

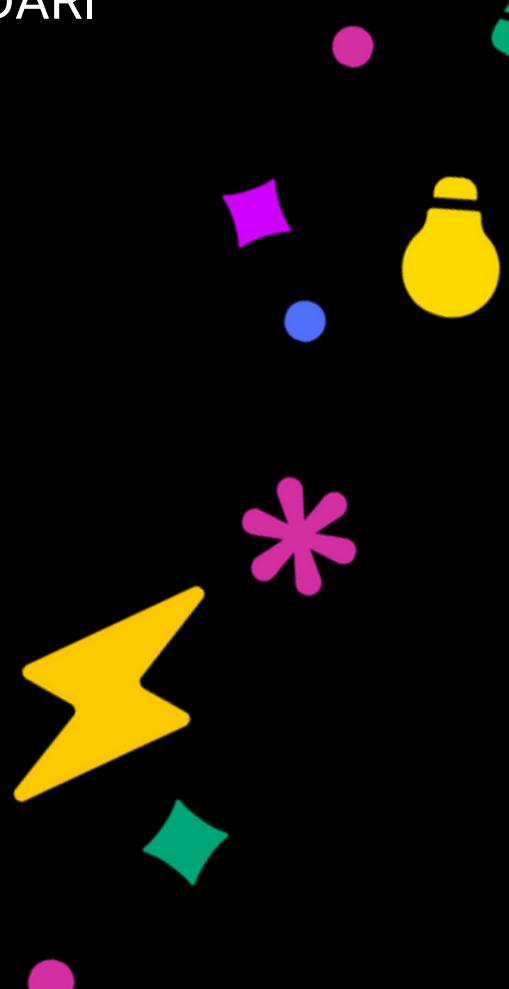

Cu susținerea CIPE

CARTA ALBĂ A IMM-LOR

ANALIZA APROFUNDATĂ

CONSTATĂRI ȘI RECOMANDĂRI

Cu susținerea CIPE

Studiu aprofundat asupra sectorului întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova și a recomandărilor care urmează să fie puse în aplicare de către guvern pentru a sprijini dezvoltarea sectorului IMM-urilor.

Studiul este realizat de Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova și finanțat de Center for International Private Enterprise (CIPE)

Autori:

David Smith, Președinte AIM, expert politici IMM-ri

Dumitru Vicol, expert politici economice și financiar-bancare

Mihai Malașevschi, expert juridic și reglementare

Carta Albă a IMM-urilor

Cuprins	2
Acronime	3
Secțiunea 1. Introducere	4
Secțiunea 1.1 Metodologia aplicată	4
Secțiunea 2. Contextul Economic	7
Secțiunea 2.1. Profilul sectorului IMM-urilor din Moldova	8
Secțiunea 2.2. Evoluția în sectorul IMM-urilor în anul 2023	10
Secțiunea 3. Mediul Antreprenorial	10
Secțiunea 3.1. Dezvoltarea resurselor umane și a forței de muncă	10
Secțiunea 3.2. Accesul la finanțare și costuri aferente	15
Secțiunea 3.2 (b) Instrumente bazate pe piața datoriilor:	16
Secțiunea 3.2 (b) Instrumente bazate pe piața de acțiuni	18
Secțiunea 3.3. Politicile fiscale și previzibilitatea cadrului de reglementare	20
Secțiunea 3.4. Reglementarea juridică și conformitatea	28
Secțiunea 3.5. Nivelul birocrăției	39
Secțiunea 4. Elaborarea viitoarelor politici	44
Secțiunea 4.1 Recomandări Structurale / Strategice	45
Secțiunea 4.2: Recomandări Tehnice	47

Acronime

AIM	Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova
AIR	Analiza Impactului de Reglementare
ANOFM	Agencia Națională de Ocupare a Forței de Muncă
BASS	Bugetul Asigurărilor Sociale
FAOAM	Fondul Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală
FISC	Serviciul Fiscal de Stat
IDNO	Număr de înregistrare a persoanei juridice în Moldova
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
IPF	Impozitul pe venit al persoanei fizice
IPO	Oferta publică inițială, atunci când o companie privată vinde pentru prima dată acțiunile publicului
IVPJ	Impozitul pe venit al persoanei juridice
OIM	Organizația Internațională al Muncii
PIB	Produsul Intern Brut
TIC	Tehnologia informației și a comunicațiilor
UE	Uniunea Europeană

Secțiunea 1. Introducere

Sectorul Întreprinderilor Mici și Mijlocii (IMM-uri) continuă să aibă un rol esențial pentru economia națională. Aceste întreprinderi reprezintă 98,4% din numărul total de întreprinderi din economie și generează 37,6% din cifra de afaceri realizată de întreprinderi. Drept urmare, acestea reprezintă aproximativ jumătate (48%) din Produsul Intern Brut (PIB). Totodată, circa 30,1% din creditele bancare sunt contractate de IMM-urile din țară, iar dacă luăm în considerare doar cele cu calitate de persoane juridice, ponderea IMM-urilor ajunge la 46,8%.

În prezenta Cartă Albă a IMM-urilor, Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova (AIM) a realizat un studiu aprofundat al aspectelor din economia națională, inclusiv structura cadrului de reglementare și structura procesului decizional care afectează cel mai mult IMM-urile. O atenție deosebită este acordată așa-numitului fenomen al „elefantului din cameră”, adică probleme care sunt bine cunoscute atât în interiorul cât și în afara guvernului, dar sunt rareori discutate sau vizate de reformele promovate. Problemele de neconformitate și ale fenomenului informal sunt măsurate prin metode indirecte în acest document, iar bazele structurale ale acestora precum și ale altor provocări sunt analizate în detaliu.

În sondajele cu caracter neștiințific ale companiilor membre ale AIM, putem observa că oamenii de afaceri sunt prudent optimiști în ceea ce privește viitorul afacerilor sale în Moldova. 71,4% dintre companiile chestionate spun că sunt de acord sau parțial de acord cu afirmația că „2024 va fi un an bun pentru afacerea mea”. Aceiași 71,4% sunt de acord sau parțial de acord că țara merge în direcția bună. În același timp, zero la sută dintre companii au fost pe deplin de acord cu ideea că în prezent este ușor să găsești lucrători calificați. Totodată, 57,2% dintre companiile membre ale AIM și-au exprimat nemulțumirea față de oportunitățile de împrumuturi bancare și condițiile de creditare de care dispun companiile. Alte provocări pot fi observate în percepția privind ușurința interacțiunii cu instituțiile statului, dar și în ceea ce privește stabilitatea și predictibilitatea mediului de reglementare. Datele și rezultatele analizei prezentate în acest document prezintă o imagine atât a oportunității, cât și a provocării cu care se confruntă mediul de afaceri. În viziunea AIM, reformele adecvate reprezintă o circumstanță de bază pentru o posibilă creștere economică majoră în viitorul apropiat. Și dimpotrivă, fără reforme îndrăznețe, țara va continua să fie un loc neatractiv pentru a face afaceri, iar optimismul mediului de afaceri are șanse de estompare.

Prin elaborarea acestei Carte Albe, AIM speră să contribuie la dialogul național în jurul problemei creșterii economice, a reformelor promovate și celor în curs de implementate, precum și a aderării la UE. În prezentul document, suplimentar la studiul diferitor sectoare acoperite, AIM prezintă o serie de recomandări pentru proiectarea și elaborarea viitoarelor politici care sunt expuse în Secțiunea 4. Secțiunea respectivă include recomandări „tehnice” pentru reforme specifice care vor afecta în modul cel mai pozitiv dezvoltarea IMM-urilor și creșterea economică. De asemenea, secțiunea cuprinde recomandări „structurale/strategice” menite să sprijine eforturile „întregii ramurii executive” de reformă și creștere economică a țării. În acest scop, fiecare minister ar trebuie să aibă un mandat solid pentru susținerea ideii de creșterea economică și de a fi responsabil în fața societății pentru acțiunile pe care le întreprinde în domeniile sale de responsabilitate și competență. AIM consideră crearea condițiilor pentru o creștere economică susținută și robustă este un factor esențial pentru rezolvarea problemelor naționale, inclusiv dar fără a se limita la fenomenul migrației, și în scopul susținerii parcursului Moldovei de integrarea în UE.

Secțiunea 1.1 Metodologia aplicată

Context

Cartă Albă a IMM-urilor a fost elaborată în baza unei analize efectuate de către AIM în prima jumătate a anului 2024. Perioada monitorizată a inclus cele mai recente luni ale anului 2024 și 2023, cu anumite incursiuni anterioare efectuată la necesitate după caz. Obiectivul principal al documentului a fost identificarea, analiza și documentarea provocărilor critice din sectorul IMM-urilor din Moldova, precum și atragerea atenției asupra provocărilor care au impact asupra sectorului IMM-urilor. Acest lucru este esențial pentru obținerea unei mai bune înțelegeri cuprinzătoare a factorilor care afectează IMM-urile, ceea ce este crucial pentru luarea deciziilor în cunoștință de cauză și dezvoltarea calitativă a politicilor publice.

Analiza se bazează pe un exercițiu care a cuprins mai multe faze analitice inclusiv, dar fără a se limita la: chestionarea a 120 de întreprinderi – micro, mici și mijlocii – din regiunile de dezvoltare ale Moldovei, cu indicarea ramurilor/domeniilor de activitate; analiza documentelor; monitorizarea ședințelor plenului Parlamentului, a ședințelor Guvernului; monitorizarea și analiza informațiilor plasate pe site-urile web oficiale ale instituțiilor publice etc.

În scopul acestui document este elaborată o metodologie de evaluare aplicabilă. Rezultatele, constatările și recomandările prezentate în această Cartă Albă se bazează pe aplicarea prezentei metodologii, așa cum este descris mai jos.

Obiectivele evaluării și monitorizării

Obiectivul general al documentului este identificarea, analiza și documentarea provocărilor critice ale sectorului IMM-urilor din Moldova, precum și atragerea atenției asupra provocărilor care au impact asupra IMM-urilor.

Obiectivele specifice ale Cartei Albe sunt:

Objective 1	Objective 2	Objective 3
1. Efectuarea unei analize cuprinzătoare a mediului IMM-urilor din Moldova, menită să identifice și să abordeze provocările critice din sectorul vizat.	2. Analiza și înțelegerea circumstanțelor care afectează IMM-urile pentru a informa factorii de decizie în procesul decizional și dezvoltarea politicilor publice eficiente.	3. Elaborarea recomandărilor și strategiilor și împărtășirea acestor recomandări bine definite care abordează provocările identificate și favorizează creșterea IMM-urilor cu părțile interesate relevante.

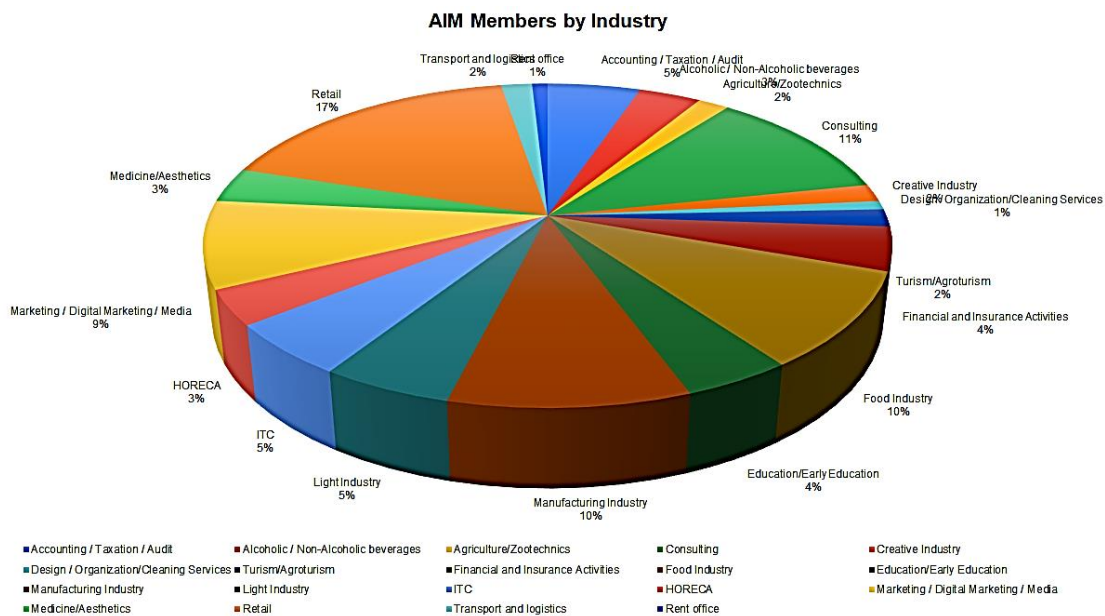
Metode și tehnici aplicate

O abordare metodologică complexă, inclusiv aplicarea diferitelor metode și tehnici de cercetare, a fost aplicată pentru atingerea obiectivelor formulate în acest document. Carta Albă a implicat o combinație de metode calitative și cantitative, care au inclus printre altele: (i) analiza documentelor internaționale și naționale, precum și comentarii/proponeri și recomandări menționate în aceste documente; (ii) monitorizarea legislației aplicabile, precum și monitorizarea ședințelor plenare ale Parlamentului și cele ale Guvernului; (iii) monitorizarea site-urilor web oficiale ale autorităților publice relevante și analiza informațiilor afișate; (iv) chestionarea companiilor membre ale AIM.

- (a) **Analiza documentelor** a fost utilizată pentru colectarea și sistematizarea informațiilor conținute în documentele internaționale și naționale menționate mai jos, dar nelimitându-se la ele, pentru a stabili coerența dintre constatările prezentate și implementarea efectivă a reformelor, precum și provocările existente în sectorul vizat.

Evaluatorul a utilizat următoarele documente și surse de informații:

- (i) datele Biroului Național de Statistică a republicii Moldova și a Băncii Naționale a Moldovei
 - (ii) datele Eurostat și World Bank
 - (iii) Mapping of financing instruments and practice for MSMEs in the Republic of Moldova, UNDP,
 - (iv) International Monetary Fund Moldova Country reports¹
 - (v) SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024²
 - (vi) datele reflectate în rapoartele Promo-Lex în ceea ce privește transparență în procesul decizional în Parlamentul Republicii Moldova³
 - (vii) Annual Report 2023 The Secretariat of the Economic Council to the Prime Minister⁴
 - (viii) GRECO Moldova compliance report⁵
 - (ix) European Commission Republic of Moldova 2023 Report⁶
- (b) **Monitorizarea proceselor decizionale.** Plenul Parlamentului, ședințele Guvernului etc. unde a fost adoptată legislație relevantă sau unde ar fi trebuit să fie aprobată s-au desfășurat prin urmărirea online a ședințelor desfășurate și prin consultarea proiectului de lege care includea inițiative legate de IMM-urile din perioada monitorizată.
- (c) **Monitorizarea și analiza informațiilor de pe site-urile web oficiale** ale agențiilor și autorităților naționale relevante, cum ar fi Parlamentul, Guvernul și altele precum Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat etc. Versiunea digitală din Monitorul Oficial și baza de date legislativă oficială au fost analizate și în raport cu subiectele vizate. Aceste activități s-au desfășurat online.
- (d) **Chestionar.** A fost efectuat un sondaj în rândul companiilor membre AIM prin chestionarea lor pentru a asigura o evaluare corectă a problemelor și a oferi un feedback adecvat cu privire la percepția problemelor de către mediul de afaceri. Astfel, au fost realizată interviuarea reprezentanților companiilor din cele 19 industrii a membrilor AIM, după cum urmează:

¹ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/19/Republic-of-Moldova-Staff-Report-for-2023-Article-IV-Consultation-Fourth-Reviews-Under-the-542616>

² https://www.oecd-ilibrary.org/development/sme-policy-index-eastern-partner-countries-2024_3197420e-en;jsessionid=w_qJ06ft5KtAuWUciWKgsfFDIRiLQR0ulTc8QP.ip-10-240-5-23

³ <https://101.promolex.md/publicatii>

⁴ <https://consecon.gov.md/en/2024/03/27/annual-report-2023/>

⁵ <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680ab41b9>

⁶ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf

Procesul de evaluare

Procesul de evaluare a circumstanțelor și faptelor analizate și expuse în prezentul document constă în 5 etape, după cum urmează:

Pasul 1	Pasul 2	Pasul 3	Pasul 4	Pasul 5
Documentare	Elaborarea și consultarea metodologiei de evaluare	Colectarea datelor	Procesarea datelor	Elaborarea Cartei Albe

- (a) **Documentare** – analiza contextului și situației din domeniul analizat/evaluat, a situațiilor economice specifice cuprinse în structura Cartei Albe, precum și a cadrului de reglementare aplicabil și/sau a anumitor factori economici.
- (b) **Elaborarea și consultarea metodologiei de evaluare:**
- (i) Dezvoltarea cadrului conceptual și metodologic al evaluării.
 - (ii) Dezvoltarea instrumentelor de cercetare.
 - (iii) Desfășurarea întâlnirii de consultare a metodologiei cu echipa AIM în perioada 14-18 iunie 2024, în format online.
- (c) **Colectarea datelor** – această etapă presupune organizarea procesului de colectare a datelor prin:
- (i) monitorizarea ședințelor Parlamentului, Guvernului etc.
 - (ii) analiza paginilor oficiale ale organizațiilor internaționale și autorităților naționale precum Parlamentul, Guvernul, dar și altele precum Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat ș.a.
 - (iii) Sondajul/chestionarea în rândul companiilor membre ale AIM.
- (d) **Prelucrarea datelor** – această etapă presupune efectuarea proceselor cu referire la verificarea datelor colectate în baza analizei informațiilor și faptelor identificate în faza de colectare a informațiilor relevante.
- (e) **Elaborarea Cartei Albe** – analiza datelor colectate în cadrul procesului de documentare, elaborarea și consultarea Cartei Albe cu echipa AIM.

Secțiunea 2. Contextul Economic

În comparație cu economii similare din UE și din regiunea Balcanilor de Vest, Moldova are deficiențe serioase atât în ceea ce privește numărul de IMM-uri care operează, cât și productivitatea acestor companii. Datele disponibile indică indirect provocări serioase de reglementare care inhibă creșterea și dezvoltarea IMM-urilor. Cele mai critice sunt complexitățile birocratice și obstacolele la deschiderea și conducerea unei companii și lipsa structurilor care să atragă companii și lucrători în sistem.

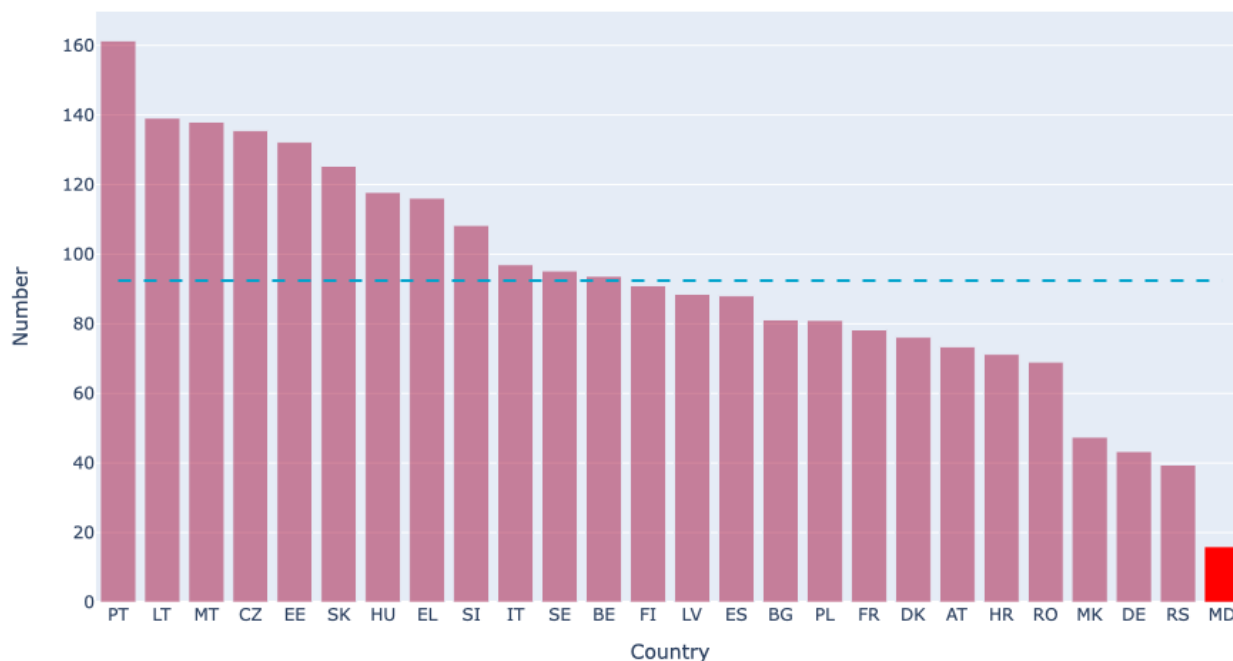
Observații:

- Moldova are mult mai puține IMM-uri pe cap de locuitor decât nivelul normal în UE.
- IMM-urile moldovenești angajează în medie mai mulți oameni decât normele UE sau cele din țările vecine.
- Dimensiunea mai mare și numărul mai mic implică în mod colectiv reglementări mai greoaie, mai multe provocări pentru operarea unui IMM în Moldova și, în consecință, IMM-uri mai informale.
- Veniturile IMM-urilor per angajat sunt mult mai mici decât cele apropiate de statele similare din UE (Moldova 24.900 EUR vs Estonia 138.000 EUR și Slovenia 129.000 EUR). Cifrele Moldovei se compară mai ușor cu națiunile balcanice cu niveluri ridicate de muncă informală (Albania și Macedonia de Nord).
- Cifrele productivității sunt denaturate de munca informală. Industria construcțiilor din Moldova rivalizează cu Belgia în ceea ce privește veniturile pe angajat, iar sectorul serviciilor este lider în regiune.

Secțiunea 2.1. Profilul sectorului IMM-urilor din Moldova

Moldova are nevoie de mai multe IMM-uri. În 2021, Republica Moldova avea 41423 IMM-uri în sectoarele de piață⁷, ceea ce se raportează a câte 15,9 întreprinderi la 1000 de persoane (Figura 1). Acesta este cel mai mic raport dintre țările UE și statele similare Moldovei de pe continentul European. Rata Serbiei a fost de 39,4, Portugalia și Lituania la celălalt capăt, înregistrând 161, și respectiv 139 IMM-uri raportate la 1000 de persoane. În primul rând, acest lucru sugerează că activitatea antreprenorială în Moldova este încă limitată.

Figura 1 Numărul de IMM-uri la 1000 de persoane
Number of SMEs per 1000 persons

Sursa: Eurostat, NBS

IMM-urile în Moldova sunt de obicei mai mari decât în alte țări Europene. Cu toate acestea, numărul mediu de angajați în industria Moldovei este de 10 (Figura 2), ceea ce nu este departe de vârful indicatorilor din țărilor similare de pe continentul European, cu 11 în Bulgaria și 10 în Estonia, în timp ce Muntenegru are cel mai mic număr. Interesant este că, în medie, un IMM din sectorul construcțiilor din Moldova are aproximativ 7 angajați, ceea ce este mai mare decât maximum de 5 și, respectiv, 6 în Austria și, respectiv, în Albania. În servicii, un IMM are în medie 4 angajați, în fruntea statelor similare Moldovei din cadrul UE, și la același nivel cu Serbia. Deși numărul IMM-urilor raportate la 1000 de persoane în Moldova este scăzut, aceste entități sunt de obicei mai mari decât pe continentul European. Acest lucru sugerează probabil că conducerea întreprinderilor mici în Moldova este mai greoaie/complexă decât în Europa.

Veniturile per angajat în IMM-urile din Moldova sunt mici. Industria Moldovei absoarbe 20% din totalul salariilor IMM-urilor angajate în sectoarele de pe piață. Doar Bosnia și Herțegovina are o cifră mai semnificativă în rândul țărilor UE și al țărilor semene, în timp ce Cehia și Serbia urmează îndeaproape. În același timp, ponderea angajaților din sectorul construcțiilor este de 10,1%, ceea ce este relativ scăzut în comparație cu România, Ungaria și Estonia, care înregistrează peste 15%. În mod similar, sectorul serviciilor oferă locuri de muncă pentru 70% dintre angajații IMM-urilor din Moldova, similar cu România și puțin mai mult decât Estonia. În același timp, IMM-urile din sectorul industriei au generat 24,9 mii EUR în 2021, ceea

⁷ Toate sectoarele economice, cu excepția agriculturii, producției de energie, apei, educației și asistenței medicale

ce este puțin mai mare decât Albania, dar departe de gama superioară a colegilor UE precum Estonia și Slovenia, care generează 138 mii EUR, respectiv 129 mii EUR. În mod similar, IMM-urile din sectorul construcțiilor produc 32 de mii de euro pe an, chiar sub Macedonia de Nord și Albania. IMM-urile din sectoarele de prestări servicii generează 41,9 mii EUR, peste 30 mii EUR în Albania și 38 mii EUR în Macedonia de Nord.

Valoarea adăugată în construcții este neobișnuit de mare. Valoarea adăugată per angajat, adică productivitatea sectorului industrial din Moldova a fost de 14,9 mii EUR în 2021, ceea ce este mai mare decât Albania (8 mii EUR), Serbia (12,8 mii EUR) și Bulgaria (12,9 mii EUR), dar este mai departe de Muntenegru cu 32,9 mii EUR sau Estonia cu 34,2 mii EUR. În același timp, valoarea adăugată per angajat a IMM-urilor din sectorul construcțiilor din Republica Moldova este de 34,3 mii EUR, ceea ce se situează semnificativ peste vârful indicatorilor din statele similare Moldovei din UE, deoarece Muntenegru a înregistrat doar 26,1 mii EUR. Aceasta sumă este, de asemenea, peste media UE și este la același nivel cu Belgia, cu 35,4 mii EUR. Sectorul serviciilor a generat o valoare adăugată per angajat de 20,1 mii euro în Moldova, de patru ori mai mare decât Albania și mai mult decât România cu 13,5 mii euro.

Figura 2 parametrii IMM-urilor în UE⁸ și statele similare din UE⁹

Sursa: Eurostat, BNS

Productivitatea scăzută este o problemă structurală. Observațiile de mai sus sugerează că numărul de angajați din sectorul construcțiilor este semnificativ sub raportat, ceea ce probabil distorsionează percepția asupra productivității sectorului. De asemenea, faptul că o parte semnificativă din totalul angajaților se află în industrie, în timp ce atât cifra de afaceri, cât și valoarea adăugată per angajat sunt scăzute, reflectă productivitatea scăzută structurală a sectorului. Agricultură este, de asemenea, un sector crucial în care domină întreprinderile mici și cele individuale. De exemplu, producția agricolă a fost de 43,8 miliarde MDL în 2021, în timp ce sectorul individual a cuprins 23,1 miliarde MDL. De asemenea, în agricultură sunt antrenați în muncă 179,3 mii de oameni, dar doar 35 de mii sunt angajați. Prin urmare, Principalele dezavantaje ale acestui nivel de concentrare de către întreprinderile individuale și ocuparea forței de muncă informale sunt că nivelul investițiilor, tehnologiei, integrării în lanțul valoric și ocuparea forței de muncă rămâne limitat.

⁸ Toate țările continentului european, cu excepția Luxemburgului, Maltei, Țărilor de Jos, Irlandei, Norvegiei și Islandei

⁹ Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Estonia, Croația, Ungaria, Lituania, Letonia, Macedonia de Nord, Muntenegru, România, Serbia și Slovenia

Secțiunea 2.2. Evoluția în sectorul IMM-urilor în anul 2023

Piața muncii a avut un fenomen neobișnuit în 2023. Numărul oficial al șomerilor înregistrați la Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă (ANOFM) era de 8,9 mii persoane la începutul anului 2024, față de 21,2 mii la începutul lui 2023. Totodată, numărul estimat de șomeri, conform Organizației Internaționale al Muncii (OIM), a crescut de la 41,2 mii la 1 ianuarie 2023, la 45 mii la începutul anului 2024. În consecință, tot mai mulți șomeri decid să nu se înregistreze oficial. În plus, unii sunt șomeri pe o perioadă nedeterminată, ceea ce sugerează că obțin venituri ilegale sau că fac parte din migrația circulară. Acești factori pun și mai multă presiune asupra angajatorilor pentru a-și identifica angajați de la ANOFM.

Secțiunea 3. Mediul Antreprenorial

Secțiunea 3.1. Dezvoltarea resurselor umane și a forței de muncă

Observații:

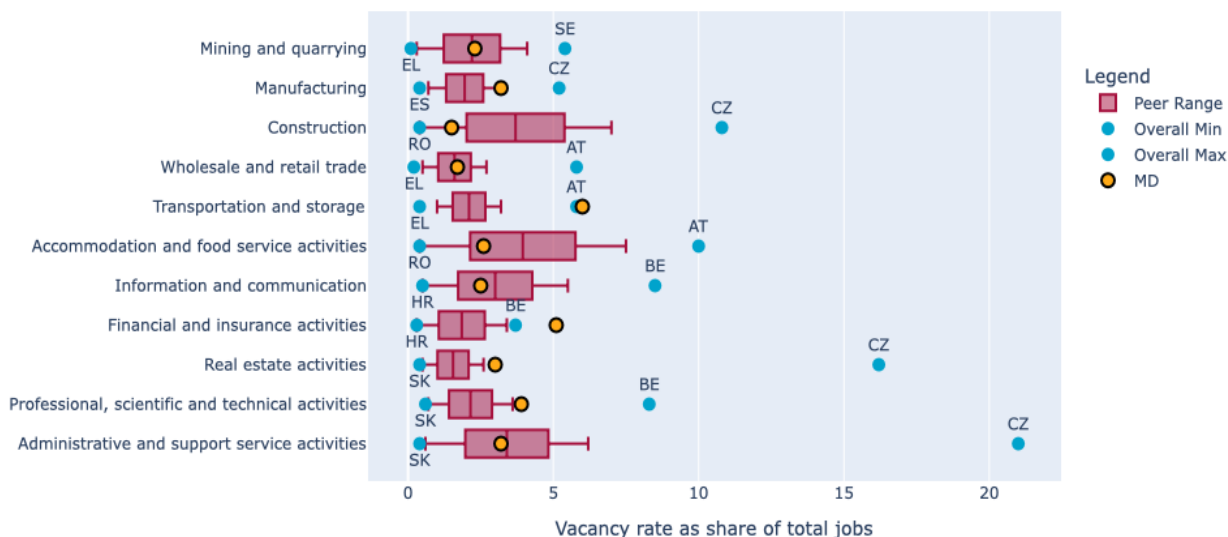
- Moldova s-a confruntat cu deficite structurale în domeniul forței de muncă în ultimul deceniu, problemă care a devenit din ce în ce mai acută.
- Cea mai gravă lipsă de forță de muncă se întâmplă în sectoarele care înregistrează schimbări rapide din cauza războiului (de exemplu, transportul). Însă deficitul de forță de muncă în toate sectoarele care nu au rate ridicate de informalitate (adică construcții) persistă de ceva timp.
- Situația muncii a continuat să se deterioreze, chiar dacă salariile au crescut mai aproape de așteptările lucrătorului mediu de o compensație echitabilă (salariile au fost de 60,5% din suma dorită/așteptată de lucrători în februarie 2024, față de 49% în 2020).
- Datele privind productivitatea lucrătorilor din Moldova prezintă o imagine complexă în comparație cu colegii. În unele sectoare fenomenul informal generează cifre înșelătoare (construcții, agricultură). În alte sectoare, stimulentele legale care încurajează offshoring-ul prezintă în mod înșelător lucrătorii moldoveni ca fiind neproductivi (TIC).
- Forța de muncă din Moldova se confruntă cu provocări demografice serioase. Numărul lucrătorilor din intervalul 35-54 de ani este dublu față de cel al celor din intervalul 15-34 de ani.
- Migrația continuă să epuizeze forța de muncă. Dintre cetățenii cu vârsta cuprinsă între 19 și 23 de ani, 40% locuiesc în afara Moldovei. Odată cu accelerarea migrației și creșterea locurilor de muncă vacante, Moldova are spațiu pentru a găzdui cel puțin 10-15 mii de imigranți. Numărul tot mai mare de studenți străini oferă, de asemenea, o oportunitate pentru lucrătorii cu fracțiune de normă.
- Economia informală continuă să constituie aproximativ un sfert din muncitorii moldoveni cu cea mai mare nivel de informalitate existentă în agricultură (52,7%) și construcții (14,4%).
- Se estimează că producția de studii superioare a specialiștilor calificați va ține pasul cu creșterea industriei, dar nivelurile ridicate de posturi vacante persistă, ceea ce înseamnă că ofertele salariale nu țin pasul cu așteptările forței de muncă calificate.

Secțiunea 3.1 (a) Înfrățirea situației pe piața muncii

Cele mai critice lipsuri de forță de muncă sunt în sectoarele de producție și transport. Rata locurilor de muncă vacante ca pondere din totalul locurilor de muncă este un indicator decent al deficitului de forță de muncă. Figura 3 prezintă acest indicator pentru Moldova și UE și țările similare Moldovei din Europa: i) caseta roșie arată quartila 2 și 3 din țările similare (valoarea de 25% din medie); ii) punctele roșii în extreme arată cele mai scăzute și maxime valori pentru țările similare; iii) punctele cu punct albastru indică valorile minime și maxime pentru UE și țări similare; iv) punctul galben este valoarea pentru Moldova. Cele mai semnificative lipsuri de forță de muncă sunt în producție, transport, activități financiare, imobiliare și profesionale. Pentru toate aceste sectoare, rata locurilor de muncă vacante ca pondere din totalul locurilor de muncă este peste

cea din țările similare. Cu toate acestea, indicatorii sunt încă sub nivelurile din țări precum Suedia, Austria, Belgia și Cehia. Interesant este că rata locurilor de muncă vacante în sectorul construcțiilor este relativ scăzută. Cu toate acestea, acest raport ar putea fi distorsionat de proporția semnificativă a economiei gri din sectorul construcțiilor. Sectorul transporturilor a cunoscut o redresare substanțială a situației după 2020. În 2022, exporturile de servicii de transport s-au ridicat la 480 milioane USD, față de 250 milioane USD în 2020. Acest lucru se datorează în principal transportului de produse ucrainene. Prin urmare, acest lucru ar putea explica recenta lipsă de forță de muncă în transporturi.

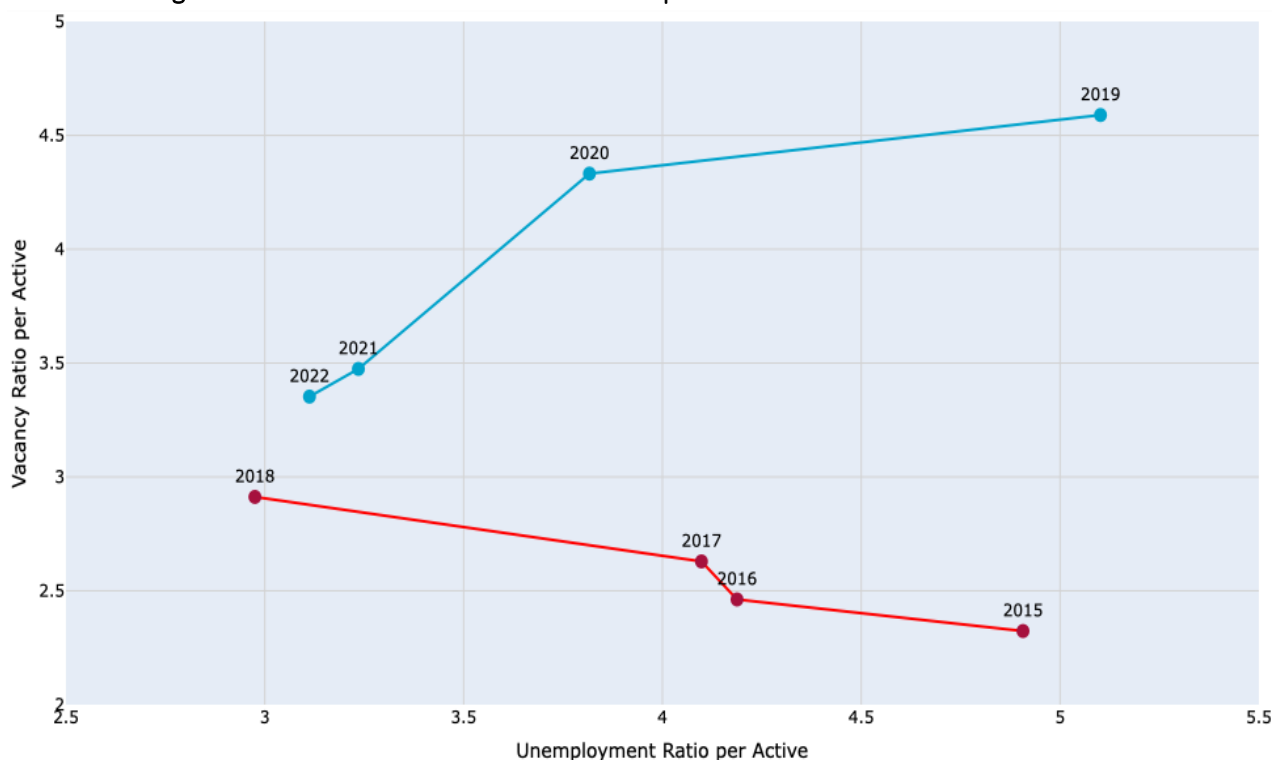
Figura 3 Rata locurilor de muncă vacante ca pondere din totalul locurilor de muncă

Sursa: Eurostat, BNS

Lipsa forței de muncă persistă de mult timp. Dinamica ratelor șomajului și a locurilor de muncă vacante în raport cu numărul populației active (angajați și șomeri) în ultimul deceniu sugerează că există o problemă structurală în care rata locurilor de muncă vacante rămâne ridicată (Figura 4). Acest lucru semnalează că actuala piață a muncii nu poate suplina locurile de muncă necesare. Acest lucru poate fi generat de o combinație de competențe nepotrivite, salarii mici și reticență de a participa pe piața muncii. Cu toate acestea, salariul actual a fost ridicat la un nivel care acoperă o parte decentă a așteptărilor. Potrivit sondajului CBS-AXA din februarie 2024, 70% dintre respondenți au indicat că salariul dorit ar trebui să fie între 10.000 și 20.000 de lei pe lună, cu o mediană de aproximativ 17.500 de lei, față de salariul mediu net de 10.600, adică 60,5% a salariilor dorite. Deși decalajul este încă semnificativ, acesta s-a diminuat în ultimii ani (13.450 lei mediană față de 6617 salarii medii efective în 2020, adică 49% din salariile dorite). De asemenea, potrivit aceluiași sondaj, 60,8% dintre respondenții din grupa de vârstă 18-29 de ani au menționat că ar lua în considerare migrarea temporară, ceea ce va adăuga probabil o presiune suplimentară asupra pieței muncii și a nivelului salarial.

Figura 4 Rata locurilor de muncă vacante ca pondere din totalul locurilor de muncă

Source: Eurostat, BNS

Rata locurilor de muncă vacante în sectorul TIC este puțin mai mică decât media statelor similare Moldovei din UE. Numărul de angajați din BPO și IT a explodat la 42 de mii în 2023 față de 27 de mii în 2015. Cu toate acestea, sunt tot mai multe semne că companiile depun eforturi să își identifice angajați în ciuda salariilor relativ mari. Salariul mediu în IT este de așteptat să fie de 2141 EUR în 2024 față de 577 EUR media pe economie după plata impozitelor (13.700 lei brut); prin urmare, raportul este de așteptat să fie în jur de 3,7, față de 2,1 în 2013.

Lipsa forței de muncă a sporit și salariul minim. În 2023, salariul minim era de 205 EUR, față de 298 EUR în Albania, 399 EUR în Bulgaria și 606 EUR în România. Eforturile guvernamentale se vor concentra probabil pe urmărirea salariului minim, cel puțin la nivelul Bulgariei.

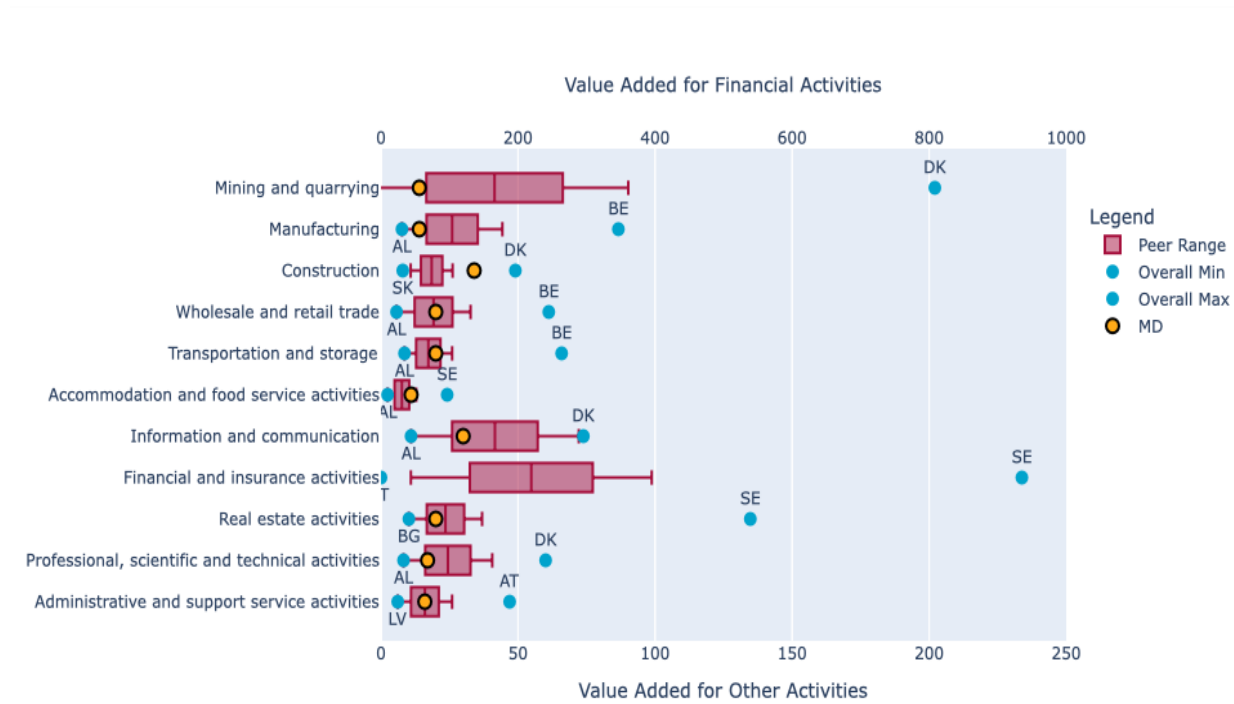
Valoarea adăugată scăzută per angajat în IMM-urile din Moldova este o problemă structurală. Valoarea adăugată a Moldovei per angajat pe sector este constant peste valoarea minimă din țările similare din Europa, deoarece productivitatea Albaniei pe sector este în mare parte mai scăzută (Figura 5). Cu toate acestea, având în vedere ponderea semnificativă a muncii neoficiale în Albania, de 37%, conform European Training Foundation¹⁰, diferența de productivitate dintre economiile moldovenești și albaneze ar putea fi mai mică. În același timp, valoarea adăugată în construcții este neobișnuit de mare în Moldova, dar aceasta ar putea fi legată de forța de muncă sub raportată. Moldova este mai puțin productivă în minerit, producție și servicii profesionale decât colegii săi. Cu toate acestea, productivitatea economiei este similară cu media statelor similare în sectoarele comerțului și servicii administrative. Economia are o productivitate mai mare în construcții, transport și servicii de cazare decât țările similare din Europa¹¹. Deși ITC este un motor economic important al Moldovei, productivitatea sa este departe de media din țările similare.

¹⁰ https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/document/CFI_Albania_2021.pdf

¹¹ **Notă:** Legea Parcurilor IT din Moldova, combinată cu structurile și reglementările în curs de dezvoltare de comerț electronic, stimulează puternic companiile să obțină venituri offshore și cheltuieli onshore. Companiile IT locale au doar „venituri” de la companiile lor mamă suficiente pentru a plăti salarii, chirie și cheltuieli de birou. Prin urmare, comparațiile de productivitate nu sunt o reflectare a lucrătorilor moldoveni, ci a stimulentei create de structura juridică.

În ceea ce privește agricultura, sectorul cuprinde 179,3 mii de persoane antrenate, însă doar 35 de mii sunt angajați. Problema principală este că nivelul de educație este relativ scăzut. Cu toate acestea, nevoia de oameni mai calificați va crește odată ce productivitatea crește pe baza tehnologiei.

Figura 5 Valoarea adăugată pentru activități economice

Source: Eurostat, BNS

Structura angajaților pe grupe de vârstă are impact asupra productivității. Potrivit datelor BNS, la finele anului 2023, populația ocupată cu vârsta cuprinsă între 35 și 54 de ani era de 461,1 mii (95,5% din populația activă sau 66,2% din populația totală), în timp ce populația ocupată cu vârsta cuprinsă între 15-34 de ani era de doar 226,7 mii de persoane (93,4% din populația activă sau 40,6% din totalul populației). Ocuparea scăzută a tinerilor rezultă din cauza multiplilor factori precum: reticența studenților de a face stagii și faptul că angajatorii acordă prioritate potențialilor candidați cu mai multă experiență. Având în vedere că tot mai mulți oameni ating vârsta de pensionare anticipată, angajatorii se vor confrunta cu un deficit și mai acut de forță de muncă. Deși acești oameni posedă cunoștințe, potențialul lor de muncă și productivitatea sunt în scădere în ciuda salariilor mai mari. Prin urmare, productivitatea muncii lor este în scădere.

Migrații străini ar putea ocupa locurile vacante actuale. Fenomenul migrației din Moldova a avut trei etape. Prima a fost în 2000-2005 când oamenii au emigrat din cauza sărăciei, a doua a fost în 2015-2018 când migrația a fost motivată de o viață mai bună. În prezent, migrația se concentrează pe tineri. Din 187 de mii de tineri din grupa de vârstă 19-23 de ani, aproape 40% locuiesc în străinătate, potrivit unei note a IDIS Viitorul. Prin urmare, este dificil să ocupi cele 30 de mii de posturi vacante, conform statisticilor oficiale. În consecință, economia ar putea absorbi cu ușurință 10-15 mii de imigranți pentru câțiva ani. În plus, în anul universitar 2022-2023, au fost aproximativ 5000 de studenți internaționali. Având în vedere războiul din Ucraina, aceasta poate fi o oportunitate excelentă de a oferi o ofertă educațională mai atractivă studenților ucraineni și apoi de a-i integra.

Secțiunea 3.1 (b) Forța de muncă „la gri”

The informal economy comprises about a quarter of the economy. In 2023, the share of people employed in the market economy, excluding public administration and education, who had an informal job was 29.7% (203.1 thousand out of 683.4 thousand). In the non-agricultural and public sectors, informal employment

constituted 16%, with construction being the most affected. The construction sector employs 63.3 thousand, but only 21.4 thousand are officially employed. The undeclared work is another structural issue, as it constituted 5.7% in the fourth quarter of 2023 compared to 6.6% in the fourth quarter of 2022. Employment without completing individual employment contracts (based on verbal agreements) is more frequent among men (7.7%) compared to women (3.9%).

Economia informală cuprinde aproximativ un sfert din economie. În anul 2023, ponderea persoanelor ocupate în economia de piață, excluzând administrația publică și învățământul, care aveau un loc de muncă informal a fost de 29,7% (203,1 mii din 683,4 mii). În sectoarele non-agricol și public, ocuparea informală a constituit 16%, construcțiile fiind cele mai afectate. În sectorul construcțiilor activează 63,3 mii persoane, însă doar 21,4 mii sunt angajați oficial. Munca nedeclarată este o altă problemă structurală, întrucât a constituit 5,7% în trimestrul IV al 2023 față de 6,6% în trimestrul IV al 2022. Angajarea fără încheierea contractelor individuale de muncă (în baza acordurilor verbale) este mai frecventă în rândul bărbaților (7,7%).) comparativ cu femeile (3,9%).

Secțiunea 3.1 (c) Formarea noilor specialiști

Tinerii sunt mai concentrați pe educația la nivelul studiilor superioare. Numărul tinerilor din grupa de vârstă 18-23 de ani a scăzut de la 254,5 mii în 2015 la 146,3 mii în 2022. Cu toate acestea, ponderea tinerilor care studiază la universitățile din Moldova a crescut la 45,7% în 2022 de la 35,8% în 2015. Creșterea de 9,9% este distribuită astfel: 2,6% universități, 3,8% colegii, 0,4% școli profesionale și 2,7% licee. Prin urmare, interesul tot mai mare pentru studiile superioare este un fenomen sănătos care ar trebui să se alinieze mai bine cu oferta și cererea de educație.

Starea actuală a industriei prelucrătoare are suficienți specialiști. Având în vedere un nivel de productivitate redusă în sectoare precum producția și TIC, specialiștii vor fi din ce în ce mai solicitați. Datele prognozei pieței muncii pe termen mediu (2024-2026) arată că între 2023 și 2026 (Tabelul 1), se preconizează o creștere a numărului de angajați din industria prelucrătoare din Republica Moldova cu circa 8%, sau circa 8900 persoane, dintre care 860 specialiști și tehnicieni, 630 personal administrativ și funcționari, 3860 muncitori calificați și 3460 alte ocupații și muncitori necalificați. Prin urmare, industria prelucrătoare se poate baza pe condițiile actuale de pe piața muncii. Cu toate acestea, nivelul ridicat al posturilor vacante indică o nepotrivire structurală a competențelor și a așteptărilor salariale.

Tabelul 1 Numărul de angajați din industria prelucrătoare conform previziunii pieței muncii pe termen mediu (2024-2026)

	Total	Specialiști și tehnicieni	Personal și manageri administrativi	Personal Comercial	Muncitori calificați și asimilați	Alte ocupații	Muncitori necalificați
2023	113626	11001	8095	1140	49230	33141	11019
2026	122531	11863	8730	1229	53089	35738	11882

Sursa: Prognoza pieței muncii pe termen mediu (2024-2026), PNAIPE 2024-2028

Numărul de ingineri este relativ suficient pentru starea actuală a complexității economice. Totuși, pentru a crește productivitatea în industria prelucrătoare, concentrându-se pe produse cu o complexitate mai mare, este necesară creșterea semnificativă a numărului de personal înalt calificat cu specializări tehnice în industria prelucrătoare. Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, în luna mai 2023, în

Republica Moldova erau încadrate 14916 persoane în funcțiile de inginer și 5918 persoane în funcții de tehnicieni (Tabelul 2). Astfel, există un număr relativ suficient de angajați calificați necesari pentru a spori potențialul industriei de producție. Cu toate acestea, salariul scăzut și productivitatea producției sunt cele care mențin locurile vacante și deficitul de forță de muncă la un nivel atât de ridicat. Cu toate acestea, sectorul agricol va rămâne sub presiune din perspectiva resurselor umane. În 2022, doar 913 studenți făceau studiile la facultățile legate de agricultură în raport cu 2492 în 2005. Problema cea mai mare este că interesul de recalificare al oamenilor în agricultură este destul de scăzut. Cu toate acestea, această situație a lucrurilor se datorează faptului că 65% dintre lucrătorii din agricultură activează în mod neoficial.

Tabelul 2 Numărul de ingineri și tehnicieni angajați pe sector de activitate, mai 2023

	Ingineri	Tehnicieni
Producere	1887	1084
Productie si furnizare de energie electrica si termica, gaze, apa calda	978	258
Construcții	1287	234
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Întreținere și reparații auto / moto	1168	576
Transport și depozitare	592	304
Informații și Comunicații	3885	922
Activități profesionale, științifice și tehnice	1249	263
Total	14916	5918

Source: CNAS, PNAIPE 2024-2028

Secțiunea 3.2. Accesul la finanțare și costuri aferente

Observații:

- Produsele financiare pentru împrumuturi care vizează IMM-uri sunt dominate de creditele bancare, însă structurile creditelor nu se potrivesc microîntreprinderilor, care adesea sunt deservite în principal de împrumuturi nebancale pe termen scurt, și care sunt nepotrivite pentru investiții pe termen lung.
- Împrumuturile informale în formă de datorii cu titlu de plăți întârziate către furnizori sunt greu de cuantificat, însă ele sunt endemice din cauza lipsei de credite pentru capital de lucru utilizate de către IMM-uri. Acest tip de datorii B2B încetinesc fluxurile financiare din economie și are ca rezultat pierderea de timp, deoarece multe companii au dubla calitate atât debitori, cât și creditori și care trebuie să colecteze mijloacele financiare și să ramburseze plăți în interiorul propriilor lanțuri valorice.
- Problemele structurale și de lipsă a încrederii au dus la o piață inexistentă a valorilor mobiliare corporative în lei.
- Moldova are puține fonduri de risc (venture funds) sau business angels care oferă finanțare prin intermediul capitalurilor proprii și încă mai puține care vizează finanțarea startup-urilor și a companiilor în faza timpurie de dezvoltare.
- Concentrarea acțiunilor, precum și alți factori structurali creează un mediu neatractiv la Bursa de Valori din Moldova și descurajează noile IPO. În practică, piața locală de valori mobiliare (acțiuni) este nefuncțională.
- Lacunele legislative care îi împiedică pe oameni să semneze digital documente de investiții fără prezența lor fizică împiedică funcționarea crowdfunding-ului în mediul online.
- Într-o perioadă de creștere a excesului de lichiditate în portofoliile de credite ale băncilor pentru IMM-uri, rămân semnificativ mai mici decât în țările similare Moldovei din Europa, situându-se la nivelul de 7,9% din PIB în Moldova, comparativ cu 13,85% în Serbia, 14,88% în Macedonia de Nord și 20% în Georgia. Se estimează că Moldova va avea un deficit de finanțare a IMM-urilor de aproximativ 5% din PIB sau 580 milioane USD.

Secțiunea 3.2 (a) Privire generală

IMM-urile moldovenești au acces la un spectru relativ limitat de instrumente de finanțare. Creditele bancare sunt cea mai importantă finanțare pentru IMM-urile din Moldova. Cu toate acestea, sectorul bancar nu a reușit să satisfacă cererea IMM-urilor pentru instrumente de finanțare mai flexibile. Întrucât 85% din totalul companiilor din Moldova sunt microîntreprinderi, în ultimii ani, instituțiile financiare nebancale precum microfinanțarea, asociațiile de economii și împrumut, precum și companiile de leasing au cunoscut o fază de dezvoltare accelerată. În primul trimestru al anului 2024, împrumuturile oferite de instituțiile de microfinanțare erau de 13,7 miliarde, față de 66,9 miliarde oferite de sistemul bancar. Cu toate acestea, împrumuturile de la instituțiile de microfinanțare ar putea avea o maturitate scurtă ceea ce nu tocmai se potrivește investițiilor potențiale pe termen lung ale IMM-urilor.

Potrivit unui studiu recent al PNUD¹², mecanismul de finanțare disponibil în Moldova poate fi grupat în instrumente de datorie sau de capitaluri proprii.

Secțiunea 3.2 (b) Instrumente bazate pe piața datoriilor:

Credite de la parteneri de afaceri

IMM-urile se bazează de obicei pe propriile resurse și ar putea absorbi credite/împrumuturi de la partenerii de afaceri. Cu toate acestea, peste 86% dintre IMM-urile sunt microîntreprinderi, astfel încât numărul partenerilor de afaceri este limitat, ceea ce face ca astfel de împrumuturi să fie greu de obținut. În plus, împrumuturile individuale sunt, în general, pe termen scurt, fiind nepotrivite pentru IMM-urile care au nevoie de investiții pe termen lung.

În mod critic, o mare parte din împrumuturile B2B au loc sub formă de datorii restante față de furnizori. Companiile care fac achiziții B2B operează adesea cu termene de plată de 7 sau 15 zile. Depășirea acestui termen contractual ar putea duce la aplicarea penalităților financiare, dar este adesea trecută cu vederea sau se acordă flexibilitate pentru a păstra relațiile de cooperare. Această situație are ca rezultat o decelerare a fluxurilor financiare între IMM-uri, deoarece diversele verigi dintr-un lanț de plăți așteaptă pe singurul partener restanțier. De asemenea, se consumă timp, care este petrecut în încercările de a convinge debitorii să efectueze plățile necesare.

Finanțare bazată pe active

Credite pentru capital de lucru/rulaj

Împrumuturile pentru capital de rulaj/lucru sunt de obicei oferite IMM-urilor și întreprinderilor nou-înființate de până la 50-70% din veniturile anuale din vânzări (maximum 500 mii de lei pentru start-up-uri sau 10 milioane MDL pentru alte categorii de entități). Scadența acestor împrumuturi este de până la 24-36 de luni, în funcție de disponibilitatea garanțiilor, în timp ce perioada de grație oscilează de la 0 la 120 de zile.

Aranjamentele de descoperire de cont au devenit mai populare în ultimii ani. Limita este de obicei de aproximativ 50% din veniturile lunare din vânzări pentru ultimele 12 luni până la 1,5 mln. MDL fără garanție sau 2,5 mln. MDL cu garanție. Scadența împrumuturilor pentru descoperit de cont ar putea fi de până la 18 luni. Băncile cer de obicei ca 70% din veniturile din vânzări din ultimele șase luni să vină prin bancă. Cu toate acestea, aceste credite sunt de obicei dedicate entităților din comerț și servicii.

Credite pentru investiții

Creditele pentru investiții sunt de obicei de până la 84 de luni și până la 90% din proiectul de investiții, cu o perioadă de grație de 12 luni. Dacă antreprenorul este o femeie și un IMM, aceste împrumuturi pot fi garantate până la 70% de către ODA.

¹² Cartografierea instrumentelor și practicilor de finanțare pentru IMM-urile din Republica Moldova, PNUD, 2022

Leasing

Leasingul de vehicule domină piața, reprezentând doar aproximativ 8% din leasingul de echipamente. Această formă de finanțare costă mai mult decât împrumutul bancar, dar sunt necesare mai puține garanții din partea împrumutatului. Contractul de leasing poate fi de până la 60 și, respectiv, 49 de luni pentru echipamentele noi și, respectiv, folosite. În cazul în care obiectul contractului de leasing este un bun unic sau de anvergură, aranjamentele de leasing pot dura mult timp și necesită un efort considerabil.

Credite agricole

Creditele dedicate sectorului agricol au o scadență de până la 60 de luni, având ca scop finanțarea cheltuielilor pentru desfășurarea activității în agricultură. Băncile oferă instantaneu suma necesară pe card, solicitând doar cartea de identitate și/sau documentele de înregistrare a întreprinderii, fără a fi nevoie să ofere garanții. În plus, sunt populare și împrumuturile pentru finanțarea mașinilor agricole, unde mașina rămâne în calitate de garanție. Cu toate acestea, băncile nu pot finanța mai mult de 80%, ceea ce înseamnă că 20% ar trebui să fie contribuția antreprenorului. Maturitatea poate fi de până la 60 de luni, cu o perioadă de grație de 8 luni.

Obligațiuni corporative

Piața de capital este puternic subdezvoltată, cu instrumente financiare disponibile limitate. Ca urmare, tranzacționarea aproape inexistentă pe piața reglementată a obligațiunilor municipale sau corporative și lipsa de lichiditate a valorilor mobiliare de stat împiedică potențialele întreprinderi să ia în considerare plasarea de obligațiuni pentru a-și finanța, de exemplu, investițiile pe termen lung. Piața obligațiunilor corporative denumite în moneda locală este în esență inexistentă. În același timp, interzicerea emiterii de obligațiuni corporative în valută străină pe piețele locale descurajează entuziasmul potențialilor emitenți. Prin urmare, companiile pot accesa împrumuturi în valută străină de la instituțiile financiare internaționale, dar nu pot emite obligațiuni în străinătate. Aceste limitări sunt defavorabile și investitorilor străini și diasporei moldovenești, care încă nu au încredere în stabilitatea monedei locale fără o piață secundară lichidă.

Împrumuturi alternative

Accesul la finanțare pentru start-up-uri și proiecte de inovare poate fi mai dificil, deoarece profilul de risc și structura lor de capital necesită abordări de finanțare diferite în comparație cu finanțarea pentru IMM-urile tradiționale. Investitorii tratează companiile mici, inovatoare și tinere în mod diferit față de celelalte, datorită profilului lor de risc ridicat și ponderii ridicate a activelor corporale. Prin urmare, există o nevoie tot mai mare de parteneri privați, cum ar fi fonduri de risc sau business angels, dispuși să sprijine IMM-urile inovatoare. Cu toate acestea, puținele fonduri de investiții și business angels interesați să investească în Moldova preferă finanțarea prin capitaluri proprii, vizând companii bine stabilite care ar putea genera proiecte de investiții cu rate atractive de rentabilitate.

Crowdlending

Figura este singura platformă de crowdfunding care a conceput o piață pentru împrumuturi. În acest moment, investitorii oferă cheltuieli de finanțare cu credite de consum precum vacanțe, reparații la locuințe sau chiar refinanțarea altor împrumuturi mai scumpe. Rata dobânzii a oscilat între 15% și 30% pentru împrumuturile de până la 5000 EUR și scadența până la 5 ani. Atractivitatea randamentelor pentru investitori și accesul mai ușor la finanțare pentru persoane private deschid calea pentru integrarea IMM-urilor în ecosistemul actual de finanțare participativă. În consecință, Figura a început recent să intermedieze credite pentru IMM-uri.

Secțiunea 3.2 (b) Instrumente bazate pe piața de acțiuni

Emiterea de acțiuni / IPO

Un număr mic de acționari deține, de obicei, pachetul majoritar de acțiuni în companii mari. Prin urmare, potențialele participații minoritare în întreprinderile admise la Bursa de Valori din Moldova nu sunt atractive pentru investitori, ceea ce duce la un număr limitat de tranzacții din cauza lipsei ofertelor de acțiuni. Cu toate acestea, eforturile recente de colaborare mai strânsă între Bursa de Valori din Moldova și Bursa de Valori București ar trebui să alimenteze un oarecare dinamism în viitor. Pe baza acestei integrări, în viitor, unele IMM-uri ar putea face IPO-uri pe segmentul AeRO dedicat IMM-urilor la Bursa de Valori București.

„Private Equity” și „Business angels”

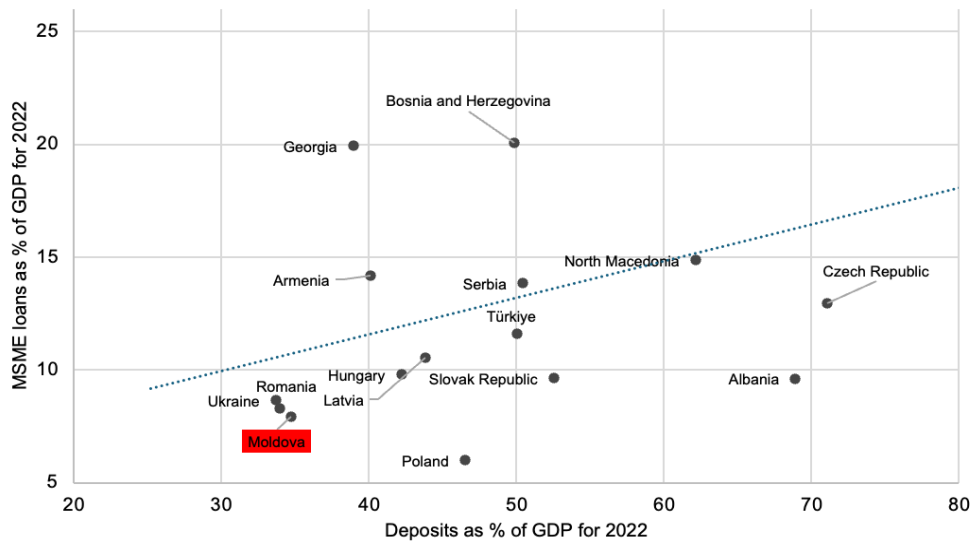
Există doar o câțeva fonduri de capital privat active în Moldova. Cu toate acestea, ele dezvăluie lipsa de interes pentru IMM-uri. Prin urmare, business angels ar putea acoperi acest decalaj. Business Angels Moldova (BAM) este un grup de oameni de afaceri cu experiență și manageri de top gata să investească în startup-uri aflate în etapele incipiente de dezvoltare. Ei pot oferi investiții de până la 25 mii USD per afacere și mentorat din partea profesioniștilor de top. Cu toate acestea, business angels, inclusiv rețelele lor, se concentrează de obicei pe firme cu creștere mare/cu potențial ridicat din domenii de înaltă tehnologie, cum ar fi TIC, biotehnologie, tehnologie curată (clean tech) și tehnologii legate de sănătate. De asemenea, având în vedere oferta limitată de proiecte de investiții cu o rată ridicată de rentabilitate, mediul business angels sau fondurile de risc dispune de un potențial de creștere limitat în Moldova.

Equity Crowdfunding/IPO

Provocarea majoră constă în reglementare. Legea privind finanțarea participativă ar trebui să stabilească un cadru juridic adecvat pentru protecția investitorilor, transparență și divulgarea informațiilor. Cu toate acestea, înregistrarea schimbării dreptului de proprietate asupra societății cu răspundere limitată este complicată în Moldova în acest moment, necesitând prezența fizică a investitorului la un moment dat. Cu toate acestea, noul guvern pune un accent solid pe digitalizare, iar digitalizarea completă a procesului de schimbare a proprietății este probabil să fie realizată în viitorul apropiat. Prin urmare, IMM-urile s-ar putea în cele din urmă să se bazeze pe fonduri participative cu capital propriu, atrăgând investitori din întreaga lume, în special din diaspora.

Accesul IMM-urilor la finanțare este o problemă structurală de mult timp. Creditele restante nerambursate de către IMM-uri băncilor comerciale au reprezentat 7,9% din PIB în 2022. Aceasta este a doua cea mai mică valoare dintre cele 16 economii regionale și este semnificativ inferioară în comparație cu Serbia și Macedonia de Nord, de exemplu, unde creditele restante pentru IMM-uri au fost de 13,85% și 14,88%, respectiv (Figura 6). Totodată, depozitele ca rată procentuală din PIB în Moldova au fost în jur de 34,73% în 2022, din nou una dintre cele mai scăzute rate din regiune. De asemenea, lichiditatea excesivă era în jur de 1,6% din PIB la sfârșitul anului 2022, care a crescut recent la aproximativ 4% din PIB. Nivelurile scăzute ale împrumuturilor IMM-urilor în contextul lichidității excesive relevă capacitatea limitată a sistemului bancar moldovenesc de a sprijini dezvoltarea economică în comparație cu alte țări din regiune.

Figura 6. Împrumuturile IMM-urilor ca % din PIB față de depozite

Sursa: Eurostat, BNS

Decalajul de finanțare a IMM-urilor ar putea fi de aproximativ 5% din PIB. Decalajul de finanțare a IMM-urilor, diferența dintre oferta actuală și cererea potențială, este un indicator decent pentru înțelegerea barierei de acces la finanțare. The SME Finance Forum a estimat deficitul de finanțare a IMM-urilor din Moldova¹³ în 2017 la 894 milioane USD sau 13,5% din PIB. Conform unui model macroeconomic conceput de unul dintre autori pentru un studiu PNUD¹⁴, decalajul financiar oscilează în jurul a 4,9% din PIB sau 580 mil USD, având în vedere că creditele efective pentru IMM-uri ca % din PIB au fost de 5,5% în 2019 (estimarea pentru anul 2020 a fost ignorată din cauza distorsiunii datelor în perioada pandemică).

Loans are too concentrated on agriculture. Looking at the loans across economic sectors in the region, the loans to agriculture as a share of GDP in Moldova are one of the highest levels in the region. Similarly, the ratio of loans to trade sector to GDP in Moldova is also higher than the regional average suggesting that agriculture and trade sectors are relatively more indebted than similar countries in the region. At the same time, the industry, services, transport and communications sectors absorbed less loans relative to the GDP compared to other countries in the region. This implies that increasing efforts to extend loans to those sectors can fill the SME finance gap.

Creditele sunt prea mult concentrate pe agricultură. Privind la fluxurile de creditare din sectoarele economice din regiune, creditele acordate agriculturii ca pondere în PIB-ul Moldovei sunt la unul dintre cele mai înalte niveluri din regiune. În mod similar, raportul dintre creditele acordate sectorului comercial și PIB-ul în Moldova este, de asemenea, mai mare decât media regională, ceea ce sugerează că sectoarele agriculturii și comerțului sunt relativ mai îndatorate decât aceleași sectoare din țările similare din regiune. În același timp, sectoarele industrie, servicii, transport și comunicații au absorbit mai puține împrumuturi raportat la PIB comparativ cu alte țări din regiune. Acest lucru implică faptul că sporirea eforturilor de acordare de împrumuturi în aceste sectoare poate acoperi deficitul de finanțare a IMM-urilor.

Secțiunea 3.2 (c) Rate excesive ale dobânzii

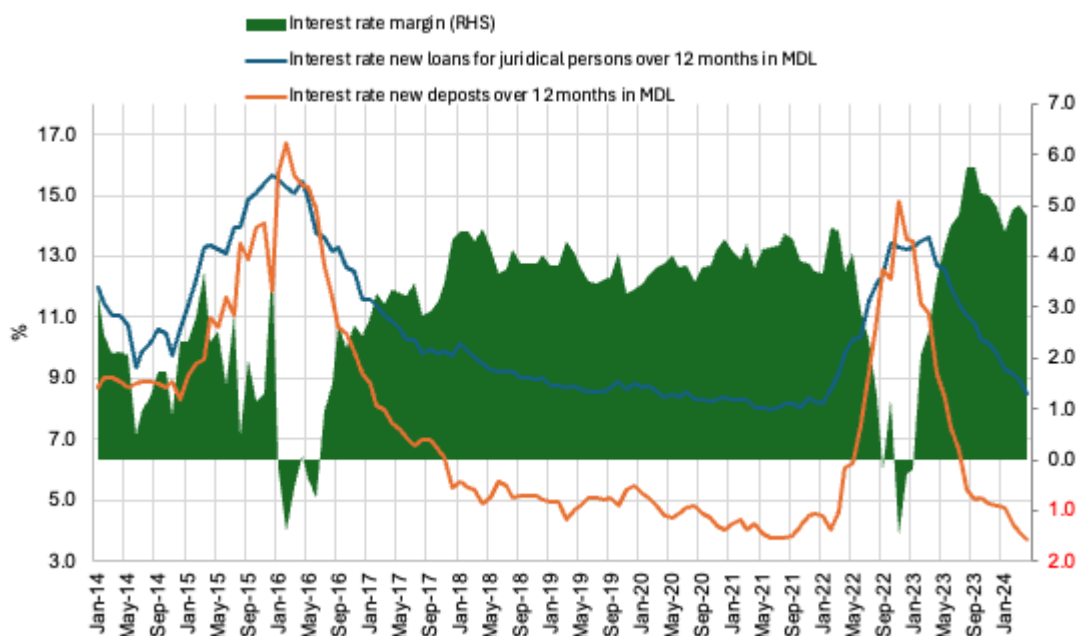
Rata ridicată a dobânzii la credite deseori a fost constant discutată ca fiind un obstacol semnificativ în calea accesului la finanțare. Figura 7 prezintă marja ratei dobânzii dintre creditele noi pentru persoane juridice care depășesc 12 luni în MDL și depozitele noi pentru sistemul bancar în ansamblu pe 12 luni. Se poate observa clar că recenta relație în politica monetară a dus la o scădere semnificativă a ratelor depozitelor. Cu toate acestea, panta de scădere a ratelor pentru persoanele juridice nu a fost atât de bruscă, ceea ce a

¹³ MSME Finance GAP - Assessment of the shortfalls and opportunities in financing micro, small and medium enterprises in emerging markets, SME Finance Forum, 2017

¹⁴ Mapping of financing instruments and practice for MSMEs in the Republic of Moldova, UNDP, 2022

dus la o marjă mai mare a ratei dobânzii. Aceasta arată că sistemul bancar consideră că mediul de afaceri actual necesită prime de risc mai mari pentru creditarea persoanelor juridice. Cu toate acestea, recentul program guvernamental 373 ar fi trebuit să atenueze rata mare a dobânzii pentru împrumuturi. Cu toate acestea, antreprenorii sunt încă reticenți în a se angaja în investiții pe termen lung pe fundalul unui mediu geopolitic instabil. Prin urmare, sunt necesare produse financiare suplimentare, cum ar fi garanțiile de investiții.

Figura 7. Marja ratei dobânzii

Sursa: BNM

Secțiunea 3.3. Politicile fiscale și previzibilitatea cadrului de reglementare

Observații:

- Pe hârtie Moldova are o structură fiscală modernă, competitivă în comparație cu țările din regiune și UE. În realitate, neconformitatea, inclusiv lacunele structurale și circumstanțele care stimulează conformitatea, contribuie la un sistem care nu reflectă comparațiile simple făcute adesea.
- Impozitele pe venit și pe salarii, inclusiv contribuțiile sociale, se compară favorabil cu alte state doar atunci când sunt utilizate categoriile de venituri superioare. Sistemul de impozitare unică din Moldova nu este atât de competitiv în comparație cu categoriile de venituri mai mici din alte țări.
- Volatilitatea și lipsa de transparență/consultări publice în adoptarea politicii fiscale au ca rezultat un mediu de afaceri incert și imprevizibil. În 2023, Codul Fiscal a înregistrat în medie 2 modificări lunar, comparativ cu Codul Muncii, care a înregistrat în medie o modificare pe lună.
- Frecvența înaltă a modificărilor legale și de reglementare și utilizarea unui limbaj formalizat și complex, tehnic, face ca procesul de înțelegere și previzibilitate a modificărilor în mediul de afaceri să fie foarte dificil pentru IMM-uri.

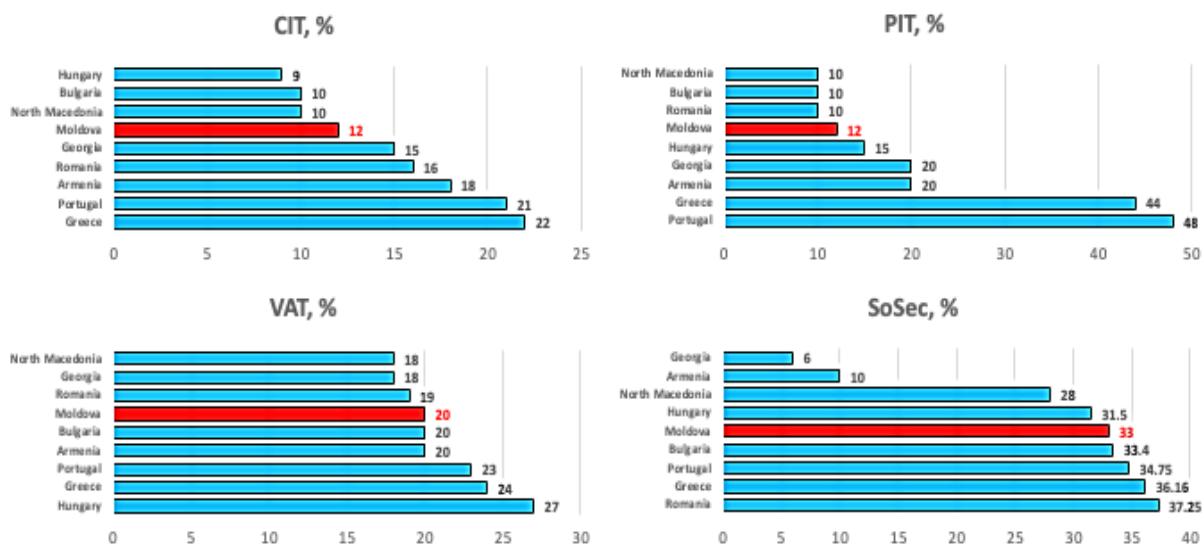
Secțiunea 3.3 (a) Starea de lucruri actuală și impactul

Moldova are un mediu fiscal atractiv. Nivelul actual al impozitului pe venit al persoanelor juridice (IVPJ) este de 12%, ceea ce este relativ atractiv pentru multe țări din regiune. Cu toate acestea, unele țări precum România au redus IVPJ pentru IMM-uri, unde taxa este de 1% din vânzările totale pentru venituri sub 1

milion EUR. În același timp, Portugalia are o cotă de impozitare de cel puțin 21%, care poate fi majorată între 24% și 29% în funcție de nivelul venitului. Impozitul pe venitul al persoanelor fizice (IPF) este constant la 12% în Moldova, ceea ce este puțin mai mare decât 10% în Macedonia de Nord, Bulgaria și România. Cu toate acestea, această situație este mai atractivă decât: i) 15% în Ungaria și Georgia, ii) Armenia 20%, iii) Grecia care impozitează veniturile de până la 10 000 EUR cu 9% și apoi crește treptat până la 44%, iv) Portugalia care se aplică 13,25% pentru venituri de până la 7703 EUR și apoi crește treptat până la 48%. Pentru comparație, țările UE cu cote progresive de impozitare sunt: Austria, Belgia, Croația, Cehia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Țările de Jos, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia, Spania și Suedia. În același timp, țările cu tarife fixe sunt: Bulgaria, Estonia, Ungaria și România.

Cota contribuției de asigurări sociale în Moldova este de 33%. Aceasta este o sumă semnificativ mai mare decât Georgia cu 6% sau Armenia care are o cotă de 5% pentru salariul brut lunar sub 1200 EUR și 10% pentru salariile mai mari. Cota contribuției de asigurări sociale în Macedonia de Nord este de 28%, în timp ce în Ungaria este de 31,5%, dar 15% din suma neutilizată a alocației pentru baza de impozitare pentru copii poate fi dedusă din suma totală de 18,5%. În Bulgaria, asigurările sociale și asigurările de sănătate variază între 32,7% și 33,4%. În Portugalia, contribuția socială este de 34,75%, unde 11% este plătită de angajator. În Grecia, contribuția socială este de 36,16%, iar contribuția lunară este plafonată la 7126,94 EUR, în România, angajații plătesc 25%, respectiv 10% pentru asigurările sociale și de sănătate, în timp ce angajatorii adaugă o asigurare de muncă de 2,25%. Prin urmare, nivelul general al impozitelor aferente salariilor este relativ competitiv în comparație cu România, Ungaria și media europeană.

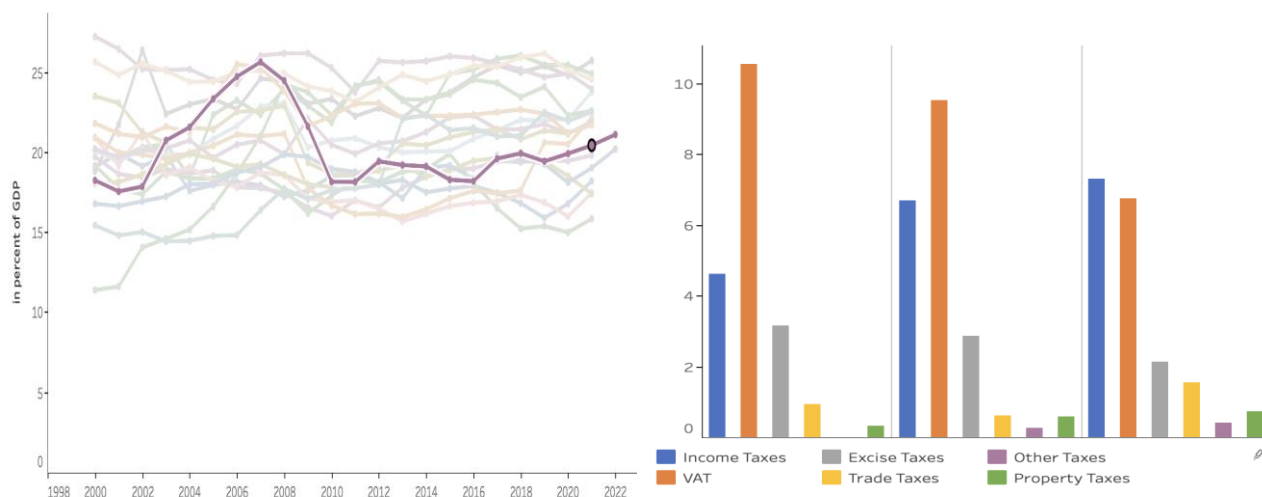
Figura 8. Cotele de impozitare în Moldova în raport cu țările similare din Europa

Sursa: BNM, PwC

Moldova se bazează excesiv pe TVA. Veniturile fiscale ale Moldovei raportat la PIB (Figura 9, graficul din stânga) au fost de 20,4% din PIB pentru 2021, ceea ce se situează la mijlocul intervalului comparativ cu state similare, unde România și Serbia au colectat 15,8% din PIB și, respectiv, 25,7% din PIB. În 2021, veniturile guvernamentale se bazuau în mare măsură pe TVA (Figura 9, graficul din dreapta), colectând aproximativ 10,5% din PIB, care a fost cu 1% mai mare decât media pentru regiunea Europei de Est și Asia Centrală și cu 3,8% mai mare decât media mondială. În același timp, impozitul pe venit a generat doar 4,6% din PIB, ceea ce este cu 2% și 2,7% mai mic decât regiunea Europei de Est și Asia Centrală și ale țării ale lumii.

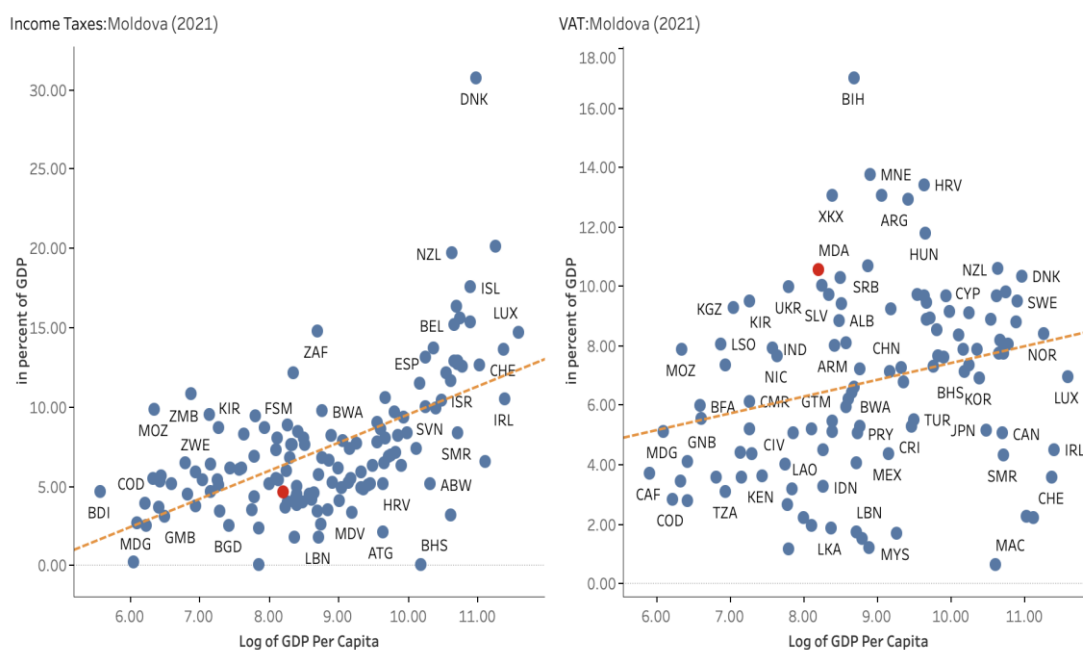
Figura 9 Venituri fiscale raportat la PIB-ul în Moldova față de statele similare (stânga) și tipul de impozit în Moldova comparat cu Europa de Est, Asia Centrală și alte țări ale lumii

Sursa: World Bank

Nivelul de conformitate este moderat. Observațiile anterioare devin mai evidente atunci când impozitele pe venit și TVA-ul raportat la PIB sunt comparate cu țări cu niveluri similare a PIB-ului pe cap de locuitor. În 2021, taxele TVA raportate la PIB sunt semnificativ peste nivel, iar suma impozitelor pe venit raportat la PIB sunt sub valorile de referință (Figura 10). Acest lucru sugerează că nivelul de conformitate cu impozitele pe venit, inclusiv impozitele pe venit al persoanelor juridice și pe venitul persoanelor fizice, este relativ scăzut. The World Bank Revenue Dashboard a cuantificat decalajul impozitului pe venit la un nivel de 4,2% din PIB, în timp ce decalajul IVPJ este de aproximativ 3% din PIB. Acestea, în combinație cu economia informațională mai largă, care a fost estimată recent la 25,4% pentru 2019¹⁵, generează pierderi fiscale semnificative în valoare de aproximativ 7,3% din PIB.

Figura 10. Impozite pe venit și TVA în Republica Moldova comparat cu state similare

Sursa: World Bank

¹⁵ The phenomenon of informal economy and employment in the context of Covid-19 pandemic, Expert-Grup, UNDP, 2021

Secțiunea 3.3 (b) Modificări frecvente și lipsa previzibilității

Introducere

Transparența decizională este procedura prin care publicul este informat și implicat în procesul decizional al instituțiilor statului și este reglementată de un cadru juridic dedicat și aplicabil.

Asigurarea transparenței decizionale este unul dintre principalii factori care contribuie la creșterea gradului de responsabilitate a administrației publice față de cetățean, ca beneficiar al deciziei administrative și la creșterea încrederii sectorului asociativ în intențiile și acțiunile instituțiilor statului. Aplicarea principiilor transparenței în procesul decizional (caracterul public și accesibil) presupune informarea cetățenilor asupra problemelor de interes public care trebuie consultate și facilitarea participării active la procesul decizional și la procesul de elaborare și aprobare a legislației.

Este de cea mai mare importanță pentru mediul de afaceri ca procesul de luare a deciziilor să fie transparent, în special atunci când vine vorba de politici fiscale, vamale și de cadrul general de reglementare. Dacă procesul de consultare publică este unul defectuos, întregul sector de afaceri este afectat negativ, deoarece îi lipsește cunoașterea și înțelegerea schimbărilor iminente ale mediului de reglementare.

Procesul de luare a deciziilor cuprinde o serie de etape și proceduri clar definite în legislația națională. În ansamblu, procesul este funcțional, însă există încă unele deficiențe pe care le vom discuta în această secțiune și asupra cărora vom atrage atenția. Printre cele mai semnificative deficiențe se numără opacitatea în procesul de luare a deciziilor, schimbarea regulilor jocului în cursul jocului și lipsa de predictibilitate în politica fiscală și bugetară a statului.

Opacitatea în procesul decizional 2021 - 2024

Raportul GRECO privind Moldova¹⁶, a relatat și despre aspectele transparenței în procesele de luare a deciziilor, în acest sens evidențiind mai multe dificultăți. O privire retrospectivă asupra subiectului menționat arată o proporție semnificativă a problemei de lipsă a transparenței în perioada 2021-2022, care a fost ușor ameliorată în perioada 2023.

Raportul Promo-Lex privind monitorizarea legislaturii a 11-a¹⁷ pentru perioada cuprinsă între 26 iulie 2021 și 29 iulie 2022 a relevat o lipsă de respectare a tuturor procedurilor în domeniul transparenței în procesele decizionale. Acest lucru a fost evidențiat de lipsa informațiilor privind consultările publice, nerespectarea anumitor recomandări și expertize, precum și o rată scăzută a audierilor și dezbaterilor publice organizate de Parlament. Doar 9,2% din totalul proiectelor examinate au făcut obiectul unor audieri sau dezbateri publice organizate de comisiile permanente ale Forului Legislativ. În plus, raportul a stabilit că structura actuală a site-ului Parlamentului este depășită, conținutul său nu reflectă în mod adecvat interesul publicului, iar datele și informațiile despre activitățile Parlamentului sunt indisponibile sau nu pot fi accesate, din cauza construcției noii versiuni a paginii web.

Comisia Europeană a subliniat în raportul său de monitorizare din 2023 „mai multe lacune care împiedică transparența luării deciziilor și participarea publicului în Parlament”¹⁸. În 2022, 71 de proiecte de acte normative au fost adoptate de Parlament în procedura prioritară sau urgentă (aproximativ 20% din total). Un total de 65 de proiecte de lege au fost votate în două lecturi în cadrul aceleiași ședințe plenare în 2022,

¹⁶ <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680ab41b9> page 3, FOURTH EVALUATION ROUND, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors, SECOND INTERIM COMPLIANCE REPORT, REPUBLIC OF MOLDOVA, Adopted by GRECO at its 93rd Plenary Meeting (Strasbourg, 20-24 March 2023)

¹⁷ https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/11/Sumar_Parliament_ENGL_final.pdf , Promo-Lex, November 2022

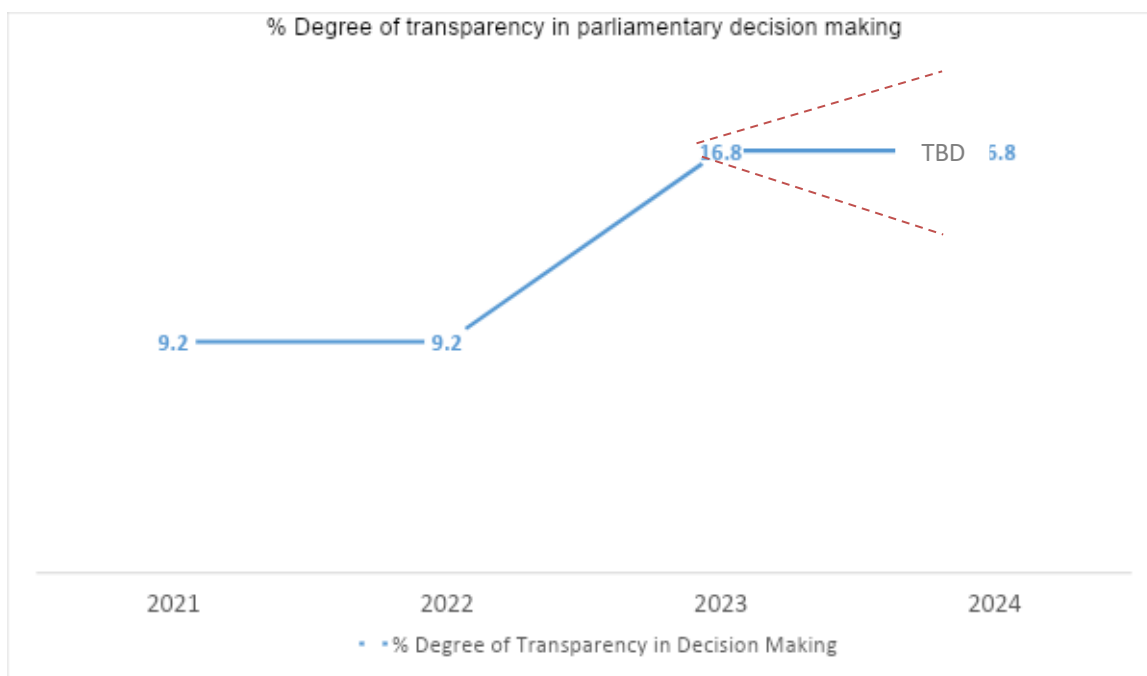
¹⁸ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf page 13, Republic of Moldova 2023 Report, Accompanying the document, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2023 Communication on EU Enlargement policy, Brussels, 8.11.2023, SWD(2023) 698 final

iar 124 de proiecte de legi au fost adoptate în două lecturi în decurs de 30 de zile (34% din total) de la momentul înregistrării proiectului¹⁹ în Forul Legislativ.

Cu toate acestea, analiza din 2024 a rezultatelor monitorizării a transparenței în procesul de luare a deciziilor de către organizațiile societății civile denotă încă anumite dificultăți. Raportul de monitorizare a activității parlamentare în perioada 2022-2023 a relevat că doar 78 de proiecte de lege, sau 16,8%, au fost supuse consultărilor publice în perioada monitorizată²⁰.

Față de perioada anterioară de monitorizare, când s-au efectuat consultări publice pentru 9,2% din proiectele de lege, am observat o creștere a procentului de proiecte de lege care au fost consultate, în creștere cu 7,6%. Cele mai frecvente forme de consultare publică în Parlament au fost audierile și dezbaterile publice.

Figura 11. Gradul de transparență în procesul de luare a deciziilor în Parlament

La momentul întocmirii acestui document, nu avem încă cifre exacte cu privire la gradul de transparență în procesul de luare a deciziilor în prima jumătate a anului 2024, acesta fiind încă în desfășurare și pot suferi modificări. Ar fi benefic să menținem impulsul pozitiv observat anul trecut. Totuși, la 15 februarie 2024, Parlamentul a stabilit un nou record de opacitate în procesul decizional în cadrul ședinței plenare. Ordinea de zi a ședinței a fost revizuită cu 766%²¹, reprezentând o rată de schimbare fără precedent în activitatea actualii Legislaturi. Agenda a fost extinsă pentru a include 21 de subiecte, o creștere de șapte ori față de numărul inițial de proiecte planificate.

Un număr atât de mare a schimbărilor în agendă are un impact negativ asupra transparenței și previzibilității procesului legislativ. Mai mult, la ședința în cauză, majoritatea parlamentară a respins toate propunerile opoziției, inclusiv cele de exercitare a controlului parlamentar prin audierea plenară a 10 demnitari și șefi ai autorităților publice. Circa 43%²² dintre proiectele examinate în cadrul ședinței au fost votate într-o manieră care nu a corespuns principiilor transparenței în luarea deciziilor.

¹⁹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf page 13, Republic of Moldova 2023 Report, Accompanying the document, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2023 Communication on EU Enlargement policy, Brussels, 8.11.2023, SWD(2023) 698 final

²⁰ https://data.promolex.md/uploads/101/reports/report_14_ro.pdf pagina 16, Raport Monitorizarea activității Parlamentului de legislatura a XI-a, august 2022 – iulie 2023

²¹ <https://101.promolex.md/noutati/detalii/75>

²² <https://101.promolex.md/noutati/detalii/75>

În perioada legislativă a anilor 2022-2023 s-a observat introducerea unui număr semnificativ de proiecte de legi care au vizat în principal următoarele domenii cheie: (1) economie, afaceri financiare și fiscale²³; (2) protecție socială, muncă și sănătate; (3) numiri/demisii/desemnări; (4) justiție, afaceri interne, securitate și apărare. De aici observăm că proiectele de lege cu un efect semnificativ asupra mediului de afaceri s-au bucurat de o prioritate mai mare. Prin urmare, este evident că este necesară o mai mare responsabilitate și transparență în procesul decizional. Un grad mai sporit al transparenței ar include implicarea unui număr mai mare de reprezentanți ai sectorului întreprinderilor mici și mijlocii în procesele de luare a deciziilor și formarea unui consens mai larg asupra deciziilor luate.

Schimbarea regulii jocului pe parcursul jocului

Este esențial să se mențină un mediu de afaceri stabil, însă acesta este subminat de schimbările frecvente ale regulilor de joc în timpul jocului. În consecință, cu cât cadrul legislativ al statului suferă mai des modificări în cursul anului, cu atât afacerile din Moldova sunt mai supuse perturbărilor. Întreprinderile mari sunt mai bine pregătite pentru a absorbi acest tip de șoc, având în vedere potențialul lor mai mare de a se conforma noilor cerințe ale cadrului de reglementare. În schimb, microîntreprinderile și întreprinderile mici sunt extrem de vulnerabile la schimbările frecvente ale legislației.

În această secțiune, vom aborda două aspecte cheie legate de modificarea frecvență a cadrului normativ primar și secundar, precum și utilizarea unui limbaj excesiv de tehnic în procesul de consultare publică. În plus, absența unui cadru de reglementare cuprinzător reprezintă o provocare pentru mediul de afaceri. După cum AIM a subliniat în mod repetat, inclusiv în Raportul său de activitate pentru 2022-2023²⁴, lipsa unui cadru secundar comprehensiv reprezintă, de asemenea, o problemă cu care se confruntă mediul de afaceri. În consecință, o prevedere legislativă care este în favoarea mediului de afaceri nu poate fi pusă în aplicare, deoarece o autoritate relevantă nu dispune de cadrul normativ secundar pentru o aplicare corectă a legislației primare. Să ne îndreptăm acum atenția asupra problemei modificărilor frecvente ale legislației. Aceste schimbări cît și frecvența cu care sunt efectuate influențează direct activitatea antreprenorială în Moldova, cauzînd o lipsă de predictibilitate care se materializează prin creșterea cheltuielilor financiare pentru conformitate și impozitare.

În ceea ce privește frecvența modificărilor la cadrul legislativ, Legea cu privire la actele normative²⁵ ne oferă un răspuns clar că actele pot suferi modificări nu mai frecvent de o dată la șase luni și numai în caz de necesitate. La baza acestui fapt este principiul stabilității și predictibilității legilor ca și principiu de bază în activitatea de legiferare.

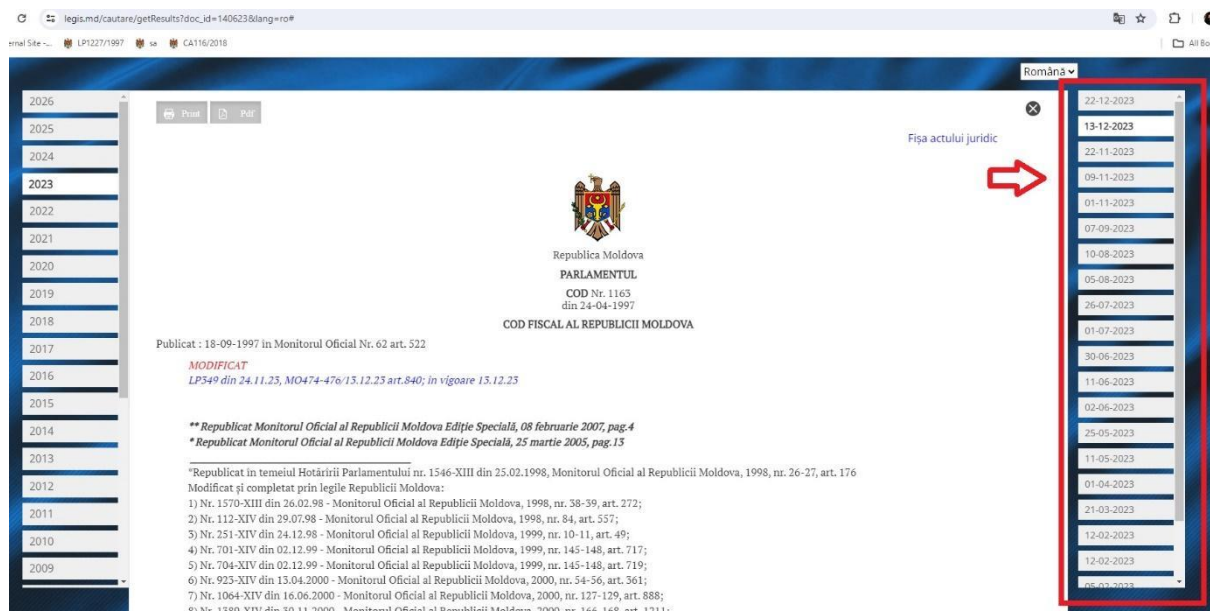
Există numeroase exemple, dar în scopul acestui document, ne vom referi doar la câteva din ele care sunt de cea mai mare relevanță pentru mediul de afaceri. În 2023, Codul Fiscal a suferit 22 de modificări în 12 luni, cu o medie de aproape o modificare bisăptămânal (vezi Figura 12).

²³ https://data.promolex.md/uploads/101/reports/report_14_ro.pdf pagina 16, Raport Monitorizarea activității Parlamentului de legislatura a XI-a, august 2022 – iulie 2023

²⁴ <https://sme.md/en/monitoring-and-evaluation-report-on-participation-in-the-decision-making-process/> - MONITORING AND EVALUATION REPORT ON PARTICIPATION IN THE DECISION-MAKING PROCESS, AIM, 2023

²⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142658&lang=ro# - Legea 100/2017 cu privire la actele normative

Figura 12. Modificările adoptate la Codul Fiscal

De exemplu, doar în luna martie a 2024, Codul Fiscal a suferit 3 modificări²⁶, inclusiv corectări de text din cauza erorilor admise²⁷ în procesul de adoptare, ceea ce denotă atingerea un nou anti record în ceea ce privește frecvența modificărilor și lipsa de predictibilitate a actului legislativ în cauză. Codul Muncii a suferit 5 modificări în primele 5 luni ale anului 2024, sau câte o modificare în fiecare lună²⁸. Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali a fost modificată de 6 ori în cursul anului 2023²⁹.

În concluzie, ar fi benefică consolidarea mecanismului de stabilitate a normelor juridice și stoparea schimbărilor frecvente ale legislației aferente mediului de afaceri. Acest fapt ar aduce predictibilitate în funcționarea și operarea afacerilor din Moldova și ar fortifica încrederea în afacerile locale. Schimbarea frecventă, așa cum am arătat în exemplele de mai sus, provoacă un nivel de birocrație excesivă dar și confuzie în rândurile antreprenorilor și, evident, cheltuieli mai mari pentru adaptarea activității acestora la noile reguli ale jocului în timpul jocului.

O altă provocare pentru mediul de afaceri este utilizarea unei terminologii prea complexe în procesele de transparență de luare a deciziilor dar și informații incomplete. Procesul de elaborare legislativă necesită utilizarea unui limbaj tehnic și o terminologie specială. Deși proiectele de acte normative sunt însoțite de note informative și, în unele cazuri, de analize ale impactului de reglementare, mediului de afaceri îi lipsesc resursele umane înalt calificate pentru a descifra limbajul tehnic utilizat. IMM-urile nu au adesea cunoștințele necesare pentru a înțelege modificările cuprinse într-un proiect de act normativ sau alt tip de document, din cauza utilizării unui limbaj juridic prea complex.

O posibilă soluție la problema descrisă ar fi însoțirea proiectelor de acte normative cu un rezumat într-un limbaj simplificat. Utilizarea unui limbaj simplu ar asigura că toate părțile interesate, inclusiv antreprenorii, pot înțelege propunerile formulate. Acest lucru ar încuraja, de asemenea, o mai mare participare la procesele de consultare și de luare a deciziilor, sporind prezența și transparența.

²⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138283&lang=ro#

²⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142459&lang=ro#

²⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142481&lang=ro# – Codul Muncii 154/2003

²⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140174&lang=ro# - Legea 220/2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali

O lipsă de predictibilitate în politica fiscală și bugetară.

În Moldova, există de mult timp o cutumă de modificare anuală a legislației referitoare la mediul de afaceri și climatul investițional prin așa numita politică bugetară fiscală sau politica fiscală și vamală, după caz. Acest act, care include de obicei zeci de pagini de modificări ale cadrului de reglementare, care și fără politica fiscală și vamală suferă amendări frecvente, după cum am s-a relatat mai sus, complică și mai mult viața mediului de afaceri. Legea vizată are drept scop primordial ajustarea priorităților fiscale și vamale ale statului pentru anul fiscal următor. În plus, modificările cuprinse în politica bugetar fiscală și vamală au un impact direct asupra mediului de afaceri în ansamblu în general, inclusiv asupra întreprinderilor micro, mici și mijlocii în speță. Practica frecventă de modificare a cadrului legislativ este destul de dăunătoare mediului de afaceri, deoarece deseori implică procese opace în timpul procesului de adoptare, ceea ce face și mai dificilă înțelegerea modificărilor precum și urmărirea lor de către companiile din Moldova.

De exemplu, proiectul legii privind politica fiscală și vamală din 2023, cuprinzând 97 de pagini, a inclus modificări ample la 21 de acte legislative³⁰. Această schimbare este una semnificativă pentru întreg mediul de afaceri din țară în ansamblu și va avea un impact imediat asupra tuturor celor vizati. În consecință, orice senzație de previzibilitate normativă se pierde, iar mediul de afaceri de la sfârșitul anului este încă nepregătit pentru un șoc de reglementare cu care se va confrunta la începutul anului următor. Mai mult ca atât, procesul de adoptare a politicii bugetar fiscale implică o multitudine de amendamente în procesul examinării și adoptării, cuprinzând tabele de sinteză de aproximativ 380 de pagini de text juridic, care operează cu un limbaj tehnic, și care este de cele mai dese ori prea complicat de înțeles pentru reprezentanții mediului de afaceri. În consecință, mediul de afaceri deseori rămâne neinformați despre noile reglementări care vor intra în vigoare anul viitor după adoptarea textului final de către Parlament.

O soluție la aceste practici opace, care în cele din urmă dăunează mediului de afaceri, este dezvoltarea unei viziuni strategice pentru fiecare autoritate publică centrală de specialitate la investirea executivului de către Parlament. Acest lucru ar putea fi realizat prin crearea unui document de guvernare, cum ar fi Programul de Guvernare pentru patru ani. Acest document strategic și conceptual ar trebui să stabilească direcțiile prioritare ale guvernului pentru o perioadă de patru ani. Executivul ar putea să se abată de la direcțiile strategice stabilite în document în unele cazuri limitate cum ar fi situațiile de combatere și ameliorare a șocurilor regionale sau globale. Dintr-o perspectivă internă, acest lucru ar oferi stabilitate de reglementare pentru întreprinderi și ar spori încrederea investitorilor în jurisdicție.

Pașii următori

Este pe larg recunoscut atât de societatea civilă din Republica Moldova, cât și de comunitatea internațională că autoritățile publice din Moldova au de lucru la capitolul sporirii gradului de transparență în procesul decizional. Lipsa transparenței în procesul menționat are un impact direct asupra mediului de afaceri, cauzând cheltuieli financiare mai mari pentru întreprinderi în general, și pentru întreprinderile mici și mijlocii în special, având în vedere că ultimele sunt mult mai vulnerabile.

Pentru a remedia aceste deficiențe, se recomandă autorităților competente să ia măsuri pentru a aborda problema „de sus în jos”. Se recomandă elaborarea de documente strategice care evidențiază prioritățile de dezvoltare și de reglementare pe o perioadă de trei până la patru ani. Acest lucru va avea ca rezultat un mediu de afaceri mai previzibil, ceea ce este esențial pentru o bună dezvoltare a sectorului. Mai mult ca atât, mecanismul de transparență decizională în raport cu amendamentele la legislație, urmează a fi implementate în practică la o scară largă, mult mai amplă decât în prezent, după cum este indicat în Figura 11. Se recomandă ca proiectele de acte normative să fie însoțite de rezumate expus într-un limbaj simplu și accesibil publicului larg, suplimentar la așa-numitele „note de fundamentare” care sunt întocmite într-un limbaj tehnic juridic. Acestea ar trebui să facă obiectul procesului obligatoriu de discuții și consultări publice. În sfârșit, ar trebui să consolidăm mecanismul juridic care ar împiedica modificarea legislației la fel de frecvent ca în prezent și în anii precedenți. Acest lucru ar oferi stabilitate și predictibilitate atât de necesare afacerilor din Moldova, și un factor care este esențial pentru promovarea unui mediu propice investițiilor.

³⁰ <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-de-lege-cu-privire-la-modificarea-unor-acte-normative-politica-fiscala-si-vamala-pentru-anul-2023/9259> - The draft law on the amendment of some normative acts (fiscal and customs policy for the year 2023)

Secțiunea 3.4. Reglementarea juridică și conformitatea

Observații:

- Digitalizarea serviciilor guvernamentale este o strategie cheie pentru a economisi timp și bani companiilor. În prezent, aproximativ 43% din cele 523 de servicii publice furnizate de diverse agenții guvernamentale și de stat sunt disponibile online.
- **Timpul pentru conformitate:** Managerii companiilor și-au dedicat în medie 6,2% din timpul lor de lucru pentru aspectele de conformitate cu reglementările normative în 2020, ceea ce este în scădere față de 17% în 2005. Principalii factori care au determinat acest cost de timp au fost schimbările frecvente ale legislației, gestionarea concurenței nelocale și conformitatea fiscală (printre altele)
- Îmbunătățirea timpului alocat conformității a fost determinată de creșterea serviciilor e-guvernamentale și de proceduri de acordare a licențelor mai bune decât media în comparație cu țările Parteneriatului Estic (EaP). Principala provocare este conformarea fiscală, în cazul în care sistemul fiscal al Moldovei și administrația aferentă este pe penultima poziție între țările din Parteneriatul Estic, iar companiile moldovenești dedică cu aproximativ 33% mai mult timp din activitatea lor pentru conformitatea cu legislația fiscală decât cele din Armenia sau Ucraina.

Secțiunea 3.4 (a) Costuri financiare

Starea de lucruri actuale

În ciuda provocărilor cu care s-a confruntat Moldova în ultimii ani, țara a demonstrat o dinamică de dezvoltare pozitivă în comparație cu țările Parteneriatului Estic, după cum este ilustrat în Figura 16. Deși eforturi suplimentare urmează a fi întreprinse în mia multe domenii, așa cum am subliniat în această secțiune, Moldova a înregistrat progrese esențiale. Vom oferi acum o imagine de ansamblu asupra situației economice generale din Moldova. Aceasta va fi urmată de o analiză detaliată a sectoarelor specifice care au un impact direct asupra costurilor afacerii, inclusiv serviciile de e-guvernare, înregistrarea companiilor, obținerea actelor permissive și procedurile de conformitate fiscală pentru IMM-uri. În final, vom efectua o analiză regională pentru a compara situația din Moldova cu cea din țările Parteneriatului Estic.

Economia continuă să sufere de pe urma războiului. PIB-ul s-a contractat cu 2,3% în prima jumătate a anului 2023, după o contracție de 5% în 2022. O redresare modestă a fost observată în 2023 și este așteptată în 2024, susținută de producția agricolă mai puternică și de o revenire a consumului și a investițiilor având în vedere că nivelul salariilor și remitențelor se recuperează și percepția riscurilor se îmbunătățește. Exporturile nete, datorate în principal unei scăderi a importurilor, au avut o contribuție pozitivă la creștere³¹. Cu toate acestea, se așteaptă ca PIB-ul să rămână sub tendințele anterioare perioadei pandemice și celor de dinaintea războiului, cu un decalaj de producție negativ persistent. Riscurile la adresa perspectivelor sunt mari și înclină spre scădere, deoarece incertitudinea legată de război rămâne ridicată și ar putea încetini procesul de redresare³². Odată cu decelerarea inflației, activitatea economică a rămas mai puțin activă în prima jumătate a anului 2023. Decelerația inflației a fost mai rapidă decât se aștepta. Inflația totală a scăzut la 6,3% în octombrie (de la un vârf de 34,6% în octombrie 2022). Acest lucru a fost determinat de prețurile mai scăzute la alimente și carburanți, inclusiv din cauza redresării producției agricole după seceta din 2022 și a unui răspuns ferm al politicii monetare. Inflația de bază a scăzut, de asemenea, la 4,55% în ianuarie 2024 și la 3,94% în martie 2024³³. S-au înregistrat unele îmbunătățiri pe

³¹ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/19/Republic-of-Moldova-Staff-Report-for-2023-Article-IV-Consultation-Fourth-Reviews-Under-the-542616> - IMF Country Report No. 2023/428 on Moldova, 2023

³² <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/19/Republic-of-Moldova-Staff-Report-for-2023-Article-IV-Consultation-Fourth-Reviews-Under-the-542616> - IMF Country Report No. 2023/428 on Moldova, 2023

³³ <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0> - Annual inflation rate index, National Bank of Moldova

piața muncii. Rata șomajului a scăzut la 4,9%³⁴ în ultimul trimestru al anului 2023, după ce a ajuns la 5,5% în primul trimestru din 2023. Se menține cu mult peste nivelul de la sfârșitul anului 2021.

Figura 13. Rata anuală a inflației

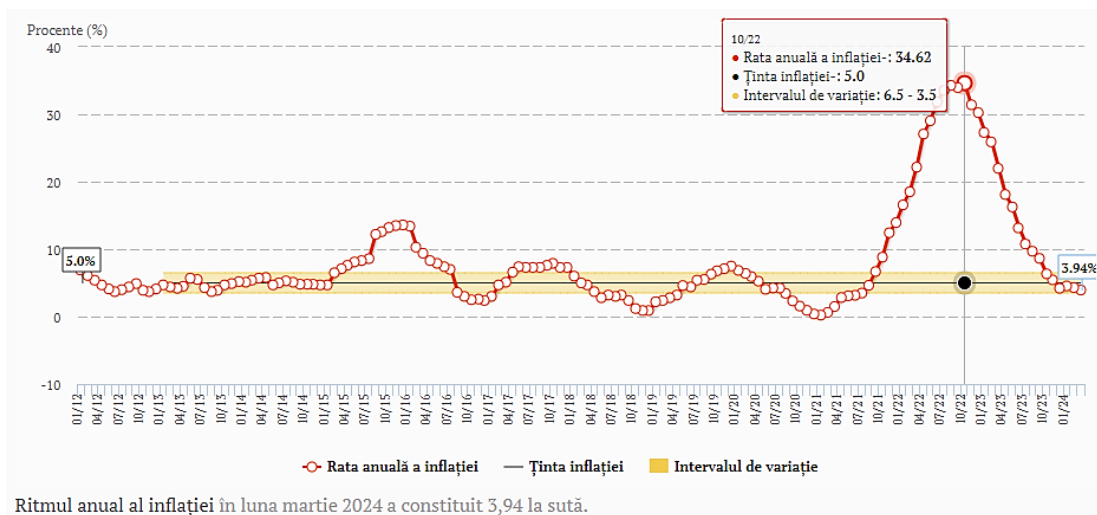
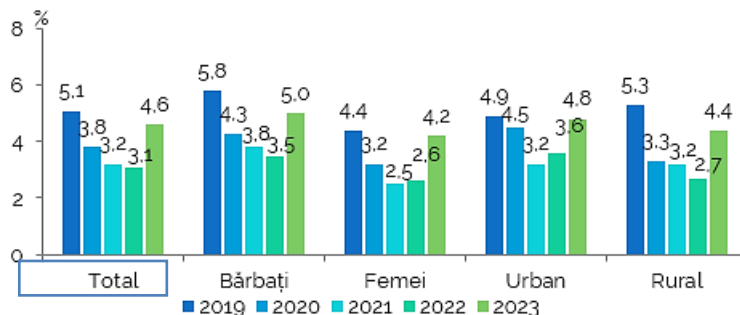

Figura 14. Rata șomajului

Figura 3. Rata șomajului pe sexe și medii, anii 2019-2023

Autoritățile continuă să se concentreze asupra măsurilor de atenuare a impactului multiplelor crize și de a sprijini redresarea situației, avansând în același timp reforme pe termen mai lung. Politica fiscală pe termen scurt ar trebui să se concentreze pe sprijinirea celor mai vulnerabili și pe protejarea securității energetice. De asemenea, autoritățile au declarat ca prioritate debirocristizarea și sprijinirea IMM-urilor. În acest sens, la inițiativa Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării au fost elaborate o serie de așa-numite „pachete de dereglementare”, constând din 5 legi și reglementări separate. Unele dintre ele au fost adoptate de Guvern și Parlament în cursul anului 2023³⁵. Potrivit ministrului Dezvoltării Economice și Digitalizării, unul din recente pachete va aduce schimbări semnificative în domenii precum digitalizarea, relațiile de muncă și controlul de stat al activității antreprenoriale și va permite economii anuale de aproximativ 50 de milioane lei³⁶ (2,5 milioane de euro). Potrivit noilor reglementări, în primii trei ani de funcționare ai întreprinderilor mici și mijlocii, organul de control nu va fi în drept să aplice sancțiuni sau măsuri restrictive, cu excepția cazurilor în care sunt săvârșite infracțiuni grave sau repetate de către întreprinzător.

³⁴ https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-ocuparea-si-somajul-in-trimestrul-iv-2023-9430_61004.html - Labor force: employment and unemployment in the fourth quarter of 2023, National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

³⁵ <https://consecn.gov.md/wp-content/uploads/2024/03/Annual-Report-2023.pdf> - Economic Council Annual Report, 2023

³⁶ <https://www.moldpres.md/en/news/2023/03/10/23001930> - New deregulation package to save about 50 million lei annually

Servicii de e-Guvernare

Din septembrie 2023, conform datelor furnizate de AGE, Portalul Guvernului de Servicii Publice conține informații despre 714 servicii publice disponibile, dintre care 283 de e-servicii (39,63%) pot fi accesate online. Din cele 283 de e-servicii, 126 sunt servicii legate de eliberarea documentelor autorizate și 157 sunt servicii pentru cetățeni și afaceri. Din cele 157 de servicii publice care pot fi solicitate online, 36 (22,92%) sunt furnizate în format digital (servicii pentru care furnizorii asigură formalizarea și programarea completă a procesului de furnizare a acestora) ³⁷.

Potrivit Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării, în Republica Moldova sunt 523 de servicii publice oferite de 42 de instituții publice (ministere, agenții, inspectorate, servicii și centre specializate etc.), 226 dintre acestea sunt deja digitalizate, ceea ce reprezintă 43,2% din numărul total.

Numărul serviciilor digitalizate a crescut până la începutul anului 2024, dar rata de digitalizare a Moldovei este însă moderată. Eliminarea corupției și introducerea pe scară largă a serviciilor digitizate pentru mediul de afaceri vor reduce timpul și costurile financiare legate de operarea unei afaceri.

Obiectivele și măsurile specifice pentru furnizarea de servicii digitale sectorului de afaceri fac parte din Programul PACC 2023-2027³⁸, care a fost adoptat în 2023. Acestea includ: digitalizarea completă a proceselor de înregistrare, suspendare, închidere și efectuarea diferitelor modificări în documentele companiei; digitalizarea procedurilor vamale, inclusiv declarația electronică pentru toate tipurile de regimuri vamale; modernizarea sistemului electronic de control pentru a permite controale bazate pe risc și digitizarea și automatizarea rapoartelor de control; și digitalizarea ulterioară a serviciilor guvernamentale către afaceri (permise, licențe, autorizații, aprobări etc.) prin intermediul ghișei unice digitale.

Guvernul a luat măsuri pentru a stabili un cadru legislativ cuprinzător pentru digitalizarea serviciilor guvernamentale. În 2021, a adoptat un act legislativ³⁹ cuprinzător pentru a facilita interacțiunea la distanță și interacțiunile digitale între guvern și mediul de afaceri, inclusiv înregistrarea de la distanță a companiilor și modificarea documentelor de constituire sau lichidare. Noua legislație permite utilizarea semnăturilor electronice în raporturile de muncă dintre un angajator și un angajat, inclusiv semnarea contractelor de muncă la distanță. În plus, permite recunoașterea unilaterală a semnăturilor electronice avansate calificate emise în țările UE, permițând diasporei moldovenești și investitorilor europeni să interacționeze la distanță cu autoritățile publice din Moldova. Noul regim facilitează, de asemenea, utilizarea mai largă a documentelor electronice⁴⁰. În plus, noua legislație introduce procura digitală în relațiile cu autoritățile publice și facilitează înregistrarea de la distanță pe portalul de achiziții publice, permițând ulterior întreprinderilor să depună oferte pentru achiziții publice electronice. În sfârșit, facilitează utilizarea documentelor electronice în alte domenii de importanță pentru afaceri, inclusiv relațiile cu întreprinderile care oferă servicii de utilități publice (gaze naturale, electricitate, apă/canalizare, comunicații etc.)⁴¹.

În 2022, MDelivery⁴² - o platformă digitală lansată de serviciul guvernamental — a devenit operațională, facilitând punerea la dispoziția publicului a datelor privind performanța serviciilor publice. În februarie 2023 a intrat în vigoare legislația aferentă. Acesta definește cele două concepte principale care stau la baza conceptului de guvernare digitală: principiile „digital-by-default” și „digital-first”. Instituțiile publice sunt obligate în baza acestor principii să primească documente electronice și să acorde prioritate emiterii documentelor în format electronic.

³⁷ <https://ipre.md/2023/09/29/nota-analitica-gradul-de-utilizare-al-serviciilor-digitale-in-republica-moldova-realitati-provocari-si-recomandari/> - Analytical Note: The degree of use of digital services in the Republic of Moldova: realities, challenges and recommendations, IPRE

³⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139409&lang=ro - The National Program for Promoting Entrepreneurship and Increasing Competitiveness 2023-2027, approved by Government Decision no. 653/2023

³⁹ <https://mded.gov.md/content/economia-digitala/> - Ministry of Economy and Digitalization

⁴⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142444&lang=ro# - Law on Electronic Identification and Trust Services no.124/2022

⁴¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137589&lang=ro - Law for the amendment of some normative acts: Development of remote business in the Republic of Moldova /Contactless Business in Moldova no. 126/2023

⁴² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=127710&lang=ro Government Decision No. 152/2021 on the approval of the Government Delivery Service Concept (MDelivery)

Înregistrarea companiei

Procedurile de înregistrare a afacerilor au fost simplificate în continuare. Procedurile specifice sunt deja la un nivel destul de avansat. Acestea sunt în prezent disponibile prin intermediul rețelei internet și pot fi efectuate și din afara țării. Modificările legislative prevăd posibilitatea depunerii documentelor pentru înregistrarea tuturor tipurilor de persoane juridice în format electronic, folosind o semnătură electronică avansată calificată (solicitând autorizației de la distanță) ⁴³. În cazul în care cererea de înregistrare se face prin reprezentant, procura poate fi eliberată prin intermediul platformei digitale MPower. MPower este un registru de procuri bazat pe semnături electronice. Toate deciziile luate de Agenția pentru Servicii Publice ⁴⁴ privind înființarea, reorganizarea, lichidarea, suspendarea sau reluarea activității companiei, a sucursalelor acesteia, precum și modificările actelor de înființare ale acesteia, pot fi publicate electronic. Totodată, unele dintre taxele pentru serviciile prestate de organul de înregistrare de stat au fost desființate. Printre acestea se numără taxa pentru redactarea sau modificarea actului de constituire, hotărârile adunării generale a fondatorilor (asociațiilor/acționarilor) ⁴⁵ etc. Aceste modificări simplifică semnificativ procedura de înregistrare.

Fenomenul ștampilării documentelor, deși nu mai este o cerință a legislația națională, încă există în Moldova. Acest fenomen este o moștenire de la sovietici, prin care toate documentele critice (și complet neimportante) trebuie să aibă semnătură și ștampilă ca dovadă a legitimității juridice. Chiar dacă Parlamentul a făcut ștampila opțională în urmă cu câțiva ani în practică, însă, ștampila este încă uneori necesară pentru interacțiunile B2B și B2G. Uneori este solicitată chiar și de către unele instituții publice. În esență, este mai ușor să obții o ștampilă decât să încerci să convingi o altă parte că ștampila nu mai este o cerință legală.

Actele permise pentru business

Procesul de obținere a actelor permise (licențe / autorizații) este organizat după principiul „ghișeului unic”. Amendamente la legislația aplicabilă au fost adoptate în 2021 ⁴⁶. Legislația după modificare a introdus conceptul de „Sistem informațional integrat pentru gestionarea și emiterea documentelor permise” (SIA GEAP ⁴⁷). Legislația vizată mai sus prevede că actele permise, inclusiv licențe, autorizații și altele, precum și duplicatele acestora, pot fi emise, refuzate, prelungite, perfectate, suspendate sau retrase numai de către autoritatea emitentă prin sistemul SIA GEAP. Această standardizare a proceselor a sporit transparența. În plus, modificările din 2022 la legea menționată impun ca toate licențele, permisele și autorizațiile să fie emise în format electronic prin adresa de e-mail a solicitantului sau serviciul guvernamental de notificare electronică. În cazul în care originalul este prezentat în format hârtie, va fi furnizată și o copie digitală. În 2023, 86% din documentele permise au fost solicitate și emise pe această platformă digitală (131 din 152 în total) ⁴⁸.

Există, totuși, probleme serioase cu aplicarea practică a noilor opțiuni disponibile. Unii indică nivelul încă scăzut de utilizare a opțiunilor digitale de către comunitatea de afaceri sau chiar de către funcționarii publici care trebuie să le folosească în practică. Alții nu cunosc existența unor astfel de opțiuni digitale și se limitează la a merge fizic la ghișeul autorității competente. Cu toate acestea, mai sunt multe de făcut în ceea ce privește informarea și educarea IMM-urilor cu privire la utilizarea noilor oportunități digitale.

⁴³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138261&lang=ro# - Law No. 220/2007 on state registration of legal entities and individual entrepreneurs

⁴⁴ <https://www.asp.gov.md/en> - State Registration Body

⁴⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139793&lang=ro# - Government Decision No. 966/2020 on services provided by the Public Services Agency

⁴⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142517&lang=ro# - Law No. 160/2011 on regulating through authorization of entrepreneurial activity

⁴⁷ <https://egov.md/ro/node/39805> - Integrated Information System for Managing and Issuing Permissive Documents

⁴⁸ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/19/Republic-of-Moldova-Staff-Report-for-2023-Article-IV-Consultation-Fourth-Reviews-Under-the-542616> - IMF Country Report No. 2023/428 on Moldova, 2023

Procedurile de conformitate fiscală a IMM-urilor

În ultima perioadă au fost introduse în legislație o serie de modificări menite să creeze un regim fiscal simplificat pentru întreprinzătorii individuali și micro și întreprinderile mici. Procedurile de administrare fiscală au fost simplificate prin introducerea unei platforme electronice unice pentru depunerea declarațiilor fiscale, a facturilor electronice⁴⁹, a cererilor electronice de înregistrare în calitate de plătitor de TVA⁵⁰ sau a înregistrarea filialelor și lansarea Cabinetul Personal al Contribuabilului.

Impozitul pe venit al persoanelor juridice este fixat la o cotă unică de 12%. Cu toate acestea, IMM-urile care nu sunt înregistrate ca plătitoare de TVA și care îndeplinesc criteriile specifice stabilite în Codul Fiscal pot alege un cadru special pentru impozitul pe venit al persoanelor juridice (IVPJ) cu o cotă de impozitare de 4% asupra vânzărilor totale determinate în scopuri contabile. În plus, beneficii fiscale sunt disponibile întreprinderilor situate în parcuri de tehnologie a informației. Acestea sunt supuse unei cote de impozitare unice de 7% din veniturile totale. Impozitul cuprinde impozitul pe profit și contribuțiile atât la BASS, cât și la FAOAM. În plus, la finele anului 2022, Parlamentul a adoptat o modificare a codului fiscal care acordă o scutire totală de impozit pe dividendele nedistribuite generate de IMM-uri. În plus, a fost instituit un nou sistem de rambursare a TVA-ului pentru întreprinderile care nu desfășoară activități de import-export.

În raportul său de țară, FMI a subliniat că, ca parte a procesului de raționalizare a regimului fiscal pentru întreprinzătorii individuali și IMM-uri, nu există deduceri personale sau un nivel minim de venit neimpozabil pentru întreprinzătorii individuali. Unele praguri de impozitare presupuse au fost majorate, permițând mai multor persoane fizice și microîntreprinderi să beneficieze de regimul fiscal simplificat. De exemplu, pragul superior pentru persoanele fizice care realizează un venit din activități comerciale și care sunt înregistrate ca întreprinzători individuali a fost dublat la sfârșitul anului 2022 și este acum de 600 000 lei (circa 31000 EUR). Cota de impozitare în acest caz este stabilită la 1% din venitul individual, dar nu mai puțin de 3 000 lei (circa 160 EUR)⁵¹.

Costurile de reglementare în Regiunea Parteneriatului Estic

Pentru promovarea antreprenorialului și creșterea IMM-urilor, este esențial să se stabilească un cadru instituțional și de reglementare solid și transparent. Aceasta include definirea unor parametri clari pentru identificarea IMM-urilor, identificarea instituțiilor responsabile cu proiectarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor IMM-urilor, și dezvoltarea mecanismelor de discuție și coordonare a politicilor. Din 2020 (Figura 15), regiunea Parteneriatului Estic (EaP) a înregistrat progrese pe această dimensiune. Toate țările au raportat îmbunătățiri treptate în majoritatea sub dimensiunilor, Georgia confirmându-și poziția de lider, cu excepția Armeniei și a Ucrainei. Cu toate acestea, toate țările și-au aliniat definițiile naționale ale IMM-urilor cu UE în ceea ce privește criteriile de angajare, deși alți parametri încă diferă. Strategiile IMM-urilor pe termen mediu, cu diferențe de structură și practici de evaluare, au fost dezvoltate de aproape toate guvernele statelor din EaP.

Cu toate acestea, rămân decalaje sectoriale. Până la sfârșitul lunii iunie 2023, Georgia era singura țară care a implementat o strategie dedicată IMM-urilor pentru perioada 2021-2025. Această situație s-a schimbat după ce Moldova a adoptat propria strategie - PACC 2023-2027⁵², care a fost adoptată în septembrie 2023. Agențiile de dezvoltare a IMM-urilor s-au extins dincolo de promovarea antreprenorialului pentru a oferi servicii de afaceri specifice pentru a ajuta companiile să se dezvolte și să se digitalizeze. În Armenia, Georgia și Moldova, acestea oferă, de asemenea, garanții pentru împrumuturi IMM-urilor. În timpul pandemiei, agențiile din Azerbaidjan, Georgia, Moldova și Ucraina și-au consolidat capacitățile. Cu toate acestea, din cauza perturbărilor legate de pandemie, simplificarea legilor și reglementărilor, inclusiv a AIR, a suferit un regres. În ceea ce privește aplicarea sistematică a AIR-urilor, Moldova iese în evidență.

⁴⁹ <https://servicii.fisc.md/efactura.aspx>

⁵⁰ <https://www.contabilsef.md/inregistrarea-in-calitate-de-platitor-al-tva-in-cazul-gospodariei-taranesti-de-fermier/>

⁵¹ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/19/Republic-of-Moldova-Staff-Report-for-2023-Article-IV-Consultation-Fourth-Reviews-Under-the-542616> - IMF Country Report No. 2023/428 on Moldova, 2023

⁵² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139409&lang=ro - The National Program for Promoting Entrepreneurship and Increasing Competitiveness 2023-2027, approved by Government Decision no. 653/2023

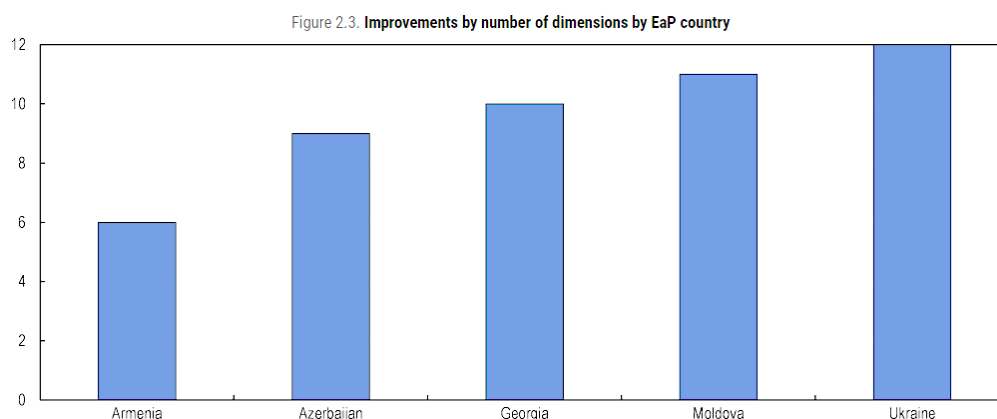
Odată cu stabilirea de platforme electronice, direcții strategice, roluri de agenție și monitorizare în întreaga regiune, toate țările au început să ia în considerare digitalizarea IMM-urilor în cadrele lor instituționale și politice pentru IMM-uri. De fapt, Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Ucraina au demonstrat un angajament puternic față de transformarea digitală a IMM-urilor și au alocat resurse agențiilor relevante.

Figure 15. Scorul indicelui politicilor IMM în țările EaP

2024 SME Policy Index scores in the EaP countries							
	Armenia	Azerbaijan	Georgia	Moldova	Ukraine	EaP average	Weight
Composite score for SME digitalisation	3.44	3.14	3.96	3.40	3.77	3.54	
Legislative simplification and RIA	3.03	2.90	3.50	3.35	3.27	3.21	25%
Public-private consultations	4.16	3.40	4.65	4.27	4.26	4.15	15%
Legislative simplification and RIA	3.03	2.90	3.50	3.35	3.27	3.21	25%
E-government services	4.00	4.25	4.29	4.34	4.66	4.31	35%
Business licenses	3.66	3.96	5.00	4.69	4.40	4.34	10%
<i>Licence procedures</i>	4.14	4.43	5.00	4.43	4.83	4.57	40%
<i>Monitoring and streamlining of licence systems</i>	3.33	3.64	5.00	4.87	4.11	4.19	60%
Company registration	4.88	4.52	5.00	4.74	4.52	4.73	25%
<i>Design and implementation</i>	4.80	4.20	5.00	4.90	4.20	4.62	60%
<i>Monitoring and evaluation</i>	5.00	5.00	5.00	4.50	5.00	4.90	40%
Tax compliance procedures	2.73	3.70	4.26	3.78	2.73	3.44	20%
<i>Tax compliance and simplification procedures</i>	3.12	3.59	4.53	3.35	3.12	3.54	60%
<i>Monitoring and evaluation of SME-specific tax measures</i>	2.14	3.86	3.86	4.43	2.14	3.29	40%
Bankruptcy and second chance	1.97	1.91	3.36	2.00	2.52	2.35	
Preventive measures	1.34	1.69	3.24	1.46	1.75	1.90	30%
<i>Design and implementation</i>	1.86	2.71	3.60	2.14	2.89	2.64	40%
<i>Performance, monitoring and evaluation</i>	1.00	1.00	3.00	1.00	1.00	1.40	60%
Survival and bankruptcy procedures	2.74	2.15	4.13	2.72	3.39	3.03	40%
<i>Design and implementation</i>	3.35	3.88	4.33	3.80	3.96	3.87	40%
<i>Performance, monitoring and evaluation</i>	2.33	1.00	4.00	2.00	3.00	2.47	60%
Promoting second chance	1.00	1.33	2.33	1.00	1.83	1.50	20%
Services provided by government	3.38	3.96	4.51	4.17	4.08	4.02	40%
<i>Planning and design</i>	3.55	3.55	5.00	4.27	4.27	4.13	35%
<i>Implementation</i>	3.33	4.39	4.39	4.28	4.50	4.18	45%
<i>Monitoring and evaluation</i>	3.18	3.73	3.91	3.73	2.82	3.47	20%

Mediul IMM-urilor din EaP a evoluat în moduri diferite. În general, reflectând asupra eforturilor țărilor Parteneriatului estic de a ajuta cetățenii să dobândească și să dezvolte abilități și competențe antreprenoriale, progresul în domeniul capitalului uman antreprenorial este cel mai mare în medie. Au fost realizate îmbunătățiri semnificative și în componenta „Guvern receptiv”, unde, după cum s-a menționat mai sus, creșterea punctajelor medii a fost în mare măsură determinată de îmbunătățirea mediului de afaceri pentru IMM-uri. Accesul la piețe, pe de altă parte, unde îmbunătățirile semnificative în sprijinul internaționalizării IMM-urilor sunt compensate de eșecuri semnificative în achizițiile publice, este locul în care se pot observa cele mai slabe progrese. În timp ce toate țările Parteneriatului estic recunosc importanța internaționalizării IMM-urilor și au adoptat o abordare strategică pentru promovarea exporturilor și utilizarea comerțului electronic, rezultatele evaluării arată o deteriorare a cadrului de reglementare pentru achizițiile publice. Figura 16 de mai jos arată, pentru fiecare țară, numărul de dimensiuni la care scorurile s-au îmbunătățit de la evaluarea din 2020 până în prezent.

Figura 16. Îmbunătățirile pe dimensiuni în funcție de țara Parteneriatului estic

Secțiunea 3.4 (a)

Comunitatea IMM-urilor din Republica Moldova pledează pentru extinderea în continuare a gamei de servicii publice disponibile prin intermediul platformelor electronice și colectarea de date privind utilizarea serviciilor de e-guvernare de către IMM-uri pentru a crește gradul de utilizare a acestora. Acest lucru ar reduce costurile financiare și de timp ale procedurilor birocratice în mediul de afaceri.

O altă problemă care trebuie abordată este simplificarea conformității fiscale pentru IMM-urile din Moldova. În general, procedurile fiscale și contabile în Moldova sunt extrem de complexe și birocratice. Nu există un portal online care să ofere IMM-urilor informații legate de impozite într-un mod clar și ușor de înțeles. Mai mult, sistemul de facturare electronică trebuie reformat pentru a-l simplifica. Un alt domeniu de simplificare ar fi introducerea bonurilor fiscale electronice⁵³. Bonurile fiscale ar putea fi în formă digitală și ar putea fi primite prin e-mail, de exemplu, similar altor țări europene.

Se recomandă Executivului să reconsidere cota efectivă de impozitare impusă diferitelor tipuri de afaceri și impactul diferitelor regimuri fiscale și stimulente asupra creșterii afacerilor și IMM-urilor. În plus, un nou cadru de reglementare pentru persoanele care desfășoară activități independente⁵⁴ ar aduce venituri suplimentare la buget, precum și aducerea mijloacelor financiare din economia gri în sectorul bancar transparent.

Comunitatea IMM-urilor îndeamnă la întărirea mecanismului transparent de luare a deciziilor și a consultărilor publice alături de aplicarea AIR⁵⁵, unde Moldova înregistrează deja progrese bune.

⁵³ <https://sme.md/agenda-legislativa/> - 4.1.3. Online Payments and E-Bon fiscal (Tax Voucher), 4.1.4. Tax Invoice in case of Cash and Card Payments, PLAN OF PARTICIPATION IN DECISION-MAKING PROCESS FOR THE YEAR 2024, AIM, October 2023

⁵⁴ <https://sme.md/agenda-legislativa/> - Paragraph 4.1.1. The right to self-employment, PLAN OF PARTICIPATION IN DECISION-MAKING PROCESS FOR THE YEAR 2024, AIM, October 2023

⁵⁵ <https://sme.md/raportul-de-monitorizare-si-evaluare-a-participarii-la-procesul-de-luare-a-deciziilor/> - Chapter 8. Recommendations. Page 51. MONITORING AND EVALUATION REPORT ON PARTICIPATION IN THE DECISION-MAKING PROCESS, AIM, Chisinau, August 2023

Secțiunea 3.4 (b) Costuri de timp

Estimarea costurilor de timp este un subiect complex pentru orice economie. Estimarea costurilor de timp are ca rezultat pierderea timpului și a veniturilor, precum și utilizarea ineficientă a resurselor umane, de care angajatorul este responsabil în ultimă instanță. Acești factori contribuie la alimentarea factorului corupțional într-o economie.

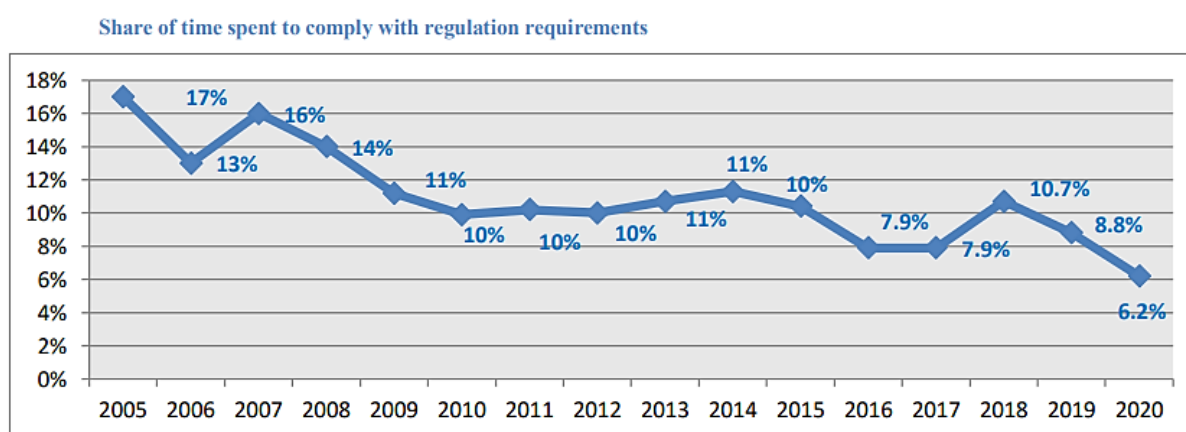
Istoricul problemei

În această secțiune ne propunem să abordăm subiectul costurilor de timp cu care se confruntă o afacere din Republica Moldova în activitatea sa, precum și consecințele sale financiare. Pentru o înțelegere mai profundă a subiectului, vom face o comparație în dinamică, care ne va ajuta să analizăm progresele sau regresele din domeniul analizat. Un alt factor important este percepția mediului de afaceri cu privire la timpul pierdut pentru anumite procese birocratice.

Din punct de vedere istoric, percepția generală asupra mediului de afaceri din Moldova sa îmbunătățit într-un ritm lent, dar constant. Din 2010 până în 2015, indicatorul a rămas relativ stabil, oscilând între 10% și 11%. Acesta a scăzut apoi la 8% din 2016 până în 2017. În 2018, indicatorul a revenit la nivelul observat între 2010 și 2015, la 10,7%. Valoarea mediană a fost de 10%. În 2019, indicatorul general de timp a început să scadă, ajungând la 6,2% în 2020, cel mai scăzut nivel înregistrat între 2002 și 2020⁵⁶.

Figura 17 ilustrează evoluția indicatorului, ceea ce sugerează că percepția unui manager de afaceri cu privire la mediul de afaceri sa îmbunătățit.

Figura 17. Timpul dedicat conformității cu cerințele juridice

De exemplu, în 2020, companiile din sectorul comerțului (5,1%) petrec cel mai puțin timp comunicând cu autoritățile publice, în timp ce companiile din industria nealimentară și transporturi dedică cel mai mult timp pentru aceasta - 7,8% și, respectiv, 8,5%. Managerii companiilor cu până la 10 angajați, care reprezintă peste 80% din eșantion, petrec în medie 5,7% din timp comunicând cu organele de stat. Companiile cu peste 10 angajați interacționează mai mult cu autoritățile de stat (8,4%). Pe regiuni, cea mai bună situație se observa în regiunile centrale (4,9% din timp), în timp ce Nordul se află la capătul opus, cu o medie de 9,1%⁵⁷.

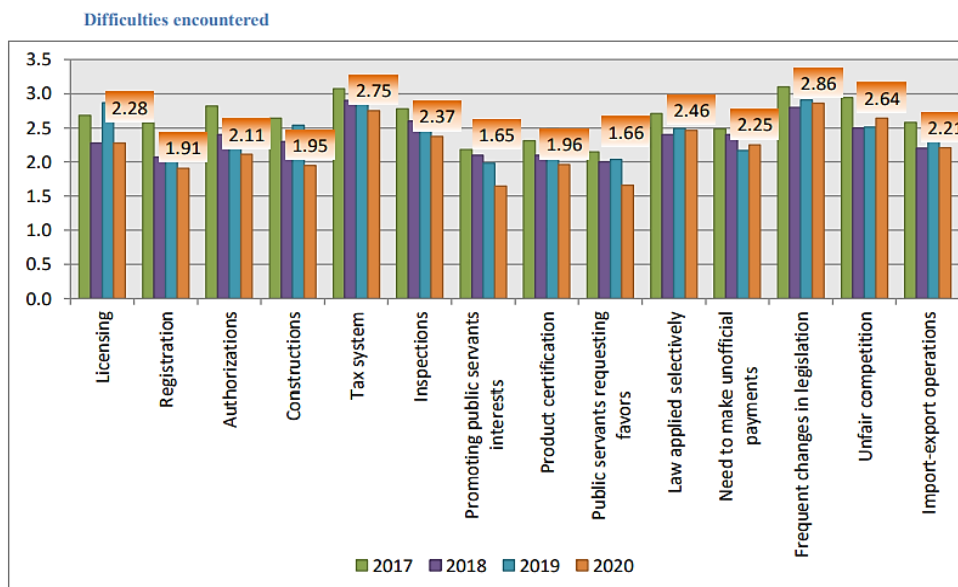
Managerii au considerat că cele mai importante provocări apar din schimbările frecvente ale legislației și ale sistemului fiscal. Figura de mai jos ilustrează contextul istoric de reglementare și modul în care acesta a

⁵⁶ https://uipac.md/uploads/0/images/large/cost-of-doing-business-2020-eng_652552b91ac82.pdf - Survey, Cost of Doing Business 2020, The World Bank

⁵⁷ https://uipac.md/uploads/0/images/large/cost-of-doing-business-2020-eng_652552b91ac82.pdf - Survey, Cost of Doing Business 2020, The World Bank

evoluat în ceea ce privește impactul său asupra mediului de afaceri. Din punct de vedere istoric, domeniile care au prezentat cele mai puține probleme au fost promovarea intereselor funcționarilor publici și cererile de favoruri din partea organelor de stat. Percepția acestor zone s-a îmbunătățit semnificativ.

Figure 18. Dificultățile întâmpinate de către afaceri

Starea actuală a lucrurilor

În comparație cu datele istorice prezentate mai sus, situația în Moldova s-a îmbunătățit în perioada de la sfârșitul anului 2023, începutul 2024. Acest lucru devine evident la examinarea unei serii de indicatori stabiliți în raportul OECD⁵⁸ privind situația dezvoltării economice în Moldova, în comparație cu progresul înregistrat de țările Parteneriatului Estic (EaP).

În ceea ce privește condițiile care influențează costurile de timp ale desfășurării unei afaceri, evidențiem următoarele, după cum se poate observa în informațiile reprezentate în Figura 18, pe care ne propunem să le analizăm în continuare. În perioada vizată, a avut loc o revigorare a furnizării serviciilor publice în format digital, ceea ce consolidează sectorul e-Guvernare în Moldova. Moldova cedează primul doar Ucrainei la acest capitol, dar este peste media dintre statele Parteneriatului estic.

În ceea ce privește licențierea și autorizarea în afaceri, Moldova se clasează foarte bine în rândul statelor Parteneriatului estic și este depășită doar de Georgia. Cu toate acestea, Moldova se situează mai sus decât media în rândul țărilor Parteneriatului estic. În ceea ce privește înregistrarea afacerilor, suntem la nivelul mediu în Parteneriatul estic.

O situație problematică se atestă la capitolul proceduri de conformare la legislația fiscală. Mediul de afaceri din Moldova întâmpină o dificultate în raport cu acest segment al cadrului de reglementare. În consecință, cadrul legislativ național este penultimul în rândul statelor Parteneriatului estic în ceea ce privește progresivitatea. Mediul de afaceri necesită un nivel semnificativ de efort în termeni de timp și costuri comparativ cu colegii săi din Armenia sau Ucraina, unde procedurile sunt mai simple cu aproximativ o treime față de cele din Moldova.

Un element important este formarea și calificarea profesională a personalului care lucrează în mediul întreprinderilor mici și mijlocii. Indicatorii 2023/2024 arată că Moldova este mai bine pregătită decât media țărilor Parteneriatului estic. Cu toate acestea, mai sunt multe de făcut pentru a ajunge Georgia în acest domeniu, care se află în prezent pe primul loc.

⁵⁸ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/3197420e-en.pdf?expires=1713865627&id=id&accname=guest&checksum=9514A039FC02177C0772C06906E40419> - OECD, SME Policy Index, Eastern Partner Countries, 2024

Figure 19. Scorul indicelui politicilor IMM în țările EaP

2024 SME Policy Index scores in the EaP countries

	Armenia	Azerbaijan	Georgia	Moldova	Ukraine	EaP average	Weight
Digital economy for SMEs							
Composite score for SME digitalisation	3.44	3.14	3.96	3.40	3.77	3.54	
<i>Selected framework conditions for the digital transformation</i>	3.92	2.96	4.02	3.22	3.93	3.61	
Pillar A – Responsive government							
Institutional and regulatory framework	3.24	3.69	4.37	3.93	3.68	3.78	
Legislative simplification and RIA	3.03	2.90	3.50	3.35	3.27	3.21	25%
Public-private consultations	4.16	3.40	4.65	4.27	4.26	4.15	15%
<i>Implementation</i>	2.13	2.22	2.15	2.24	2.14	2.18	45%
<i>Monitoring and evaluation</i>	3.13	3.40	4.20	3.80	3.80	3.67	20%
E-government services	4.00	4.25	4.29	4.34	4.66	4.31	35%
<i>Strategy, planning and design</i>	3.93	4.30	4.92	4.82	4.56	4.51	35%
<i>Implementation</i>	4.21	4.33	4.36	4.42	4.88	4.44	45%
<i>Monitoring and evaluation</i>	3.67	4.00	3.00	3.33	4.33	3.67	20%
Business licenses	3.66	3.96	5.00	4.69	4.40	4.34	10%
<i>Licence procedures</i>	4.14	4.43	5.00	4.43	4.83	4.57	40%
<i>Monitoring and streamlining of licence systems</i>	3.33	3.64	5.00	4.87	4.11	4.19	60%
Company registration	4.88	4.52	5.00	4.74	4.52	4.73	25%
<i>Design and implementation</i>	4.80	4.20	5.00	4.90	4.20	4.62	60%
<i>Monitoring and evaluation</i>	5.00	5.00	5.00	4.50	5.00	4.90	40%
Tax compliance procedures	2.73	3.70	4.26	3.78	2.73	3.44	20%
<i>Tax compliance and simplification procedures</i>	3.12	3.59	4.53	3.35	3.12	3.54	60%
<i>Monitoring and evaluation of SME-specific tax measures</i>	2.14	3.86	3.86	4.43	2.14	3.29	40%
Outcome-oriented indicators	4.56	5.00	4.11	4.11	3.67	4.29	10%
Bankruptcy and second chance	1.97	1.91	3.36	2.00	2.52	2.35	
Preventive measures	1.34	1.69	3.24	1.46	1.75	1.90	30%
<i>Design and implementation</i>	1.86	2.71	3.60	2.14	2.89	2.64	40%
<i>Performance, monitoring and evaluation</i>	1.00	1.00	3.00	1.00	1.00	1.40	60%
Survival and bankruptcy procedures	2.74	2.15	4.13	2.72	3.39	3.03	40%
<i>Design and implementation</i>	3.35	3.88	4.33	3.80	3.96	3.87	40%
<i>Performance, monitoring and evaluation</i>	2.33	1.00	4.00	2.00	3.00	2.47	60%
Promoting second chance	1.00	1.33	2.33	1.00	1.83	1.50	20%
Pillar B – Entrepreneurial human capital							
SME skills	2.37	3.59	4.12	3.89	3.91	3.57	
SME skills	2.41	3.76	4.25	4.10	4.01	3.71	90%
<i>Planning and design</i>	1.67	3.13	4.49	4.69	3.39	3.47	30%
<i>Implementation</i>	2.75	4.00	3.80	4.00	4.75	3.86	50%
<i>Monitoring and evaluation</i>	2.67	4.11	5.00	3.44	3.11	3.67	20%

Un alt factor crucial legat de costurile de timp este interacțiunea cu sectorul financiar, nu doar cu aparatul birocratic al țării. În capitolul referitor la accesul la finanțare, despre care am relatat că acesta poate împiedica o afacere la fel de mult ca un aparat birocratic lent și ineficient, evidențiem următoarea situație:

Conform datelor OCDE⁵⁹, la începutul anului 2024, exista o tendință perceptibilă și pozitivă în ceea ce privește calitatea cadrului juridic pentru accesul la finanțare. Republica Moldova este liderul clasamentului, dar ne situăm sub nivelul mediu al țărilor din grupul Parteneriatului Estic în ceea ce privește condițiile de acordare. Cu toate acestea, situația se îmbunătățește atunci când discutăm despre condițiile de finanțare prin intermediul sectorului de microfinanțare sau leasing. Aici, Moldova se plasează peste media țărilor

⁵⁹ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/3197420e-en.pdf?expires=1713865627&id=id&accname=guest&checksum=9514A039FC02177C0772C06906E40419> - OECD, SME Policy Index, Eastern Partner Countries, 2024

Parteneriatului Estic. Trebuie remarcat faptul că Moldova a adoptat și implementat o serie de modificări legislative în ultimii ani, iar autoritățile de supraveghere au implementat cadrul secundar.

În ceea ce privește digitalizarea serviciilor financiare și a educației financiare, există loc pentru îmbunătățiri, atunci când sunt analizate prin prisma progreselor înregistrate de grupul Parteneriatului estic. Performanțele Moldovei în acest domeniu sunt ușor sub nivelul indicatorului mediu.

Poziția Moldovei în ceea ce privește participarea IMM-urilor la elaborarea standardelor de stat este demnă de remarcat în comparație cu alte țări din cadrul Parteneriatului estic. Aceasta denotă un grad înalt de acces la procesul decizional pentru aceste entități. Cu toate acestea, eforturi suplimentare ar putea spori nivelul de participare și implicare în acest proces.

Figura 20. Scorul indicelui politicilor IMM în țările EaP

2024 SME Policy Index scores in the EaP countries

	Armenia	Azerbaijan	Georgia	Moldova	Ukraine	EaP average	Weight
Pillar C – Access to finance							
Access to finance	3.54	3.31	4.07	3.48	3.40	3.56	
Legal and regulatory framework	4.03	4.13	4.31	4.33	3.70	4.10	35%
<i>Creditor rights</i>	3.20	4.10	4.10	5.00	3.20	3.92	24%
<i>Register</i>	4.86	4.91	5.00	4.81	4.90	4.90	24%
<i>Credit information bureau</i>	4.32	4.32	4.32	4.32	4.32	4.32	24%
<i>Banking regulations</i>	3.40	2.90	4.09	3.00	1.26	2.93	14%
<i>Capital market</i>	4.16	3.71	3.71	3.71	3.89	3.84	14%
Sources of external finance - bank financing	2.30	2.34	3.74	2.67	2.54	2.72	25%
<i>Banking lending practices and conditions</i>	2.66	2.32	3.31	2.66	2.50	2.69	60%
<i>Credit guarantee schemes</i>	1.78	2.38	4.38	2.70	2.61	2.77	40%
Sources of external finance – non-bank financing	4.56	3.61	3.71	4.04	4.22	4.03	15%
<i>Microfinance institutions</i>	4.40	4.08	5.00	4.64	4.60	4.54	33%
<i>Leasing</i>	4.71	3.51	5.00	4.71	5.00	4.59	33%
<i>Factoring</i>	4.70	3.35	1.25	2.90	3.20	3.08	33%
Venture capital ecosystem	3.34	2.04	3.56	2.32	2.52	2.75	5%
<i>Legal framework</i>	3.78	3.44	4.11	3.44	3.44	3.64	35%
<i>Design and implementation of government activities</i>	3.75	1.40	3.67	2.04	2.47	2.66	45%
<i>Monitoring and evaluation</i>	1.67	1.00	2.33	1.00	1.00	1.40	20%
Financial literacy	4.53	3.27	4.80	2.94	3.94	3.90	5%
<i>Planning, design and implementation</i>	4.75	3.50	4.75	3.10	3.94	4.01	80%
<i>Monitoring and evaluation</i>	3.67	2.33	5.00	2.33	3.93	3.45	20%
Digital financial services	3.52	3.05	3.94	3.02	3.81	3.47	5%
<i>Regulatory frameworks for digital financial services</i>	3.74	3.60	4.37	3.55	4.11	3.87	50%
<i>Supervisory framework for digital financial services</i>	3.30	2.50	3.50	2.50	3.50	3.06	50%
Pillar D – Access to markets							
Public procurement	3.00	2.72	3.68	3.40	3.58	3.28	90%
Standards and regulations	3.60	3.20	4.37	4.13	3.86	3.83	
Overall co-ordination and general measures	5.00	3.23	5.00	4.33	5.00	4.51	10%
Harmonisation with EU acquis	3.58	3.30	4.42	3.94	4.40	3.93	40%
<i>Technical regulations</i>	4.10	3.14	4.36	4.10	4.42	4.02	16.7%
<i>Standardisation</i>	4.25	3.30	4.49	4.05	3.67	3.95	16.7%
<i>Accreditation</i>	3.61	3.84	4.36	4.36	4.80	4.19	16.7%
<i>Conformity assessment</i>	2.76	3.40	4.19	4.29	4.68	3.87	16.7%
<i>Metrology</i>	4.78	3.35	4.47	3.80	4.73	4.23	16.7%
<i>Market surveillance</i>	1.94	2.76	4.60	3.00	4.04	3.27	16.7%
SME access to standardisation	3.85	3.25	4.13	4.55	2.83	3.72	30%
<i>Awareness raising and information</i>	4.33	4.17	4.25	4.83	3.92	4.30	30%
<i>SMEs' participation in developing standards</i>	4.50	4.00	4.50	5.00	3.50	4.30	30%
<i>Financial support to SMEs</i>	3.00	2.00	3.75	4.00	1.50	2.85	40%
Digitalisation of standards and regulations	1.50	2.13	3.63	2.50	2.50	2.45	10%

Secțiunea 3.4 (b)

După cum ne demonstrează cifrele de mai sus, Moldova se află într-o poziție relativ bună în ceea ce privește ritmul de implementare a reformelor, în comparație cu alte țări din regiunea PaE. În același timp, conform datelor OCDE, Moldova următoarea după Ucraina în ceea ce privește numărul de sectoare aflate în curs de reformă (a se vedea figura 16). Pentru o aliniere mai eficientă a politicii economice și a mediului de afaceri, inclusiv pentru întreprinderile mici și mijlocii, considerăm că este esențial să se compare indicatorii economici cu cei ai unor state membre ale UE precum România, Letonia, Lituania și Estonia. Compararea și referirea la aceste țări ca exemple pentru elaborarea și punerea în aplicare a politicilor publice ar facilita o reglementare mai dinamică a afacerilor și creșterea nivelului digitalizării.

Secțiunea 3.5. Nivelul birocrației

În ultimii ani, autoritățile de reglementare au luat în considerare măsuri de dereglementare a diferitelor sectoare ale economiei. În esență, este vorba despre un proces cuprinzător de analiză a sectoarelor economice selectate, de identificare a problemelor existente și de punere în aplicare a măsurilor de reglementare pentru soluționarea acestora în vederea îmbunătățirii mediului de afaceri. În perioada 2023-2024, au fost adoptate șapte seturi de reglementare cu scopul de a simplifica procedurile birocratice și de a crea un mediu de afaceri mai favorabil pentru întreprinderile din Moldova. Ministerul Economiei și Digitalizării a declarat că, în urma adoptării și punerii în aplicare a primelor cinci pachete de dereglementare, se estimează că mediul de afaceri a economisit aproximativ 304 milioane de lei și a primit beneficii de aproximativ 550 milioane de lei⁶⁰.

Un rezumat al măsurilor de dereglementare indică faptul că au fost efectuate modificări în următoarele sectoare pentru a raționaliza procesele și a reduce birocrația:

Pachetul nr. 1 - La 11 mai 2023, Parlamentul a aprobat Legea nr. 112, care conține o serie de modificări legislative menite să reducă semnificativ cerințele nejustificate impuse de stat antreprenorilor. Potrivit documentului, angajatorul nu mai este obligat să aprobe un regulament intern și să întocmească contracte preliminare. Mai mult, companiile din domeniul TIC vor putea angaja specialiști în baza unui contract pe perioadă determinată. Legislația a exclus ținerea evidenței și raportarea către centrele militare cu privire la potențialii recruți. De asemenea, a fost eliminat așa-numitul "pașaport albastru" - dosarul medical permanent în care sunt înregistrate rezultatele multiplelor examinări medicale și alte informații. Acest lucru a reprezentat o povară birocratică care a pus în dificultate 30 de mii de angajați din sectorul HORECA, dar și din alte sectoare. Pentru a facilita dezvoltarea micilor afaceri, a fost simplificată schimbarea destinației spațiilor din blocuri din rezidențial în comercial/servicii.

Pachetul nr. 2 - În noiembrie 2023, Parlamentul a adoptat Legea nr. 325/2023, pachetul de dereglementare fiscală și vamală. Se așteaptă ca legea să genereze beneficii economice de cel puțin 500 de milioane de lei anual. Legea include mai multe prevederi notabile, printre care eliminarea înmatriculării și controlului vehiculelor, o creștere a sumei considerate arierate fiscale de la 100 la 500 de lei, introducerea dreptului de deducere a TVA pentru achizițiile pe bază de bonuri fiscale în valoare de până la 2000 de lei atunci când sunt plătite cu un card de plată pentru întreprinderi, reducerea valorii minime a obligațiilor fiscale sau vamale care pot fi contestate în cadrul comisiilor de soluționare a litigiilor și alte câteva modificări benefice pentru comunitatea de afaceri.

Pachetul nr. 3 - Al treilea pachet introduce modificări la legislația orizontală în domeniul controlului de stat. Pachetul extinde, de asemenea, domeniul de aplicare a legii, aliniază responsabilitățile autorităților de control cu domeniile controlului de stat, introduce contravenții pentru inspectorii care aplică măsuri și sancțiuni care nu sunt prevăzute în mod explicit de lege și include numeroase alte dispoziții benefice pentru

⁶⁰ <https://consecon.gov.md/wp-content/uploads/2024/03/Raport-Anual-2023.pdf>

comunitatea de afaceri. Modificările sunt menite să reducă riscul de sancțiuni pentru întreprinderi și sarcina de conformare în cadrul procesului de control de stat.

Pachetul nr. 4 - La 10 ianuarie 2024, Guvernul a aprobat cel de-al patrulea pachet și l-a prezentat Parlamentului spre adoptare. Documentul propune modificări la 12 legi cu scopul de a elimina o serie de constrângeri și de a reduce povara de reglementare asupra activității antreprenoriale. Pachetul prevede recunoașterea burselor de mărfuri în țările UE și modernizarea legislației privind piața bursieră. În plus, modificările vor simplifica procedurile de racordare la utilitățile publice, vor elimina cerința existenței "condiții de reclamații" și vor oferi alte beneficii pentru comunitatea de afaceri.

Pachetul nr. 5 - Guvernul a aprobat pachetul 5 la 1 noiembrie 2023, prin Hotărârea Guvernului nr. 831. Hotărârea include mai multe prevederi-cheie, inclusiv excluderea examenelor medicale de adaptare, excluderea examenelor medicale obligatorii pentru angajații care utilizează computere și alte dispozitive cu urmărire vizuală, excluderea fișelor medicale din foaia de parcurs, admiterea subvenționării structurilor suplimentare de primire a turiștilor din mediul rural, cum ar fi casele rurale, pensiunile turistice, unitățile meșteșugărești și alte prevederi benefice pentru comunitatea de afaceri.

Pachetele nr. 6 și 7 - Reglementările din aceste pachete sunt concepute pentru a reduce costurile și barierele pentru mediul de afaceri din Moldova, cu accent pe diverse domenii, inclusiv bursa de mărfuri, protecția consumatorilor, turismul rural, formarea în domeniul igienei, sănătatea și securitatea în muncă, achizițiile publice și metodele alternative de identificare și certificare a cheilor publice.

În ciuda eforturilor guvernului de a simplifica procedurile birocratice pentru întreprinderi, există încă sectoare importante care necesită atenție. Aceste sectoare se concentrează pe eliminarea barierelor birocratice și a ineficienței reglementărilor, precum și pe reducerea timpului alocat proceselor economice.

În ceea ce privește eliminarea barierelor birocratice, vom evidenția unul dintre cele mai semnificative obstacole în calea proceselor eficiente și a creșterii economice. Această problemă este de natură sistemică și necesită o abordare cuprinzătoare pentru rezolvarea sa. În secțiunea privind ineficiența reglementărilor și economiile de timp, vom discuta despre eliminarea standardelor învechite și digitalizarea proceselor.

Consolidarea cooperării interinstituționale

Comunicarea dintre sectorul privat și autoritățile publice sau dintre societatea civilă și autorități este adesea criticată. Acest lucru poate fi cauzat de lipsa de transparență în procesele de luare a deciziilor, ceea ce, la rândul său, împiedică înregistrarea unor succese mai mari. Cu toate acestea, Moldova se situează mai bine decât alte țări din Parteneriatul Estic la capitolul transparență, cum ar fi Georgia sau Ucraina. Acest fapt este indicat în rapoartele organizațiilor internaționale. Cu toate acestea, un factor important care nu este inclus în aceste rapoarte și care nu se află pe agenda Guvernului este rezistența interinstituțională sau lipsa unei comunicări eficiente în interiorul executivului. Acest lucru are un impact semnificativ asupra procesului de debirocratizare în Moldova.

Lipsa unei comunicări eficiente între instituțiile publice poate crea adesea circumstanțe mai dificile decât era de așteptat pentru mediul de afaceri. Este esențial să fie evidențiată această problemă autorităților relevante și să se propună soluții pentru rezolvarea ei. Comunicarea ineficientă între diverse ministere sau agenții cu agende contradictorii poate împiedica semnificativ punerea în aplicare a reformelor-cheie, în special a celor legate de dezvoltarea economică și a mediului de afaceri. Acest proces nu afectează doar punerea în aplicare a reformelor și noile inițiative normative menite să îmbunătățească mediul de afaceri, însă are, de asemenea, implicații mai largi pentru diverse alte domenii. Lipsa de comunicare sau adoptarea de poziții opuse între instituții poate duce la pierderi semnificative de venituri la bugetul de stat. Aceste pierderi pot fi sub formă de încasări sau impozite.

În calitate de asociație de afaceri, AIM s-a angajat în mod constant într-o comunicare cu autoritățile publice relevante implicate în crearea de reglementări referitoare la IMM-uri. În plus, AIM a efectuat evaluări periodice ale deschiderii instituțiilor față de mediul de afaceri și ale dialogului. În ultimii trei ani, s-a înregistrat o creștere a dialogului cu societatea civilă în ceea ce privește transparența decizională, cu

problemele prezentate în secțiunea 3.3. (b). Cu toate acestea, în ciuda acestor progrese, unele instituții publice au adoptat poziții care au încetinit sau au eliminat din procesul decizional inițiativele de îmbunătățire a mediului de afaceri.

În perioada monitorizată, s-a observat o tendință de poziții divergente între Ministerul Economiei și Digitalizării, care a promovat liberalizarea sectorului de afaceri, și Ministerul Finanțelor, care a urmat status quo-ul existent și a fost "contabilul" veniturilor la bugetul de stat. Se întâmplă frecvent ca inițiativele de reformare a mediului de afaceri să necesite sprijinul și aprobarea Ministerului de Finanțe pentru a putea fi puse în aplicare în mod eficient. Cei care sunt în favoarea statu-quo-ului actual invocă adesea o reducere a veniturilor imediate la bugetul de stat atunci când argumentează împotriva noilor inițiative de modernizare. Totuși, acest lucru ignoră potențialul de creștere a veniturilor viitoare pe termen mediu și lung. Această abordare bazată pe poziții diferite creează adesea o reticență în dialogul interinstituțional, ceea ce încetinește promovarea reformelor economice în sectoare specifice ale mediului de afaceri care necesită modernizare și digitalizare.

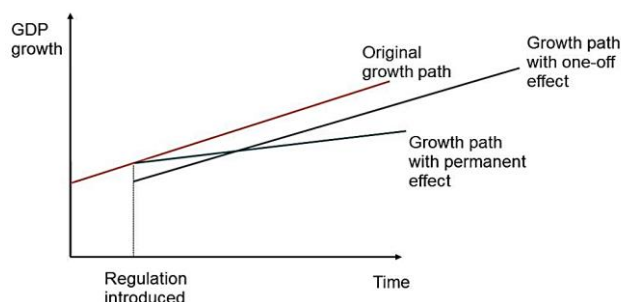
Pentru a aborda această problemă, se recomandă efectuarea unei analize aprofundate a canalelor și modalităților de comunicare și interacțiune dintre ministere. Acest lucru va permite punerea în aplicare proactivă a programului de guvernare adoptat de Executiv la învestirea de către Parlament. Este important să se recunoască faptul că strategiile economice solide nu ar trebui să fie împiedicate de preocupările legate de impactul imediat al veniturilor asupra bugetului, în special atunci când acestea sunt compensate de câștiguri bugetare pe termen lung. Este esențial ca autoritățile care promovează reformele economice și inițiativele favorabile mediului de afaceri să demonstreze impactul calitativ și cantitativ al inițiativelor lor într-un mod clar și concis. Acest lucru va asigura o înțelegere cuprinzătoare a inițiativelor respective de către alte ministere și principalele părți interesate implicate în procesul decizional. Pentru a supraveghea și a raționaliza procesul, se recomandă stabilirea unor standarde clare la nivelul Cancelariei de Stat pentru a prioritiza inițiativele de modernizare economică pe baza datelor financiare, a proiecțiilor de venituri pe termen lung și a strategiilor care vizează reducerea costurilor de timp și de resurse pentru mediul de afaceri.

Accent pe inovare și creștere

Reglementarea mediului de afaceri și a normelor sale operaționale este un subiect central și perpetuu de dispută între întreprinderi și autoritățile de stat relevante. Cadrul normativ menit să corecteze lacunele de reglementare a pieței au potențialul de a avea un impact pozitiv asupra activității economice prin promovarea unei mai mari eficiențe și clarități pentru întreprinderi, consumatori și stat. În același timp, reglementarea excesivă a mediului de afaceri, a pieței și a normelor de activitate are un impact negativ asupra creșterii economice și conduce la creșterea costurilor de conformitate, la denaturări ale pieței și la consecințe neașteptate.

Pentru a asigura o abordare echilibrată, este necesară o analiză minuțioasă și atentă între aceste două elemente - lipsa de reglementare și suprareglementarea. Acest lucru va permite o dezvoltare dinamică, dar organică a mediului de afaceri și a creșterii economice. Este important de remarcat faptul că măsurile de reglementare pot influența nivelul activității economice și rata de creștere economică. Aceste două concepte distincte sunt ilustrate în figura de mai jos.

Figura 21. Impactul nivelului de reglementare asupra creșterii economice

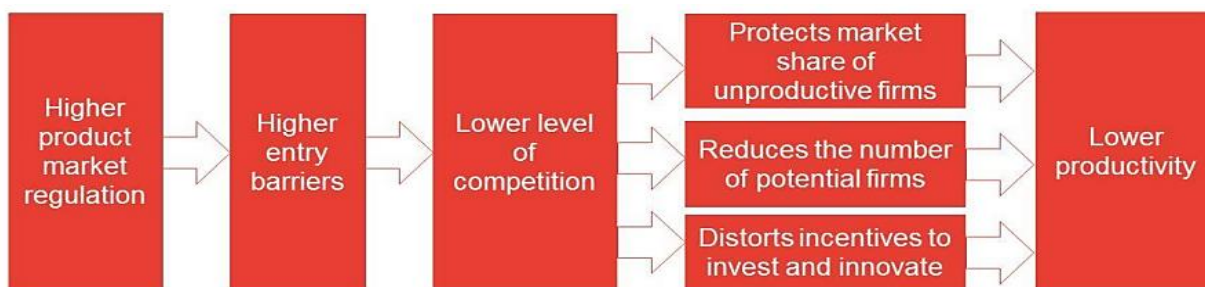

Source: Frontier Economics

Comunitatea de afaceri consideră, în general, costurile de conformitate ca fiind un factor semnificativ în ceea ce privește productivitatea lor globală și resursele pe care sunt pregătite să le aloce pentru inovare, dezvoltare și extindere. După cum este ilustrat în Figura 21, introducerea de către stat a unei sarcini de reglementare permanentă are un impact negativ asupra creșterii economice. Atunci când o reglementare este introdusă cu efect unic, indicatorii de creștere economică înregistrează, de asemenea, o încetinire⁶¹. Rezultă că dereglementarea de către stat ar crea un mediu de afaceri mai favorabil pentru dezvoltare.

În ceea ce privește impactul reglementărilor excesive asupra mediului de afaceri, vă propunem să vedeți Figura 22. Aceasta ilustrează faptul că un nivel mai ridicat de reglementare a mediului de afaceri duce la creșterea costurilor financiare pentru întreprinderile care doresc să acceseze piața. Restricțiile privind accesul pe piață au un impact inevitabil asupra concurenței într-un anumit segment al economiei, ceea ce duce la reducerea numărului de întreprinderi și la reducerea resurselor financiare disponibile pentru inovare și modernizare.

Figure 22 Impactul reglementărilor excesive asupra mediului de afaceri

Source: Frontier Economics

Informațiile anterioare indică faptul că slăbirea reglementării centralizate de către stat a mediului de afaceri are un efect benefic asupra libertății de funcționare a întreprinderilor în ansamblu și asupra economiei. Este esențial ca procesul de dereglementare să cuprindă mai mult decât metodele tradiționale de analiză și modificare legislativă pentru a reduce birocrăția. În plus, măsurile puse în aplicare ar trebui să fie axate pe creșterea economică și, în special, pe inovare. După cum am menționat anterior, Executivul a luat deja mai multe măsuri pentru a aborda această problemă. În plus, vom discuta o serie de acțiuni concrete în Secțiunea 4.2.

Pentru a facilita alocarea de resurse pentru inovare din partea sectorului întreprinderilor, ar fi necesară liberalizarea anumitor sectoare ale economiei sub supravegherea statului. Măsurile inovatoare au fost deosebit de relevante și necesare în timpul pandemiei, când întreprinderile au fost izolate de clienți și au trebuit să găsească modalități alternative de desfășurare a activității. Tehnologii precum cumpărăturile online, serviciile bancare online și plățile online au fost esențiale pentru menținerea continuității activității. Aceasta reprezintă o oportunitate pentru dezvoltarea sectorului fintech (inclusiv a plăților electronice), împreună cu serviciile conexe. Astfel de măsuri ar include așa-numitele licențe „sandbox”, care pot fi aplicate în multe sectoare, inclusiv în sectorul fintech.

Obiectivele unui sandbox pot varia considerabil în practică. Sandbox-urile sunt clasificate de obicei în patru categorii pe baza obiectivelor lor: (i) axate pe politici; (ii) axate pe produse sau inovații; (iii) tematice; și (iv) transfrontaliere. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că aceste categorii nu se exclud reciproc.

- Sandbox-urile axate pe politici: Aceste sandboxuri utilizează procesul sandbox pentru a evalua reglementări sau politici specifice.
- Sandboxuri axate pe inovare sau pe produse: Aceste sandboxuri facilitează inovarea prin reducerea costurilor de intrare pe piața reglementată, permițând întreprinderilor să evalueze viabilitatea pe piață a noilor modele de afaceri.
- Sandboxuri tematice: Sandbox-urile de acest tip sunt concepute pentru a accelera adoptarea unei anumite politici sau inovații sau pentru a sprijini dezvoltarea unui anumit subsector sau a unor produse specifice destinate anumitor segmente ale populației.

⁶¹ <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7905d040f0b676f4a7d401/12-821-impact-of-regulation-on-growth.pdf>

- Sandbox-uri transfrontaliere: Sandbox-urile transfrontaliere sau multijurisdicționale facilitează circulația și operațiunile transfrontaliere ale întreprinderilor, încurajând în același timp cooperarea în materie de reglementare și reducând arbitrajul.

Un total de 73 de sandbox-uri au fost anunțate la nivel global între 2016 și 2020. O reprezentare grafică a Figurii 23 ilustrează acest punct⁶². În întreaga lume există în prezent 111 "sandboxuri de reglementare"⁶³, precum și 88 de birouri de inovare.

Figura 23. Harta „sandbox”-urilor la nivel global

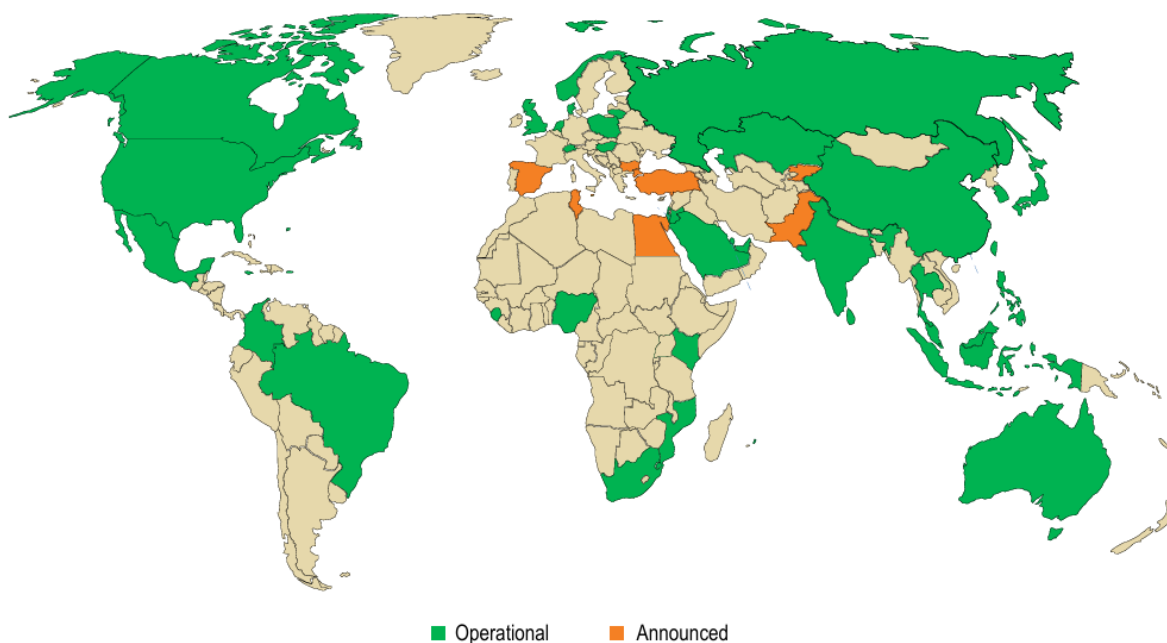
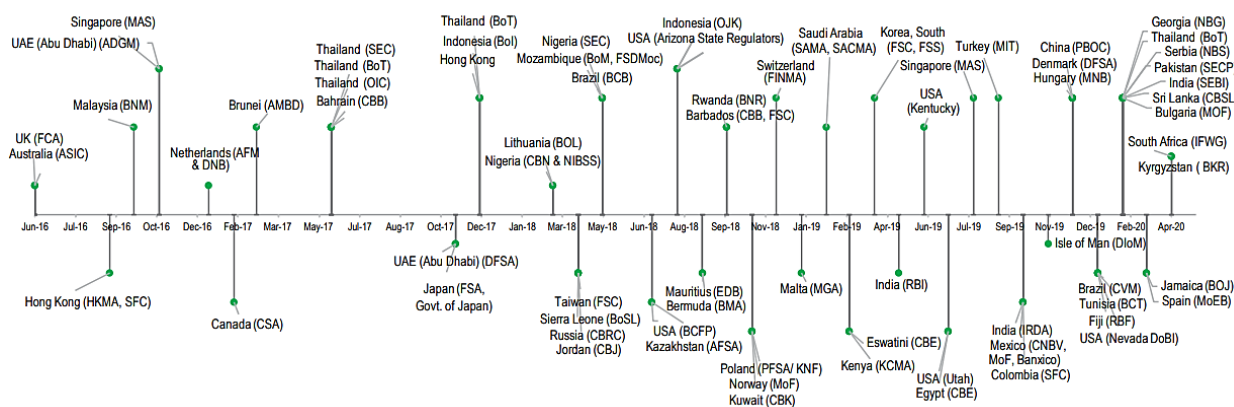

Figura 24 oferă o cronologie a fenomenului și a jurisdicțiilor în care se aplică

O analiză a cadrului juridic național al Republicii Moldova arată că nu există discuții actuale privind aplicarea sandbox-urilor, cu excepția sectorului energetic⁶⁴. Avansarea discuțiilor privind sandbox-urile în mai multe sectoare economice din Moldova ar consolida cadrul juridic de reglementare printr-o abordare mai liberală, conducând la o mai mare dezvoltare economică și inovare.

⁶² <https://documents1.worldbank.org/curated/en/912001605241080935/pdf/Global-Experiences-from-Regulatory-Sandboxes.pdf>

⁶³ https://www.globalgovernmentfintech.com/sandboxes-could-amplify-problems-imf-analysis-questions-many-test-spaces-impact/#:~:text=in%20sandbox%20proliferation-,_Across%20the%20world%20there%20are%20currently%2011%20'regulatory%20sandboxes'%2C,%2C%20geography%2C%20status%2C%20Year%20of

⁶⁴ <https://energie.gov.md/ro/content/ministerul-energiei-discutat-cu-membrii-consiliului-economic-proiectul-de-lege-privind>

Introducerea sandbox-urilor în Moldova ar avea dublul beneficiu de a stimula inovarea și creșterea în sectorul financiar și în alte sectoare ale țării. În Moldova, sandbox-urile ar apărea ajustate la un context care este unic pentru această țară. Prin urmare, pentru ca acestea să fie un instrument util, trebuie să fie instituite într-un mod adecvat. În consecință, ar fi recomandabil să se angajeze comunitatea de afaceri într-un dialog cuprinzător și coerent înainte de introducerea conceptului de sandbox în practică.

Într-o situație de instabilitate și provocări economice regionale și globale, cea mai ușoară cale pentru Moldova de a obține o creștere substanțială a PIB-ului este prin investiții în îmbunătățirea eficienței pieței interne. Birocrația inutilă irosește o cantitate semnificativă de timp. Pentru companiile mari, aceste ineficiențe iau adesea forma unor "locuri de muncă" care există doar pentru a facilita respectarea legilor sau circulația documentelor. Pentru întreprinderile mici, al căror timp este cel mai valoros bun al lor, aceste sarcini revin adesea proprietarilor sau managerilor superiori ai întreprinderii.

Importanța critică a acestei probleme este ilustrată de următoarea estimare a timpului pierdut și a impactului acestuia asupra PIB-ului. Se estimează că timpul pierdut de întreprinderi din cauza conformității cu reglementările juridice reprezintă un anumit procent din PIB-ul anual al Moldovei. În același timp, se estimează că povara conformității cu reglementările este semnificativă, incluzând până la 1,5% din PIB în țările UE⁶⁵, până la 3,6% din PIB în Danemarca⁶⁶, până la 12% din PIB în SUA⁶⁷, conform unui număr de studii și documente de cercetare efectuate în diferite jurisdicții din întreaga lume.

Luând în considerare argumentele de mai sus, AIM este de părere că Moldova nu ar trebui să încerce să ajungă din urmă situația din anumite țări, ci să devină un lider în ceea ce privește ușurința de a face afaceri și eliminarea birocrăției.

Secțiunea 4. Elaborarea viitoarelor politici

Conform cercetărilor efectuate în această Cartă Albă, AIM a identificat o serie de provocări și oportunități-cheie cu care se confruntă sectorul IMM-urilor din Moldova și economia în general. AIM recunoaște că o creștere economică stabilă, favorabilă incluziunii, este „factorul” cheie care va contribui la soluționarea provocărilor sociale, demografice și politice ale țării în anii următori. Integrarea în UE, încetinirea și inversarea migrației, crearea unui nivel de trai european în întreaga țară și promovarea optimismului social cu privire la viitor depind toate de o creștere economică majoră și stabilă.

Cheia creșterii economice este sănătatea, viabilitatea și competitivitatea sectorului întreprinderilor mici. Întreprinderile mici sunt centrele de inovare care își asumă riscuri, care determină creșterea locală și națională și care se transformă în liderii industriei și în campionii naționali ai viitorului.

Următoarele recomandări aferente elaborării de politici publice sunt menite să abordeze provocările identificate în această Cartă Albă și să creeze oportunități pentru creșterea economică viitoare. Pentru fiecare secțiune am împărțit recomandările în 2 secțiuni:

⁶⁵ https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4751/files/2022-10/regulatory_compliance_burdens_litreview_synthesis_finalweb.pdf

⁶⁶ https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4751/files/2022-10/regulatory_compliance_burdens_litreview_synthesis_finalweb.pdf

⁶⁷ <https://nam.org/regulatory-onslaught-costing-small-manufacturers-more-than-50000-per-employee-29236/?stream=series-press-releases>

1. **Structural / Strategic** - Recomandări privind modul în care guvernul și instituțiile statului se pot adapta la cerințele reformei continue și la nevoia urgentă de creștere economică.
2. **Tehnice** - Recomandări privind domenii de politici specifice și oportunități potențiale de reformă.

În timp ce recomandările tehnice de mai jos reprezintă oportunități pentru ulterioarele reformele de reglementare și juridice care vor sprijini în mod substanțial creșterea economică și sectorul întreprinderilor mici, AIM consideră că reformele structurale sunt cele mai importante pentru realizarea creșterii pe termen lung. În prezent, toate eforturile de reformă economică, inclusiv de debirocratizare, sunt adresate de comunitatea de afaceri Ministerului Economiei și Consiliului Economic pe lângă Primul Ministru. Aceste două entități "dețin" în mod colectiv problema dezvoltării economice. Într-o situație în care dezvoltarea economică este prioritatea supremă a statului și singura soluție reală la problemele critice cu care se confruntă cetățenii, acest lucru este insuficient. Fiecare minister ar trebui să fie responsabil pentru creșterea economiei în domeniul său de responsabilitate. În unele cazuri, mecanismul acestei responsabilități este sprijinirea directă a creșterii în unele sau în toate sectoarele economiei. În altele, poate fi vorba pur și simplu de evaluarea domeniului de responsabilitate al ministerului pentru a identifica oportunități de simplificare a proceselor și de economisire a timpului. Vom discuta mai jos modalitățile prin care fiecare minister poate contribui la dezvoltarea economică.

Pentru a obține o creștere stabilă, toate componentele executivului trebuie să lucreze activ pentru o creștere și să raporteze periodic legislativului și publicului larg cu privire la acțiunile lor în sprijinul dezvoltării economice.

Secțiunea 4.1 Recomandări Structurale / Strategice

- A. **Împuternicirea cu un "mandat de creștere" a Ministerului Finanțelor:** Parlamentul și Guvernul fiecare pe dimensiunea sa ar trebui să decidă ca Ministerul Finanțelor să fie împuternicit cu un mandat de creștere economică. Acest mandat ar trebui să devină principal în ceea ce privește misiunea și viziunea ministerului⁶⁸, la fel ca responsabilitatea pentru stabilitatea bugetară. Ministerul ar trebui să fie responsabil în ceea ce privește acest mandat prin furnizarea de proiecții publice de creștere economică ca fundament principal pentru deciziile luate de minister.
- B. **Împuternicirea cu un "mandat de creștere" al Ministerul Culturii:** Potențialul de export numărul unu al Moldovei, în virtutea faptului că este extrem de subdezvoltat, este turismul. Pentru a elabora o strategie națională de promovare a turismului, precum și un brand național în domeniul vinului și al produselor-cheie, susținem ca Parlamentul și Guvernul să împuternicească cu un "mandat de creștere" în ceea ce privește la misiunea și viziunea instituției Ministerului Culturii (viziune care, dacă și există, nu este făcută cunoscut publicului în surse publice). Acest mandat ar trebui să facă ministerul să elaboreze rapoarte privind eforturile sale de creștere a turismului cultural și să fie responsabil prin publicarea acestor rapoarte și prezentarea lor Parlamentului.
- C. **Desemnarea Ministerului Muncii ca responsabil „structural” pentru eliminarea salariilor în plic și a concurenței neloiale prin evaziune fiscală privind salariile.** În prezent, ministerul este responsabil pentru inspecțiile și controalele privind munca neoficială și are un rol în procesul de aplicare a legii în combaterea salariilor în plic. AIM consideră că ministerului ar trebui să i se încredințeze în continuare responsabilitatea de a elimina bazele originii ale acestei activități. Ministerul nu ar trebui doar să evalueze datele existente pentru o eventuală neconformitate, ci și să caute date lipsă prin mijloace statistice pentru a identifica sectoarele cu o neconformitate generalizată (de exemplu, lucrătorii sezonieri) și să propună măsuri de reglementare care să aducă acești lucrători într-un

⁶⁸ <https://www.mf.gov.md/en/ministerul-finan%C8%9Belor>

sistem corect și transparent. Ministerul ar trebui să fie responsabilizat în mod regulat pentru existența continuă a muncii neoficiale și să prezinte public eforturile depuse atât în domeniul de aplicare a legislației, cât și pentru amendarea cadrului legislativ.

- D. **Stabilirea unui obiectiv național de identificare și eliminare a decalajelor structurale cheie până în 2025:** Guvernul ar trebui să creeze un grup de lucru care să vizeze identificarea și eliminarea celor mai stringente lacune legislative și de reglementare. Acest grup de lucru ar trebui să fie condus de Consiliul Economic pe lângă Prim-ministru cu un mandat din partea Prim-ministrului și ar trebui să elaboreze soluții legislative și de reglementare pentru lacune identificate care ar trebui să fie adoptate și implementate până la finele 2025. AIM a identificat o listă de lacune cheie (vezi Secțiunea 4.2 (c) Recomandări tehnice) care pot servi drept punct de pornire a obiectivelor grupului de lucru. Toate aceste probleme sunt bine cunoscute întreprinderilor, societății civile și guvernului însuși. Scopul acestui grup ar trebui să fie de a se adresa direct „elefanților” despre care știm deja că „sunt în cameră”.
- E. **Crearea unui Oficiu al Avocatului pentru afaceri:** Pentru a crea o abordare sistemică bazată pe date în vederea adaptării rapide la condițiile economice în schimbare, Guvernul și Parlamentul ar fi recomandabil să creeze un Oficiu al Avocatului pentru afaceri (ombudsman), după modelul descris în Agenda Legislativă a AIM pentru 2024⁶⁹. Acest Oficiu ar trebui să includă un "Departament al inovării" care să colecteze problemele și oportunitățile abordate de sectorul privat și să facă recomandări periodice Executivului și Legislativului cu privire la modalitățile de aliniere a legislației și reglementărilor la dezvoltarea de noi sectoare de activitate.
- F. **Acordarea unui mandat de simplificare administrativă fiscală** - Ministerul Finanțelor și Serviciul Fiscal de Stat ar trebui să primească un mandat de simplificare a procesului de plată/colectare a impozitelor în Moldova. Acest lucru ar trebui realizat prin stabilirea publică a unui obiectiv care să egaleze sau să depășească ușurința de conformare fiscală cu o anumită țară din UE (de exemplu, Estonia). Guvernul ar trebui să stabilească acest mandat utilizând indicatori recunoscuți la nivel internațional, precum și indicatori creați la nivel național pentru a realiza comparația. Ar trebui creat un termen limită pentru conceptualizarea și punerea în aplicare a reformelor necesare pentru atingerea acestui obiectiv.
- G. **Elaborarea cadrului juridic necesar în domeniul controlului de stat pe baza evaluării bazate pe riscuri pentru toate autoritățile de control:** Prea multe agenții de control utilizează un mecanism aleatoriu sau netransparent pentru planificarea și efectuarea inspecțiilor și controalelor. AIM recomandă ca guvernul să impună ca toate agențiile de control să pună în aplicare un set de criterii bazate pe riscuri pentru controalele lor, care să fie prezentate public pentru comentarii și discuții. Eliminarea concurenței neloiale este importantă pentru IMM-urile care doresc să beneficieze de condiții de concurență echitabile, la fel cum este importantă pentru guvernul care dorește să elimine neconformitatea. Această Cartă Albă arată că este posibil să se înțeleagă din punct de vedere statistic unde există probleme critice de neconformitate prin compararea statisticilor naționale cu cele ale țărilor similare și apropiate. Comparând statisticile privind ocuparea forței de muncă, statisticile privind productivitatea (care pot implica venituri nefiscalizate), distribuția lucrătorilor și altele, se pot evidenția zonele critice. La fel ca în cazul lucrătorilor agricoli/ sezonieri, toată lumea știe unde sunt cele mai mari probleme. Instituțiile publice ar trebui să fie obligate să își prezinte activitatea și să prezinte un mecanism public de analiză a riscurilor pentru a dovedi că abordează problemele și nu se concentrează asupra întreprinderilor care respectă pe deplin normele, care sunt mai ușor de găsit, controlat și, uneori, de „hărțuit”.
- H. **Crearea unei platforme permanente de dialog public-privat în domeniul educației specialiștilor** - Ministerul Educației ar trebui să creeze un mecanism de feedback structurat din partea companiilor

⁶⁹ <https://sme.md/en/legislative-agenda/>

din sectorul privat cu privire la ofertele de programe de studii, parteneriatele internaționale și alte mecanisme de asigurare a faptului că sistemul de învățământ superior produce absolvenți care sunt pe deplin pregătiți pentru realitățile economiei moderne.

Secțiunea 4.2: Recomandări Tehnice

AIM propune următoarele recomandări tehnice privind amendarea legislației sau condiții de reglementare în scopul simplificării afacerilor, a combaterii fenomenului informalismului în economie și a stimulării creșterii economice.

Secțiunea 4.2 (a) Dezvoltarea unui sector dinamic al IMM-urilor

După cum se relatează în Secțiunea 2.1, Moldova are mai puține SRL-uri pe cap de locuitor decât țările similare din UE sau țările care aspiră la integrare din vecinătatea UE. În plus, IMM-urile moldovenești angajează, în medie, mai mulți lucrători decât IMM-urile din companiile studiate în acest proces de comparație. Acest lucru implică 2 aspecte cheie:

1. Este mai dificil să înregistrezi și să operezi o întreprindere mică în Moldova;
2. Este extrem de costisitor sau imposibil să înregistrezi și să operezi o microîntreprindere în Moldova - ceea ce duce la funcționarea microîntreprinderilor neînregistrate și, prin urmare, la denaturarea mediei angajaților în diferite sectoare.

Pentru a soluționa această problemă și pentru a face Moldova competitivă în ceea ce privește operațiunile de afaceri, este esențial să se stimuleze în mod structural formarea și creșterea întreprinderilor prin ciclul de viață microîntreprindere > IMM > corporație.

În scopul creării a unui sector al IMM-urilor dinamic și care va genera creștere, AIM vine cu următoarele

Recomandări tehnice:

- A. **Adoptarea unei Legi a Micilor Producători:** AIM pledează în mod activ pentru crearea unui set cuprinzător de reglementări, ținând cont de practicile europene, concentrate pe nevoile și activitățile micilor producători. Se propune elaborarea unei serii de modificări la legislația existentă în vederea optimizării și simplificării cerințelor tehnice și sanitare pentru facilitarea activității operatorilor alimentari care produc cantități mici de produse alimentare de origine animală/neanimală, producătorilor de produse artisanale, producătorilor de produse alimentare. produse tradiționale și servicii alimentare în spațiile de cazare turistică/agroturistică. Pentru a facilita activitatea operatorilor de alimente, astfel încât micii producători de alimente să își poată desfășura activitatea în condiții mai flexibile, inclusiv implementarea sistemelor de management al siguranței alimentelor, inclusiv a bunelor practici și proceduri de igienă bazate pe principiile HACCP, AIM și-a propus completarea proiect de HG discutat în cadrul ședinței Grupului de lucru înființat prin Decretul MAIA nr. 118 din 25 septembrie 2023. În prezent, sectorul alimentar public⁷⁰ este reglementat prin procedura clasică de autorizare pentru toți operatorii alimentari; în acest sens, și pentru a facilita activitatea micilor producători, procedura simplificată prevăzută în modificările propuse⁷¹ va înlocui autorizația sanitară veterinară, care se eliberează acum printr-o procedură mult mai complicată, astfel că se propune completarea HG nr.1209/2007. În ceea ce privește activitatea pensiilor turistice, în prezent nu există o lege specifică sau reglementări speciale pentru activitatea pensiilor turistice și

⁷⁰ HG nr.1209/2007 - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137074&lang=ru#

⁷¹ pachetul de Lege de modificare a unor acte legislative inclusiv conform derogărilor prevăzute și în Legea nr.50/2013 pentru acordarea certificatului de înregistrare în domeniul siguranței alimentelor - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133187&lang=ro#

agroturistice. În prezent, pensiile turistice și agroturistice aparțin categoriei unităților de alimentație publică și trebuie să respecte reglementările relevante în acest domeniu. Întrucât reglementările actuale reglementează⁷² tipurile și clasificarea cazărilor turistice și agroturistice, propunem completarea acestora cu prevederi legate direct de cerințele de pregătire și servire a meselor, precum și de procedura de înregistrare pentru siguranța alimentelor.

- B. **Simplificarea operării microîntreprinderilor:** Guvernul ar trebui să simplifice în continuare procesele de operare și administrare a SRL-urilor la scară mică. Pentru companiile de această dimensiune, sarcina principală, atât în timp, cât și în bani, este respectarea contabilității și a resurselor umane. Pentru a atrage microîntreprinderi informale în sistem, trebuie să fie la fel de ușor să operați un micro-SRL în Moldova precum este să operați o companie echivalentă în Estonia. AIM recomandă executivului să se inspire din alte țări pentru a elabora această politică. Cel mai important, este ca microîntreprinderile să poată depune pur și simplu rapoarte și declarații fiscale online către organele abilitate. Acest lucru ar trebui să fie posibil fără software specializat și costisitor (1C etc.) și ar trebui să fie suficient de simplu pentru ca orice proprietar de afaceri să o poată face singur, fără un contabil.
- C. **Legea privind liber profesioniștii și contractanților individuali:** Moldova nu are un sistem funcțional de angajare pe cont propriu pentru cazurile în care persoanele fizice lucrează în sectorul serviciilor, dar nu sunt angajați ai companiei cu normă întreagă. Aceasta înseamnă că mulți lucrători, care sunt importanți pentru economie și sunt adesea angajați de companii pentru muncă pe termen scurt, nu se încadrează strict în prevederile Codului Fiscal, adică nu plătesc impozite, nu sunt considerați angajați legali de către companii, iar sursele lor financiare sunt adesea în afara sistemului financiar gestionat de sistemul bancar al țării. Această problemă afectează o gamă largă de ocupații, cum ar fi instalatorii, lucrătorii, pictorii, toate tipurile de reparatori, consultanți (marketing online, rețele sociale și așa mai departe). Ceea ce au aceste profesii în comun este că sunt adesea o persoană sau o echipă mică (2-3 muncitori în construcții), sunt prea mici pentru a forma un SRL. Lipsa legislației în acest domeniu nu afectează doar muncitorii, care nu își pot legaliza veniturile, ci și companiile, care trebuie să creeze numerar „gri” sau „negru” pentru a plăti serviciile de care au nevoie. Companiile nu își pot permite să nu angajeze un instalator atunci când conductele încep să curgă sau trebuie făcute lucrări mici, dar urgente. Necesitatea de a angaja persoane care nu sunt acoperite de legislația actuală înseamnă că sunt acceptate relațiile „informale”, care, la rândul lor, reprezintă un teren propice pentru evaziunea fiscală și corupție. AIM a studiat cele mai bune practici regionale și globale privind munca independentă și propune un model similară cu cel din unele state Europene. Persoanele care lucrează în anumite sectoare ar trebui tratate ca microîntreprinderi pentru ei înșiși. Soluția noastră necesită un sistem complet transparent și digital, facilitat de FISC și operat de bănci. Folosind codul IDNO al beneficiarului și datele bancare, persoanele fizice și companiile pot plăti un liber profesionist. Acest proces de plată ar înregistra tipul de muncă și timpul plății. Impozitele ar fi reținute automat de către instituția financiară. AIM propune o cotă de impozitare gradată specială începând de la 2% și în creștere cu 2% anual până la atingerea cotei de impozitare pentru societățile comerciale. Această creștere treptată a cotei de impozitare va aduce oamenii în noul sistem. În cele din urmă, îi va aduce pe cei care desfășoară activități independente la nivelul general de impozitare a afacerilor, recunoscându-i drept microîntreprinderi. Prin aducerea de noi clienți care nu sunt în prezent prezenți în sistemul bancar, băncile vor fi stimulate să participe. În prezent, această categorie de specialiști independenți nu este deloc impozitată. Prin urmare, fiecare leu din impozit este un leu pe care FISC nu îl colectează și rămâne în economia gri. Pentru mai multe detalii, consultați proiectul de lege propus de AIM privind liber profesioniștii⁷³.

⁷² HG nr.643/2003 - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124342&lang=ro#

⁷³ <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1yFa1-L681IVx1Bde1-oabqDLGndhu7Ak>

Secțiunea 4.2 (b) Productivitatea forței de muncă

- A. **Promovarea unor relații mai strânse între învățământul superior, școlile profesionale și sectorul privat.** Ministerul Educației ar trebui să faciliteze organizarea zilelor carierei, târguri de locuri de muncă și alte oportunități de schimb între instituțiile de învățământ și sectorul privat. În plus, ministerul ar trebui să solicite o participare și contribuție mai sporită de către sectorul afacerilor la elaborarea curiculei de studii și să solicite ulterior angajarea absolvenților diferitelor facultăți în câmpul muncii. Mai multe informații pot fi găsite în agenda legislativă 2024 a AIM⁷⁴.
- B. **Adoptarea legislației privind Mini-joburi** - guvernul ar trebui să ia în considerare crearea unui sistem de mini-joburi⁷⁵, așa cum a fost propus de deputați în Parlament, pentru a stimula ocuparea forței de muncă cu timp parțial foarte mobilă. Prin creșterea numărului de lucrători part-time, în special a celor care doresc să se implice într-o muncă similară pentru mai multe companii, companiile vor avea mai multe opțiuni de angajare și vor putea angaja specialiști part-time, mai degrabă decât generaliști cu normă întreagă. O mai mare specializare duce la o productivitate mai mare și la câștiguri suplimentare pentru societățile care vor avea acces la lucrători de calitate superioară.
- C. **Atragerea imigranților** - Din cauza deficitului structural de forță de muncă în economie, este esențial ca Moldova să stabilească un proces de atragere și integrare a lucrătorilor străini. Această politică ar trebui să se concentreze pe vize simplificate pentru lucrători pentru țările de origine vizate, mecanisme de învățare a limbii române pentru imigranți și eforturi strategice de a reține studenții străini după absolvire.

Secțiunea 4.2 (c) Eliminarea lacunelor, a ilegalităților și a zonelor gri

În analiza AIM, termenii de „lacune” sau „nereguli” din legislație și politica fiscală sunt domenii care implică conduita obișnuită în activitate afacerii, obligatorie, sau care nu este prevăzută de legislația în vigoare sau, în cazul în care prevederile legale care reglementează o astfel de activitate nu reglementează în totalitate activitatea menționată, ca atunci când anumite norme de conduită sunt efectiv inexistente. Lacune apar atunci când legislația sau reglementările sunt concepute cu defecte sau sunt deja desuete, forțând într-un fel antreprenorii să găsească soluții ilegale sau semilegale pentru a realiza sau îndeplini o sarcină simplă. Lacunele legislative creează efectul de „informalitate”. Pentru a permite companiilor să facă ceea ce trebuie, fără a încălca legea sau a căuta soluții informale, este esențial să se elimine aceste lacune și să se stabilească un cadru de reglementare clar.

Lacunele legislative și de reglementare ca cele menționate mai sus sunt „toxice” atât din punct de vedere social, cât și din punct de vedere economic. Acestea implică evitarea sau încălcarea legii, de către întreprinderile care pur și simplu încearcă să opereze în mod normal și, astfel, se expun la riscurile de nerespectare sau conformare parțială cu cerințele legale. Din punct de vedere economic, acestea scot activitățile comerciale esențiale din sfera activităților comerciale normale, reducând impozitul plătit (sau deducerile fiscale), caracterizând în mod eronat structurile comerciale, făcând împrumuturile mai dificile și mutând adesea anumite funcții comerciale în jurisdicții străine.

- A. **Lucrătorii din agricultură și cei sezonieri:** După cum se constată în Secțiunea 3.1(b), Moldova are o problemă masivă cu forța de muncă neoficială în sectoarele cheie – cel mai mult în agricultură și munca sezonieră. Guvernul ar trebui să creeze un mecanism simplu, atractiv pentru legalizarea

⁷⁴ <https://sme.md/agenda-legislativa/>

⁷⁵ <https://stiri.md/article/social/angajarea-part-time-a-studentilor-si-persoanelor-in-etate-ce-presupune-reforma-minijob>

acestei forțe de muncă. AIM recomandă integrarea lucrătorilor sezonieri într-un mecanism de angajare independentă, așa cum este subliniat în Secțiunea 4.2(a).C.

- B. **„Onshoring”-ul capacităților:** Companiile care operează în Moldova care necesită capacități normale dar indisponibile sunt adesea forțate să-și „offshor-izeze” unele elemente ale activității lor pentru a putea opera. Aceasta include procesarea plăților online, emiterea de chitanțe digitale, emiterea automată a facturilor fiscale etc. Aceste capacități sunt în mod clar necesare și companii precum companiile de taxi digital, companiile de servicii IT, închirieri de scutere etc. operează toate în jurisdicții offshore pentru a accesa servicii digitale care au fost adesea disponibile în acele jurisdicții de zeci de ani, dar încă nu există în Moldova. Pentru a sprijini companiile locale, pentru a stimula creșterea economică locală și a capta această activitate economică locală în veniturile fiscale de stat, este esențial să se adopte legislație și reglementări care vizează consolidarea acestor capacități.
- C. **„Onshoring-ul” activității comerciale:** În mod similar cu cele expuse mai sus, companiile se vor localiza în jurisdicții offshore pentru a avea acces la funcționalități de afaceri normale și așteptate care nu sunt disponibile în legislația națională. Guvernul a făcut pași importanți în eliminarea acestui deficit de capacitate în 2023, odată cu promulgarea Legii privind reforma SRL, care a liberalizat relațiile dintre acționari și structurile societăților din țară. Aceasta trebuie să fie urmată de reforme suplimentare pentru a face condiții mai atractive pentru companii să se stabilească în Moldova și să funcționeze pe deplin la nivel național. Aceasta include limitarea efectivă a răspunderii în cadrul structurii societăților cu răspundere limitată.

Secțiunea 4.2 (d) Accesul al finanțare

- A. **Crearea unui plan de capitalizare pe termen lung pentru 373 și garanții de împrumut susținute de stat** - Având în vedere estimarea că deficitul de finanțare a IMM-urilor în Moldova ar putea ajunge la 5% din PIB, strategia actuală de capitalizare a programelor precum 373 din fondurile partenerilor externi și din resursele guvernamentale directe este insuficientă. AIM a propus crearea unui program privat de economisire și investiții pe termen lung pentru lucrători, similar cu programul de pensionare 401k din SUA¹². Acest program ar permite lucrătorilor să economisească 10 % din venitul lor (înainte de impozitare) și ar fi egalat de angajatorii lor la nivelul de 50 % (tot înainte de impozitare). Contribuțiile la contul de investiții ar fi impozitate numai dacă sunt retrase înainte de un anumit număr de ani, de exemplu 7. Fondurile vor fi gestionate de o echipă calificată de profesioniști financiari selectați și certificați de agenția guvernamentală care supraveghează programul. Participarea la programul din Moldova se propune a fi voluntară pentru companii și angajați, dar obligatorie pentru companiile care primesc subvenții fiscale, cum ar fi cele din parcul IT. Angajații parcului IT al căror venit este mai mare de trei ori echivalentul salariului minim pe țară ar trebui să participe la suma maximă de economii. Fondurile din cadrul acestui program ar trebui să fie utilizate în totalitate sau parțial pentru împrumuturi de dezvoltare a afacerilor în condiții favorabile, similare cu 373.
- B. **Sprijinirea instrumentelor financiare ale lanțului de aprovizionare.** De obicei, IMM-urile decid să își factorizeze creanțele pentru un flux de numerar instantaneu, în loc să aștepte ca cumpărătorii să deconteze tranzacția în termen de 30 de zile. Acest tip de finanțare este benefic deoarece fluxul de numerar constant și neîntrerupt este una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă IMM-urile în desfășurarea activității lor. Prin urmare, propunerea este de a crea un fond de garantare pentru contractele de factoring pentru anumite industrii și țări orientate spre export.
- C. **Acordarea de sprijin pentru emiterea de obligațiuni sau acțiuni pe Bursa de Valori București.** AeRO este un segment al Bursei de Valori București dedicat IMM-urilor, unde entitățile pot atrage capital privat fie prin emiterea de obligațiuni, fie de acțiuni. Prin urmare, autoritățile ar trebui să se concentreze pe acordarea de sprijin pentru îmbunătățirea guvernantei, a procedurilor, a planurilor de investiții și

a transparenței IMM-urilor pentru a le stimula productivitatea. În consecință, IMM-urile suficient de mature ar putea viza o potențială listare pe AeRO.

Secțiunea 4.2 (e) Impozitarea și politica fiscală

Pe hârtie, Moldova are un sistem fiscal competitiv care se compară în sens pozitiv cu standardele europene. În practică însă lucrurile stau diferit, neconforarea cu legea la scară largă, evaziunea fiscală și un sistem fiscal care vizează în mod disproporționat lucrătorii cu venituri mici prezintă o imagine diferită. Eliminarea informalității și a concurenței neloiale nu este doar o problemă de punere în aplicare, ci un set de provocări structurale interconectate. AIM pledează pentru crearea de noi structuri care să formalizeze relațiile de afaceri existente, dar care sunt în prezent informale, și pentru realinierea actualului sistem de impozitare a veniturilor pentru a-l face mai echitabil. În cele din urmă, este esențial ca Republica Moldova să devină mai competitivă în domeniul respectării obligațiilor fiscale prin simplificarea proceselor și implementarea de noi mecanisme pentru comerț.

- A. **Formalizarea micro-întreprinderilor existente** - Pentru a elimina fenomenul de informalitate în economie, se recomandă să fie aduse noi resurse la buget și să se asigure că toți lucrătorii au acces la resurse bancare și financiare normale. Guvernul ar trebui să implementeze reforme în domeniul așa numitului domeniu de „autoangajare” (Secțiunea 4.2(a).C), amendarea legislației în sensul includerii Micilor Producători într-o structură juridică (Secțiunea 4.2(a).A), adoptarea unei reforme care recunoaște lucrătorii cu fracțiune de normă cu mai multe locuri de muncă, cum ar fi reforma „Mini-Jobs” (Secțiunea 4.2(b).B) și crearea unui mecanism pentru lucrătorii agricoli și sezonieri (Secțiunea 4.2(c).A).
- B. **Adoptarea unui sistem de impozitare diferențiată (marginală)** - Guvernul ar trebui să introducă un sistem de impozitare diferențiată bazat pe valoarea veniturilor, care să mărească povara fiscală cu venitul, mai degrabă decât să o reducă. Așa cum Legea parcurilor IT a adus companiile IT care funcționau ilegal în afara sistemului fiscal de stat în sistemul fiscal legal. O reducere semnificativă a plăților fiscale pentru lucrătorii cel mai prost plătiți ar elimina principalul stimulent pentru salariile în plic. Acest lucru ar duce la salarii mai mari pentru muncitori și profituri mai mari pentru companii, care ar avea mai multe resurse pentru a angaja mai mulți oameni pentru a-și extinde afacerile și operațiunile. Pragurile de impozitare pentru un sistem de impozitare diferențiat ar trebui consultate cu atenție cu economiștii și experții pentru a atinge două obiective principale. În primul rând, pentru a stimula respectarea plății impozitelor de către lucrătorii cu salarii mici. În al doilea rând, să îi încurajăm pe cei cu venituri mari sau care folosesc în prezent „alte” surse de venit să-și aducă salariile în economie într-un mod formal. Nicio altă soluție decât un sistem fiscal diferențiat nu poate atinge ambele obiective simultan.
- C. **Plățile Online și E-Bon fiscal (bonul fiscal electronic)** - În prezent, sectorul comerțului electronic în Republica Moldova este anemic și aproape inexistent. Băncile și unii prestatori a serviciilor de plată terți au început să permită oamenilor să plătească pentru bunuri sau servicii online în ultimii 3 ani. În același timp, aceste servicii nu sunt ușor de utilizat și nu sunt pe deplin integrate cu principalii furnizori de servicii de plată online din Moldova. De exemplu, plata pentru Yandex Go se face la Amsterdam, plata pentru Bolt în Estonia, plata pentru Glovo în Spania etc. Având în vedere lipsa procesatorilor de plăți locali și, în mod critic, lacunele din legislația privind bonurile de plată electronică, companiile au fost nevoite să găsească soluții. Cerința pentru bonurile fiscale printate pe hârtie exclude piețele din mediul online cu o infrastructură de distribuție comună, cum ar fi Amazon, și plățile recurente pentru servicii digitale, cum ar fi serviciile pe bază de abonament. Într-o lucrare separată, AIM și alte părți interesate din comerțul electronic au analizat aceste probleme într-un document conceptual intitulat *Unlocking Moldova’s e-commerce potential*⁷⁶. Guvernului I se recomandă să creeze un sistem digital de colectare – e-Bon fiscal – pentru a crea infrastructura financiară pentru un sector modern al comerțului electronic. AIM a dezvoltat într-un document –

⁷⁶ https://docs.google.com/document/d/1WL6B10p6ea0hstzd7dqBtUoAdAvO_JboUrR6s3eYh04/edit#heading=h.y4i54l87m8js

Specificația funcțională pentru reforma fiscală E-Bon – un concept care include o specificație funcțională pentru acest sistem bazată pe noul sistem STS MERV⁷⁷.

D. **Factură fiscală în cazul plăților cu numerar și cu cardul** - Chiar și în secolul al XXI-lea, Moldova încă solicită o factură specială semnată și ștampilată de directorii companiei pentru fiecare tranzacție B2B cu numerar sau cu cardul companiei. Contabilii de la firma vânzătoare și de la compania cumpărătoare trebuie să se reunească și să creeze, să semneze și să ștampileze o factură fiscală de fiecare dată când o companie trebuie să meargă rapid la magazin și să cumpere un set de becuri. Aceste documente nu sunt facturi. În timp ce o factură este un contract de datorie în care o companie primește bunuri și este de acord să plătească pentru acestea la o dată ulterioară, facturile fiscale combină calitățile atât ale unei facturi, cât și ale unui bon de livrare. Acestea sunt necesare chiar și atunci când companiile plătesc cu numerar sau cu card bancar în momentul achiziției. Cel mai important este că aceste documente nu servesc la niciun scop al FISC-ului. Sistemul de TVA a fost conceput în mod explicit pentru a permite circulația bunurilor și serviciilor într-o economie și impozitarea valorii adăugate fără a fi nevoie de un lanț de verificare bidirecțional pentru toate tranzacțiile comerciale. Acest sistem nu este necesar. Este un proces complex și consumator de timp, precum și costisitor din punct de vedere administrativ, ceea ce este în esență dăunător economiei. Sarcina respectării regulilor determină companiile să sară peste procesul mic de achiziții și să nu respecte cadrul de reglementare aplicabil. AIM a descris această problemă și a propus soluții într-un studiu de caz - Stimulente structurale și conformitate⁷⁸. Pentru a adopta cele mai bune practici internaționale și a simplifica tranzacțiile B2B și conformitatea, AIM propune o revizuire generală a sistemului de facturi fiscale. Un document separat, la care se referă această inițiativă legislativă, conține setul complet de propuneri ale AIM⁷⁹, iar aspectele cheie ale acestei reforme sunt următoarele:

- (a) **Acceptarea documentului fiscal ca „document primar”** - aplicabil comerțului și plăților B2B, precum și pentru verificarea conformității TVA și a creditului. Susținem propunerile guvernului de a crea un sistem de acceptare limitată care să se aplice numai achizițiilor prin card bancar și care să fie supus unei limite lunare. AIM consideră că acest concept este un bun început, însă obiectivul final este acceptarea deplină a bonului fiscal pentru achizițiile în numerar și cu cardul bancar în tranzacțiile B2B (sub rezerva limitelor existente pentru achizițiile în numerar).
- (b) **Eliminarea facturii fiscale pentru tranzacțiile B2B care implică datorii.** Pentru achizițiile sau tranzacțiile care implică livrarea și plata ulterioară ar trebui utilizat un sistem de facturare bazat pe standardele UE de facturare electronică. Acest sistem este ușor de utilizat. El poate fi citit automat în mod implicit și este descentralizat. Acesta ar trebui să înlocuiască sistemul de facturare electronică existent, care nu prezintă niciunul dintre avantajele menționate mai sus. Ca parte a eforturilor sale de aderare la UE, Moldova trebuie să pună în aplicare aceste inițiative într-un mod care este practicabil în Europa. Acest lucru ar fi benefic pentru mediul de afaceri și pentru trecerea la conformitatea cu standardele UE.
- (c) **Utilizarea e-Bon fiscal și a MERV pentru a permite FISC-ului să înțeleagă și să urmărească operațiunile** - În timp ce eliminarea facturilor în forma lor actuală are beneficii imediate și clare pentru întreprinderi, este clar că autoritățile fiscale vor dori să păstreze o perspectivă mai profundă asupra tranzacțiilor și comerțului pe care o oferă sistemul de urmărire intruziv actual. Din fericire, odată cu crearea MERV și formularea propunerilor AIM în ceea ce privește taxarea digitalizată, există o soluție benefică care poate funcționa pentru toate părțile interesate. Utilizând codul QR de pe bonurile fiscale, FISC ar trebui să creeze un sistem care să permită contabililor întreprinderilor să înregistreze digital achizițiile lor pentru rambursarea TVA. Acest lucru va preveni dubla utilizare a chitanțelor fiscale sau alte fraude potențiale, menținând în același timp un sistem simplu, fără risipă de hârtie, semnături și ștampile inutile.

⁷⁷ <https://docs.google.com/document/d/12tOTg-yv59I9ikiV6OzhvJk6Cl0etr8KM7j-qA-fdY4/edit>

⁷⁸ https://docs.google.com/document/d/1yDDaxXalyioG5zyTy5t6xGG6wmu_eqPZQ2v_EYeoio/edit

⁷⁹ https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1_NuuhhEEf_izgjqpHfBuN2o-Fz2Pm9Z